TEWFIK EL HAKIM

MERIDIANE

TEWFIK EL HAKIM

JURNALUL UNUI PROCUROR DE ȚARĂ

Traducere și prefață de
Demostene Botez

EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ

București 1962

Coperta de *Ladislău Labancz*

Tewfik El Hakim
JOURNAL D'UN SUBSTITUT DE CAMPAGNE
Éditions de la *Revue de Caire*
1942

PREFAȚĂ

Tewfik El Hakim este, pe cît știu, printre primii scriitori egipteni a căror operă, pe drumul înscris de păsările migratoare, a trecut Mediterana, Balcanii și Dunărea pînă în Carpați.

Călătoria aceasta nu este prima și nici cea mai lungă a sa. Operele lui Tewfik El Hakim au fost traduse și publicate în rusă, franceză, engleză, germană, spaniolă și italiană, iar piesele sale au fost jucate la Londra, la Paris, la Palermo, la Stockholm, la Salzburg. Romanul de față, *Jurnalul unui procuror de țară*, a fost socotit în Statele Unite, de către un mare săptămînal literar, printre cele 60 de cărți mai bune din lume apărute între anii 1920 și 1950.

Totuși, dacă în literatura universală își poate avea un loc, mult mai mare și mai semnificativ este locul său în ansamblul literaturii naționale, dat fiind condițiile istorice și epoca în care a apărut.

Opera lui Tewfik El Hakim se încadrează, din punct de vedere național, în renașterea prozei egiptene. El este primul care, în istoria literaturii arabe, a creat un teatru național, original, și a imprimat un

nou avînt romanului, în care a prezentat, într-un stil propriu, modern, realitățile sociale din țara sa.

Evoluția prozei a fost în Egipt mai lentă, datorită asupririi și cenzurii colonialiștilor englezi, care au frînat cultura națională și au înăbușit exprimarea veridică a stărilor de lucruri din Egipt într-o literatură realistă. Începuturile literaturii au cunoscut doar traduceri de romane și piese de teatru străine, mai ales franceze. În Egipt, în plus, au jucat un mare rol și traducerile din literatura greacă veche.

S-a trecut apoi la faza scrierilor religioase, istorice (corespunzătoare cronicilor de la noi) sau filozofice, pentru ca mai tîrziu proza arabă contemporană să atace povestirea istorică sau folclorică. De abia după asta scriitorul Teba Hussein — critic, eseist și romancier — a deschis era prozei și gîndirii moderne, pornind o mișcare de renaștere, în care se inserează și opera lui Tewfik El Hakim, taxat de unii cu ostentație drept un scriitor „modernist". Poate că acest epitet i s-a decernat și pentru că a adus la Cairo ceva din aerul și modul degajat și liberal de gîndire al boemei de la Paris, în compania căreia s-a complăcut în cei cîțiva ani petrecuți cu titlu de student în capitala Franței, poate și pentru faptul că și-a scris parte din opere direct în franceză. Sigur este totuși că el merită acest calificativ cu intenții măgulitoare și admirative și pentru stilul său nou și artistic, și pentru frămîntarea și contradicțiile din operele sale, și pentru ideile sale, uneori înaintate pe timpul începuturilor sale, în raport cu mentalitatea curentă, autohtonă.

Și aceasta cu toate că în multe din operele lui dramatice a fost mai mult decît influențat de teatrul antic grecesc, căci în ele regăsim cînd umorul și

scînteierea de spirit a lui Aristofan, cînd poezia tragică a lui Euripide și Sofocle (*Pygmalion, Praxagora, Oedip-rege*). Frecventarea clasicilor greci i-a maturizat gîndirea și i-a dat o anumită disciplină armonioasă. Dar cultura sa nu ignorează pe nimeni dintre marii creatori universali de literatură și de teatru. Dar oare care mare scriitor nu-i o șarjă incandescentă, topită la mari temperaturi, a întregului tezaur de gîndire din trecut și o fuziune indescifrabilă a marilor înaintași ?

Printr-o bună și largă cunoaștere a literaturii universale — probabil pe calea limbii franceze — Tewfik El Hakim a izbutit să dea unui fond, unui conținut național, o expresie de artă modernă, universală.

Oscilînd în tinerețe, cu nesiguranță, între concepția „artei pentru artă", specifică unui anumit spirit dominant în Franța lui Mallarmé, și arta socială, născută de observarea teribilelor realități nedrepte din țara lui și de conștiința sa de scriitor și patriot, el a înălțat o operă în parte contradictorie, în care vibrează frămîntare și ezitări emoționante.

Tewfik El Hakim s-a născut la Alexandria. Din cauza unei organizări aproximative a stării civile, data nașterii este și va fi motiv de ceartă între istoricii literari arabi. Criticii cîrcotași pretind că ar fi 1898, pe cînd cel în cauză, poate din motive de autocurtoazie și autoîncurajare, mărturisește 1902.

Faptul e fără importanță deosebită.

Și într-un caz și în altul, evenimentele care au urmat războiului din 1914, cînd Egiptul modern a traversat o perioadă crucială din istoria sa, au putut să-i lase o amintire adîncă. Și tot așa și mișcarea națională din 1919—1922.

Voi reține din biografia lui pasiunea de a se ține încă de mic copil de trupele de teatru ambulante, de a prefera viața boemă, de a fi lăsat la Paris pe al doilea plan învățarea codului lui Napoleon, căruia îi prefera culisele și galeriile teatrelor și disputele literare.

Voi mai spune că totuși a izbutit să-și facă studiile în drept la Paris, după care a debutat ca procuror în mizerele sate din Egipt, unde și-a cunoscut cu adevărat țara cu racilele și nefericirile ei sociale, cu mica-burghezie și funcționărime coruptă, cu felahi analfabeți, săraci și exploatați, cu o mistică ce plana ca o ceață peste plata cîmpie egipteană, ce se prelungește ca un nesfîrșit șes al Nilului.

Asta s-a petrecut în 1929.

Cu această experiență de viață, cu aceste imagini în ochi, a scris *Jurnalul unui procuror de țară*, mărturie cînd tragică și cînd încărcată de umor a unei epoci ca de început de lume.

Jurnalul acesta e ca o replică *Jurnalului unui medic de țară* a doctorului Ulieru, scris, dacă nu mă înșel, cam în aceeași epocă.

Trăite fiind, întîmplările acestui jurnal, ca și tipurile din el, poartă în mod evident pecetea autenticului, savoarea unei realități surprinsă de un ochi neiertător, iscoditor, întotdeauna uman. Pare că însăși autorul, luînd contact cu realitățile satului arab, a avut o revelație, un fel de uimire, care s-a tradus într-o pasionată și naivă curiozitate. Mizeria extremă a oamenilor, pasiunile lor dezlănțuite, dar și politețea lor supusă, întristarea și bucuriile la fel de manifeste și de primare, fac materia primă a acestei opere de un realism zguduitor, privit uneori cu un ochi de umorist.

Decalajul între o populaţie de veacuri ţinută în ignoranţă şi mistic primitivism şi formele statale noi, cu legi împrumutate din codurile lui Napoleon, ca şi neputinţa populaţiei de a înţelege ilogicul aparent al unor dispoziţii legale care îi loveau fără milă în numele acelui *dura lex sed lex*, de care habar nu aveau, dau loc la situaţii tragice şi hazlii. Sînt aci aceleaşi efecte pe care marele nostru Caragiale le-a scos dintr-o stare de lucruri similară de la noi. Tot ca în Caragiale, nici aci, funcţionărimea şi autorităţile abuzive, suprapuse artificial, corupte, gata să se închine tuturor vînturilor politice, nu sînt cruţate şi oferă o nouă gamă de umor, în specific arab, unde fondul este acelaşi.

O carte veselă şi amară.

Sînt redate în această carte, după realitatea vie, viaţa şi obiceiurile felahilor — ţăranii arabi — ca şi superstiţiile lor, făcînd contrast cu indiferenţa şi incuria funcţionarilor, cu aviditatea moşierilor bogaţi.

Tema e reluată şi în alte lucrări ale sale: *Amintiri despre artă şi justiţie* şi *Pentru pămîntul nostru*. În asemenea lucrări, ca şi în teatrul său social, care cuprinde 21 de piese, el caută cauzele răului în condiţiile sociale şi economice pe care, pentru întîia oară în ţara sa, le descrie cu un realism pătruns de compasiune, de umor şi poezie, aşa cum le-a găsit nealterate în satele Egiptului. Dacă am schimba numele satelor şi eroilor din această carte, am avea un tablou fără pete de greşeală a stărilor de lucruri din trecutul ţării noastre. Dovadă că chipul şi mijloacele claselor exploatatoare sînt aceleaşi la orice latitudine, la nord ca şi la sud de Mediterana.

În *Jurnalul unui procuror de ţară*, aşa precum se cuvenea şi ne aşteptam oarecum după titlu, realismul

este agrementat de o intrigă polițienească plină de mister, care ne ține încordați pînă la sfîrșit, cînd totuși lumină nu se face. Și mai e tragic împletit cu poezia simplă și misterioasă, ce aduce aminte de verseturile oracolelor, a vagabondului nebun, șeicul Asfur, cu scăpărări de înțelepciune profetică pusă în simboluri. Este în acest adaos o trăsătură de artist, nu fără rost, căci autorul a voit să nu scape peisajului realist un subtil climat de poezie, ca un parfum de plantă primară, care poate fi și misterios, și otrăvitor.

Tewfik El Hakim a luat atitudine contra tuturor partidelor politice burgheze, contra practicilor lor nediferențiate, fapt pentru care a avut neplăceri în viață și a fost nevoit să-și părăsească postul pe care-l deținea. A făcut-o indirect, dar adînc și caustic, în articolele literare pline de umor, prin care a dezvăluit falsa democrație ce se lăfăia în Egipt din 1922, cînd s-au terminat zilele eroice ale mișcării naționale. *Arborele puterii* demască profitorii, politicienii profesioniști, care culeg fructele suculente ale puterii.

Acestor preocupări lăudabile li s-au interpus uneori preocupări estetizante, care au dat un caracter de mozaic activității sale literare, luată în totul. La baza creației sale, însă, s-a aflat întotdeauna pasiunea înflăcărată pentru artă, care a însemnat esența vieții sale, fără a fi adoptat crezul de fum al artei pentru artă. Într-o culegere apărută în 1959 sub titlul *Literatura vieții* el face profesiune de credință pentru literatura angajată și misiunea socială a scriitorului ca țel și preocupare a noii literaturi :

„Meritul fundamental al noii literaturi constă în legătura ei cu practica vieții. Noua literatură trebuie

să devină elementul dătător de viață, eficient, al acelei epoci pe care o reprezintă, al acelei societăți sau al acelui mediu pe care le zugrăvește și al acelor evenimente la care se referă. De aceea *participarea personală a scriitorului la viața patriei sale a devenit criteriul de bază în aprecierea calităților oricărei lucrări literare, în special a celor de proză.*

Fă astfel ca mediul în care trăiești să devină mai bun, trăiește în acest mediu, slujește țelurile lui, iată deviza scriitorului contemporan."

Acest spirit de participare este preconizat de Tewfik El Hakim și în reluarea și interpretarea trecutului. El cere, deci, reconsiderarea trecutului prin prizma luminoasă a înțelegerii din prezent, adică ceea ce a făcut marele nostru Mihail Sadoveanu în *Nicoară Potcoavă.*

Tewfik El Hakim o spune astfel :

„Literatura nouă nu înregistrează în mod mecanic evenimentele trecutului. Ea înregistrează epocile trecute cu un nou spirit, dăruiește un cap nou unui trup vechi."

Mi se pare evident că ezitările din tinerețea sa și contradicțiile de atitudine și concepție asupra artei au fost lichidate și că realistul a învins. Și încă un realist critic fără cruțare, angajat.

Un confrate prozator romîn îi poate întinde mîna ca unui prieten, cu vorbele ospitaliere : „Bine-ai venit în casa noastră literară !"

DEMOSTENE BOTEZ

Ce mă îndeamnă să-mi scriu jurnalul vieții ? Faptul că am o existență fericită ? Vai, nu ! Cel ce are bucuria de a fi fericit nu-și scrie viața, se mulțumește să și-o trăiască. Îmi petrec zilele cu răutatea oamenilor, legat de ea ca de niște cătușe. Ea mi-e tovarășă, soție, a cărei față o cercetez în fiecare zi, fără să pot sta de vorbă cu dînsa între patru ochi. În jurnalul acesta pot vorbi în voie despre asta, ca și despre mine însumi și de toate celelalte creaturi. O, voi biete foi de hîrtie, care nu sînteți destinate publicului, voi nu sînteți decît locul pe care-mi revărs gîndul meu liber în ceasurile de melancolie !

11 octombrie, anul...

Aseară m-am culcat devreme. Simţeam ca o arsură în gît: e o indispoziţie de care sufăr acum din cînd în cînd. Mi-am înfofolit gîtul cu un fular de lînă, am pus nişte resturi de brînză veche în cele trei curse de şoareci pe care le-am aşezat în jurul patului, aşa cum se aşază mine de protecţie în jurul bordului unui vapor al Crucii Roşii. Am stins lampa de gaz şi am închis ochii, rugîndu-mă celui de sus să potolească instinctele omeneşti din merkez [1] măcar pentru cîteva ore, pentru ca nici o crimă să nu ceară prezenţa mea în noaptea asta, aşa suferind cum eram. Nici n-am pus bine capul pe pernă, că am şi adormit buştean.

[1] Teritoriul Egiptului e împărţit în circumscripţii administrative numite *mudiriehuri*, care au ca şef un *mudir*. Mudiriehul cuprinde un număr oarecare de *merkezuri*, conduse de un *mamur*. Cuvîntul *merkez* va fi folosit cu mai multe înţelesuri: teritoriu întreg, sediul administraţiei, puterea administrativă, emanaţie a guvernului.

Deodată, am sărit din somn, trezit de glasul ghafirului [1], care, bătînd în ușă din răsputeri, strigă : „Scoală, Desuki !" Desuki e servitorul meu. Mi-am dat seama că s-a săvîrșit o crimă și că instinctele nu s-au potolit pentru simplul motiv că eu voiam să mă odihnesc. M-am sculat imediat și am aprins lampa. Desuki intră în cameră, frecîndu-se la ochi cu o mînă, iar cu cealaltă întinzîndu-mi o notă telefonică. Apropiai hîrtia de lampă și citii :

„Astă-noapte, pe la ora opt, numitul Kamar el-daula Eluan mergea de-a lungul digului aproape de satul nostru, cînd l-a nimerit un glonte tras dintr-un lan de trestie de zahăr. Cine a tras nu se știe, iar victima, în stare gravă, n-a putut da nici o lămurire. Asta, ca să vă pun la curent. Omdehul [2]."

Nu-i nimic, mi-am spus. În fond, e o afacere simplă, care n-o să-mi ia mai mult de două ceasuri. Făptașu-i necunoscut. Victima nu-i în stare să vorbească, așa că n-o să mă plictisesc prea mult cu palavrele lui. Martori au să fie, fără îndoială, ghafirul, care, auzind detunătura, a luat-o în spre partea aceea, cu pași muiați de spaimă și, firește, n-a găsit așteptîndu-l decît

---

[1] Un fel de pîndar, cu mențiunea că ghafirii sînt destul de numeroși în fiecare localitate.

[2] Primarul satului, numit de guvern.

un cadavru întins în drum ; omdehul, care o să se jure că-şi lasă nevasta dacă vinovatul e din satul lui ; şi, în sfîrşit, rudele victimei, care-or să-mi ascundă tot, ca să-şi păstreze dreptul de vendeta.

L-am întrebat pe Desuki cît e ceasul şi am scris în josul foii : „Primit la ora zece, plecăm la anchetă".

M-am năpustit asupra hainelor şi-am început să mă îmbrac, grăbit ca un pompier. Am spus să anunţe grefierul şi am dat ordin să vie automobilul parchetului ; am trimis pe cineva să-l trezească pe noul meu adjunct, un tînăr foarte simpatic, proaspăt numit, care mă rugase să-l iau cînd am vreo anchetă : era pentru el cel mai bun mijloc să cîştige experienţă din practică.

Nu trecu mult şi auzii claxonul automobilului de la merkez, o camionetă Ford, în care erau deja instalaţi mamurul, moawinul [1] şi cîţiva agenţi. Cînd am coborît, totul era gata. Numai grefierul lipsea. Asta nu m-a mirat peste măsură, căci, ori de cîte ori întîrziam, el era de vină, totdeauna şi pretutindeni, în orice merkez am fi fost. Întorcîndu-mă spre ghafir, întrebai :

— Eşti sigur că l-ai chemat pe Said Efendi ?

---

[1] Ofiţer de poliţie.

Auzii prin întuneric tropăit de bocanci şi văzui înaintînd, în faţa unui chipiu înalt, împodobit cu insignele reglementare de aramă, o mînă care saluta milităreşte şi dintr-o gură ascunsă într-o mustaţă enormă, o adevărată coadă de pisică, ieşiră cuvintele :

— Şi-a pus cămaşa-n faţa mea, boierule.

Nu ne rămînea decît să plecăm, să trecem pe la casa grefierului şi să-l luăm. Instalaţi în maşina parchetului, adjunctul meu, mamurul şi cu mine, am oprit după cîteva minute în faţa unei vechi maghernițe din capătul satului. Ghafirul, care se suise pe scară ca să ne arate drumul, strigă :

— Hai, coboară, Said Efendi !

Grefierul, în cămaşă de noapte, apăru la o lucarnă, care mi se păru tare departe.

— O anchetă ? întrebă.

— Un foc de puşcă, strigă ghafirul.

Mîna mamurului, trecută prin deschizătura portierei automobilului, se înfipse în ceafa ghafirului :

— Cum ai îndrăznit să spui, ticălosule, că şi-a pus cămaşa în faţa ta ?

— Aşa să trăieşti, boierule, c-a pus-o...

N-am crezut de cuviinţă să cercetez mai de aproape chestiunea asta, căci din două una : sau ghafirul nu ştia să deosebească o cămaşă de zi

de una de noapte, ceea ce nu ar fi fost de mirare, sau Said Efendi şi-a scos cămaşa de zi ca să se culce iar, ceea ce iarăşi nu era mai de mirare. Întrucît, oricum, din punct de vedere oficial, eu eram singurul responsabil de întîrziere, nu avea nici un rost să discut cu Said Efendi. N-aveam de cîştigat din asta decît o durere de cap, tocmai cînd aveam, în noaptea aceea, mai mult ca oricînd, nevoie să fiu odihnit şi să-mi cruţ glasul pentru ancheta în vederea căreia ne deranjasem.

Încetul cu încetul, simţii cum moleşeala mi se strecoară în toate mădularele şi mi-am rezemat capul de colţul automobilului, spunîndu-le celor de-alături :

— Locul crimei e la treizeci de kilometri de aici. Nu-i nici o pagubă dacă pînă acolo o să aţipesc puţin.

Închisei ochii. Automobilul o luă din loc, urmat de camioneta în care se instalaseră grefierul şi moawinul, brigadierul de poliţie şi agenţii. De-abia apucarăm pe un drum de ţară, că se auzi un cîntec sfîşiind noaptea. Scoţîndu-şi capul pe portieră, mamurul strigă :

— Ştii ce, domnule moawin, de fapt, l-am uitat pe şeicul Asfur.

Caravana se opri. Dintr-un desiş de trestii din marginea cîmpului se auzea o voce :

...şi genele iubitei mele sînt destul de lungi ca să acopere un pogon...

Moawinul strigă repede :

— Asfur, şeicule, vino-ncoace că-i o anchetă !

Apăru atunci omul acela extraordinar, veşnic vagabond, care nu ştia ce-i somnul, care cînta totdeauna acelaşi şi acelaşi cîntec, rostind silabe fără şir, care făcea tot felul de preziceri, cărora lumea le da crezare, acel om căruia, în sfîrşit, nimic nu-i plăcea mai mult decît să-l însoţească pe procuror şi poliţia de cîte ori se comitea vreo crimă. Recunoştea de departe claxonul camionetei Ford şi o lua la fugă în urma ei ca un cîine de vînătoare după stăpînul lui. Ce naiba o fi şi asta ? De multă vreme îmi pusesem întrebarea. Ce secret o fi avînd omul acesta ? Individul veni aproape şi, cu un ton mustrător :

— Era să plecaţi fără mine ?

— Da de unde ? îi răspunse brigadierul surîzînd. Dacă măcar ţi-am fi ştiut adresa, ţi-am fi trimis veste.

— Bine, bine, zise omul. Dă-mi o ţigară !

Brigadierul îi făcu repede semn că a înţeles şi-i spuse încetişor :

— Taci, să nu te audă mamurul !

— Dă-mi o ţigară, ţi-am spus, brigadierule,

stărui șeicul Asfur, că noaptea asta sînt și eu „brigadier“ în armata celor „fără de tutun“ !

Omul urcă în camionetă cu atîta demnitate de parcă ar fi fost vorba de un Rolls-Royce. Rupsese din desiș o creangă verde, pe care o mînuia ca pe un sceptru. Cele două automobile își continuară calea pe drumul dintre ogoare : natura dormea, orice glas se stinsese. Nu se auzea decît orăcăitul broaștelor, bîzîitul gîzelor și, din camionetă, cîntecul șeicului Asfur. Cît despre mine, mă lăsasem furat de acea somnolență obișnuită, care mă lua ori de cîte ori plecam la o anchetă, cu ațipiri întrerupte, care nu mă împiedicau să prind, cînd și cînd, cîte ceva din discuția celor din jur. În stînga mea sta adjunctul, treaz de tot, mirat de cele ce se întîmplau. De nu i-ar fi fost teamă că mă deranjează, mi-ar fi pus o sumedenie de întrebări. Se întoarse în silă spre mamur, care sta alături, și se avîntară repede amîndoi într-o palavrageală fără sfîrșit, din care nu prindeam mai nimic. Zgomotul acela confuz ca un tors de pisică a fost chiar cauza unui somn profund, în care m-am adîncit cît a durat drumul. M-am trezit într-un tîrziu, cînd s-a oprit mașina. Am deschis ochii : sosisem în fața unui canal, pe care ne aștepta bacul să ne treacă de cealaltă parte. Am coborît cu toții, înghesuiți ca niște naufra-

giaţi într-o barcă de salvare, sau ca nişte oale de pămînt ars pe bărcile Egiptului de Sus. Bacul ne duse pe ţărmul celălalt. În liniştea nopţii nu se auzea nimic decît zgomotul lanţului care plescăia în apă şi printr-un întuneric beznă nu se vedea nimic.

De-abia am pus piciorul pe uscat, că auzirăm nechezînd : erau caii postului de poliţie şi măgarii pe care omhedul ni-i pusese la dispoziţie ca să ne ducă la locul crimei. Da' ce cai ! Ca să-mi facă mare cinste, un soldat îmi oferi un armăsar numai nervi. Cînd l-am văzut sforăind, scormonind pămîntul cu copita şi agitîndu-se de nici nu era chip să-l încaleci, mi-am dat seama că era cu neputinţă să nu mă trîntească. De cîte ori n-a fost cît p-aci să fiu zvîrlit din şa de sălbăticiuni de-acestea zvăpăiate, care nu pot fi stăpînite decît doar de un maistru-n călărie, dar nicidecum de-un biet om adormit. Ce mult îi preferam pe măgarii aceia liniştiţi şi paşnici ! Aruncai o privire înapoi : notabilii din ceata noastră se urcaseră toţi pe cai, lăsînd măgarii celor mai umili. Mi-a fost ruşine să mă dau jos de pe pursîngele meu, de frică să nu fiu socotit la fel cu şeicul Asfur, cocoţat pe un măgar gri, pe care-l tot întărîta cu varga lui verde şi care-l ducea supus în urma cailor.

Mi-am încredințat soarta în mîinile Domnului și m-am postat în capul cortegiului, ca un șef tremurînd de frică și de oboseală, dar pleoapele-mi căzură ca de plumb și nu mi-am mai dat seama de nimic. Deodată, am fost proiectat din șa și m-am trezit jos. Ca să sară un pîrîu, calul meu făcuse o săritură bruscă, care mă zvîrlise cît colo. De ce m-am temut de aceea n-am scăpat, mi-am spus. Am chemat ghafirul, care avea în grijă calul meu :

— Ei, ghafirule, calu', calu' !

Caravana opri în dezordine și mamurul începu să împartă oamenilor, în dreapta și-n stînga, la nesfîrșit, sudălmi, palme și ordine. M-au pus iar în șa, în timp ce eu tot spuneam, ca să-mi ascund jena : „Pare-se că gloaba a adormit mergînd, ori că, speriată de-o vulpe care-o rupsese la fugă, s-a ambalat. Oricum, ia-l de dîrlogi, ghafirule !" Și m-a dus încet, într-un pas monoton, care m-a adormit iar. Nu mi-am revenit decît la locul crimei...

Cînd am văzut lumina lămpilor și a torțelor din mîinile oamenilor strînși în jurul victimei, oboseala m-a părăsit deodată, cum zboară cucuvaia din cuib cînd se apropie o lumină. Am sărit de pe cal și am început să-mi tai drum prin mulțime, unde auzeam șoptindu-se : „Sosește parchetul". M-am apropiat de cadavrul

întins pe pămînt, mi-am ațintit privirile asupra feței murdare de praf și de sînge și mi-am dat imediat seama că, într-adevăr, n-o să mai vorbească niciodată. L-am găsit pe locotenentul de poliție scufundat pînă-n urechi în redactarea procesului-verbal, piesă care o să-mi servească foarte bine la tapisat pereții. Căci, în adevăr, de cum sosește, parchetul ia totdeauna ancheta de la capăt.

Eram așadar gata s-o începem cu procesul-verbal de constatare. Grefierul scoase un toc și hîrtie și se postă alături de mine, ca să mă audă dictîndu-i formula obișnuită : „Noi, procuror cutare, însoțit de cutare, grefier, am primit astă-noapte la ora cutare avizul telefonic nr... cu următorul text... Așa fiind, am pornit cu automobilul pînă la satul cutare, unde am ajuns la ora în care dresăm prezentul proces-verbal, etc."

Căci am meritul de a avea totdeauna grijă de redactarea procesului meu verbal și de a face o expunere ordonată și logică. Procesul-verbal este singurul lucru care contează în ochii autorităților, singura probă care dovedește agerimea de minte și finețea unui procuror ; căci de arestarea vinovatului nimeni nu se sinchisește.

După formula introductivă, vine descripția rănii, a îmbrăcămintei, a locului unde a fost găsită victima ; nu am lăsat la o parte nici un amănunt. Am dictat grefierului caracteristicile acelei răni : glontele făcuse o gaură largă în umărul victimei. Rana ne păru provocată de alice mici descărcate de la o distanță destul de mică ; alicele zdreliseră carnea și provocaseră o hemoragie. Descripția feței a fost făcută de noi cu o deosebită grijă : era o față de om în jurul a patruzeci de ani, frumoasă și plăcută, de acea frumusețe țărănească, alcătuită din vigoare, sănătate și forță. Mai adaug că n-am uitat să menționez nici că avea o pasăre tatuată sus, pe tîmplă, nici culoarea mustății, care bătea în galben. Lista efectelor : o manta, o galabiehă [1] în dungi, un portofel care nu fusese atins, niște chiloți de pînză albă cu șnur roșu. Chiar așa ! N-am uitat să trecem nici culoarea roșie a șnurului și nici felul țesăturii, căci menționarea celor mai mici amănunte e dovada ideii pe care o avem despre preciziune și a grijii noastre. Așa ni s-a transmis nouă, din șef în șef, tradiția unei anchete.

Mi-aduc aminte că odată am lăsat un rănit să se lupte în ghearele morții, ca să mă ocup

[1] Piesă vestimentară, lungă pînă la călcîie.

de descrierea amănunțită a izmenelor lui, a șnurului lui, a sandalelor și a șepcii lui. După ce am isprăvit toate astea, m-am aplecat spre rănit ca să-mi dea lămuriri despre agresor, dar între timp murise.

Pe urmă am descris locul. Era un drumeag strîmt printre două lanuri de trestie de zahăr. Nu era de mirare. Fiecare fel de cultură provoacă crime diferite : cînd porumbul și trestia de zahăr au crescut mari, e sezonul asasinatelor prin foc de pușcă ; cînd grîul sau orzul sînt coapte, izbucnesc incendii cu gaz, alimentate cu spice de porumb, iar cînd bumbacul începe a înverzi, este smuls și i se distrug arbuștii.

Am isprăvit cu victima asta în stare de agonie. Din clipa aceea nu ne mai interesa, de vreme ce procesul nostru verbal îi consemnase complet toate semnalmentele. Trupul rămase acolo, scăldat în propriul lui sînge, încredințat grijii locotenentului de poliție pînă la transportarea lui la spital de către personalul asistenței publice.

Iată-ne plecați spre camera de recepție a omdehului, unde ne aștepta o cafea. Vai, ce oroare e o cafea oferită de un omdeh ! În ce mă privește, eu totdeauna îi spun „cloroform". Totdeauna a avut rezultate exact contrarii celor la care te aștepți de la o cafea. Nu știu din

ce cauză. Dar țin minte că într-o noapte un omdeh i-a cerut servitorului în fața mea: „Băiete, adu o cafea de *bun*[1]!" Atunci însă n-am priceput ce înseamnă cuvîntul acesta „bun", adăugat după vorba „cafea". O fi vorba asta vreun pleonasm al cărui rost ar fi să întărească sensul celor spuse, sau e o mărturie de atenție și respect față de musafir (considerîndu-l mai presus de cei cărora li se oferă o cafea în care nu sînt decît vreo cîteva boabe)? Nu știu. Un lucru însă am învățat în noaptea aceea și de care sînt convins, și anume că, dacă vorba „bun" joacă un rol în alcătuirea frazei, nu joacă nici unul în alcătuirea cafelei.

Ne instalarăm în sala de recepție pe o banchetă de pluș roș și decolorat. Grefierul își puse hîrtiile pe o masă șchioapă cu o placă de marmură spartă deasupra. Își întinse procesul-verbal lîngă o lampă mare, care făcea un zgomot asurzitor, în jurul căreia se adunaseră o puzderie de musculițe de noapte. Am cerut să vie martorii și, la vorbele mele, mamurul strigă: „Domnule moawin, strînge martorii!" Acestea fiind spuse, se lăsă într-un colț pe un fotoliu, în așa fel încît nu trebuia să mă mai

[1] Boabe de cafea (în limba arabă).

aştept decît la nişte aghioase grozave. Adjunctul meu se aşeză lîngă mine, uitîndu-se la tot ce se întîmplă cu nişte ochi somnoroşi ; toropeala începea să se joace cu pleoapele lui ca zefirul cu frunzele. L-au adus pe ghafir, care auzise focul de puşcă şi alergase cel dintîi la locul crimei. Declaraţiile lui m-au dezamăgit doar într-o privinţă : susţinea că el a auzit două focuri de puşcă. Ori, în avizul telefonic nu era vorba decît de o singură pocnitură ; rana dovedea şi ea că a fost o singură lovitură, şi cei de faţă depuseseră toţi la fel. Nici oamenii din sat nu auziseră decît o singură împuşcătură. Ce interes, deci, avea omul acela să mintă ? Nu ştiu. În orice caz, am lăsat la o parte fondul afacerii, ca să lămurim punctul acesta : a fost una sau două împuşcături ? Am ascultat aşadar din nou toată lumea şi răspunsurile, toate, s-au potrivit : „O singură puşcătură, boierule".

— Ai auzit, ghafirule ?

— Două puşcături, boierule.

— Sigur ?

— Două, boierule.

Uite un exemplu de mersul de culbec al cercetării unei crime şi a ciudăţeniilor meseriei. Înţeleg că acuzatul minte, asta-i firesc şi, în fond, niciodată nu mă aştept ca un acuzat să

spuie adevărul. Dar un martor ? Ce-l împinge să murdărească fața adevărului cu pete de bănuială și contradicții ? Așa, numai de plăcere ?

Ancheta apucă atunci pe poteci întunecoase, fără nici o nădejde de a ajunge la o ieșire. Nimeni nu știa cine-i vinovatul ; mai mult chiar : nimeni nu bănuia măcar cine-ar putea să fie. Ca rude, victima nu avea în sat decît pe maică-sa, o babă bolnavă și infirmă. Nevastă-sa murise de doi ani, lăsînd un copil mic, pe care nici gînd să-l poți chema la interogator. Nimeni nu dădea crimei acesteia vreo cauză admisibilă sau măcar una inadmisibilă. Nimeni care ar fi putut să știe că ar fi existat pe suprafața pămîntului între victimă și vreo ființă oarecare vreo dușmănie în stare să ajungă la crimă. O fi fost vreun diavol, venit din fundul infernului ca să descarce un foc de pușcă în omul acesta ? Cine știe ? Găsisem aici tocmai ceea ce mă așteptam să găsesc. Chiar din clipa cînd am citit avizul, am mirosit că-i vorba de o afacere moartă. Puteam eu, cu ancheta mea, să înviez ceva mort ? Dacă martorii nu se prezintă în fața mea ca să spună adevărul, dacă oamenii din sat nu mă ajută din toată inima, ce proces-verbal din lume ar putea să-mi procure cinstea de a face cunoștință cu un criminal oarecare ?

La rîndul lui, omdehul depuse și el ca martor, jură și urmară, pentru început, acele întrebări care nu duc la nimic. Deodată, un sforăit, venit din colțul odăii, domină toată ancheta. Mă întorsei : era mamurul, care se lăsase într-un cot pe rezemătoarea canapelei. Omdehul îmi prinse privirea și, scuzîndu-se o clipă, se-ndreptă către mamur și-l trezi încetișor :

— Nu vrei să vii să te odihnești pe pat în camera de alături, boierule ?

Și, cu multă atenție și politețe, îl conduse în camera a doua, în mijlocul casei. Se-ntoarse apoi să-mi înșire declarațiile lui oficiale, „comerciale“, purtînd pecetea funcțiunii sale : cuvinte și formule care de-abia variază de la un omdeh la altul. În orice caz, asemenea cuvinte nu fac nici bine, nici rău și aruncă asupra infernului crimelor o umbră de prospețime și de pace.

Omdehul își puse semnătura, care semăna aidoma cu zgîrietura unei labe de găină care scurmă în nisip. Era gata să se retragă, cînd ușa camerei interioare se dădu în lături și apăru mamurul, scărpinîndu-se de zor și culegînd de pe veșmintele lui niște lucruri pe care le arunca cît mai departe. Spumega de indignare.

— Asta-i pat ?! Să ne păzească dumnezeu de asemenea pat ! Omdeh ești tu ?

Am înțeles îndată toată pățania și am început să rîd înfundat, dar m-am prefăcut că sînt foarte prins de treburile mele și nici n-am ridicat capul dintre hîrtii. Mamurul s-a lăsat în fotoliu și, după mutra lui, mi-am dat seama că-n noaptea aceea s-a terminat cu somnul. De-abia instalat, îi spuse omdehului :

— Atîta pagubă ! Adă o cafea, dar cel puțin încearcă s-o faci cu caimac !

Apoi, întorcîndu-se spre mine, începu să vorbească, așa, ca să-și alunge somnul :

— Ei, ai dat de fir ?

Prin această expresie tehnică mamurul voia să afle cum merge ancheta și ce șanse de reușită are, înțelegînd prin asta trimiterea acuzatului la stîlpul de execuție. I-am răspuns, fără să mă uit la el, în surdină, ca și cum aș fi vorbit cu mine însumi :

— Afacerea-i de-abia în fașă.

Dintr-o săritură, mamurul zbucni din loc, ca și cum cheia misterului i-ar fi apărut deodată în minte, și strigă :

— Șeicul Asfur !

Mutra acestui fenomen se ivi deodată din dosul unui scaun de pai, într-un colț întunecat al sălii. Se prezentă solemn cu sceptrul lui

verde, ca şi cum ar fi spus : „La ordin !“, după expresia clasică.

— Ce crezi, şeic Asfur ? îl întrebă mamurul.

Eram la capătul răbdării. Într-adevăr, asta mai lipsea : să ceri părerea nebunilor într-o afacere criminală. I-aruncai mamurului o privire plină de înţelesuri, dar el se apropie de mine.

— Şeicul Asfur, îmi spuse, e un inspirat. Adu-ţi aminte că odată ne-a descoperit, îngropată în fundul unui canal, puşca unui acuzat.

— Dragă mamurule, în loc de-a cere părerea şeicului Asfur sau şeicului Tartur, mai degrabă osteneşte-te să te duci cu moawinul şi agenţii să faci percheziţie la locuitorii suspecţi.

— Domnule moawin ! strigă mamurul.

Moawinul veni de afară, dar auzise ceea ce spusesem şi-i întinse şefului său un „proces-verbal de percheziţie pe o singură foaie“.

— Am şi făcut percheziţia, şefule.

Mamurul îmi trecu foaia, fără să se uite măcar la ea. Îmi aruncai ochii asupra acelui raport lung şi înşirat şi ajunsei la fraza rituală : „...şi nu am găsit nici arme, nici alte obiecte interzise...“

Am scris în josul foii : „să se alăture la procesul-verbal", şi, luîndu-mi capul în mîini, mă întrebam ce-ar mai trebui făcut într-o asemenea împrejurare şi mă gîndeam la oamenii cărora trebuia să le mai iau interogatoriul, pentru ca procesul nostru verbal să aibă cel puţin douăzeci de pagini. Căci n-am să uit niciodată observaţia pe care mi-a făcut-o şeful parchetului cînd i-am prezentat un proces-verbal de zece pagini :

— Despre ce-i vorba ? De o contravenţie ori de un delict ?

Iar cînd l-am informat că e vorba de un asasinat, a rămas trăsnit :

— Un asasinat şi o anchetă numai de zece pagini ? Un asasinat ! Uciderea unui om ! Suprimarea unei fiinţe omeneşti ! În zece pagini ?

Degeaba i-am spus :

— Dar dacă într-un număr atît de mic de pagini am identificat vinovatul ?

Nici nu se sinchisi să asculte ce-i spuneam şi, cîntărind în mîna lui mică greutatea hîrtiilor mele, adăugă : „Cine ar crede că ăsta-i procesul-verbal al unui asasinat ?" Am crezut de cuviinţă să-i răspund imediat :

— Altă dată, cu voia lui dumnezeu, vom lua în considerare greutatea.

Toate astea îmi veneau în minte în timp ce aplecam capul, tăcut... Visarea mea fu întreruptă de cîntecul șeicului scrîntit la minte, care izbucni în sală :

Caută femeile,
Și-ai să cunoști de unde vin nenorocirile.
Genele iubitei
Sînt destul de lungi ca să acopere-un pogon...

Nu m-am indignat pe șeic, care cu cîntecul lui jignise demnitatea anchetei, nici nu l-am dat afară. Mă gîndii o clipă la morala de tras din cîntecul lui, atît cît era în el vreo învățătură folositoare pentru mine... Singurul lucru care merita atenție era cuvîntul „femeile". Ancheta trebuie să se îndrepte nu contra oamenilor dubioși, ci contra femeilor. Dar care femei? Niciodată în vreo afacere n-a fost atîta lipsă de femei ca în asta. Victima nu se căsătorise după moartea nevestei lui și nu mai avea lîngă el decît o mamă neputincioasă, pe care, oricum, n-o puteai lua drept o femeie primejdioasă. Nu încăpea îndoială că acel Asfur nu știa ce spune, că șeicul cu turban verde era pesemne din neamul acela de papagali, care repetă vorbe și cîntece fără rost. Dar, ia stai ! Victima are un copil mic. Cine-l îngrijește ? Mama cea infirmă și bolnavă ?

— Vino-ncoa, omdehule...

Şi i-am pus întrebarea asta, iar el îmi răspunse cu o mare candoare copilărească şi o naivă simplicitate :

— Copilu-i crescut de fată.

— Care fată ?

— Fata, sora soţiei defuncte a victimei.

— E o fată mai mare ?

— O fetişcană.

Mă întorsei către moawin, ordonîndu-i să fie adusă fata de îndată. Nu trecu mult şi intră o fată de vreo şaisprezece ani. De cînd venisem la ţară, nu văzusem niciodată un chip aşa de frumos şi un mijloc aşa de zvelt. Fata sta în picioare în pragul uşii, înfăşurată strîns într-o rochie lungă neagră, ca o statuie de abanos căreia ia-i fi încrustat o faţă de fildeş. Omdehul o îndemnă, spunîndu-i :

— Intră, micuţo !

Ea înaintă înroşindu-se, cu paşi şovăielnici, neştiind înaintea cui dintre cei de faţă să stea. Omdehul o îndreptă spre mine. Se opri în faţa mea şi ridică asupră-mi genele... Pentru întîia oară mi se întîmplă să fiu tulburat în timpul unei anchete. Nu ştiam cu ce să-mi încep întrebările... Grefierul n-o văzuse, căci ea sta în picioare în spatele lui. Văzînd că eu nu spun nimic, mă crezu obosit şi, muind tocul în

călimară, ridică repede capul spre fată, întrebînd în acelaşi timp :

— Cum te cheamă, fetiţo... ?

Dar de îndată ce-şi aruncă privirea asupra ei, rămase holbat, fixînd-o, şi uită de dosare şi de tot. Mă uitai atunci cu luare-aminte la cei dimprejur : adjunctului meu îi pierise somnul şi, regăsindu-şi toată vioiciunea, se apucase să examineze fata cu nişte ochi cît cepele. Mă uitai şi la mamur : din clipa aceea nu-i mai trebuia nici cafea, nici *bun*. Şeicul Asfur se tîrîse pînă la picioarele mele, se cinchise ca un cîine, cu gura căscată, fără s-o slăbească o clipă din ochi pe frumoasa felahă. Într-adevăr, frumuseţea e impresionantă... Venise momentul să-mi iau în mîini toată energia înainte de a se băga de seamă tulburarea mea şi, închizînd ochii să nu mai văd frumuseţea aceea juvenilă, o întrebai :

— Cum te cheamă ?

— Rim.

Avea un glas... Toată fiinţa mea tresări cum vibrează struna unei chitare sub nişte degete delicate şi dibace. Convins că vocea mi-ar tremura dacă aş mai pune o altă întrebare, mai întîrziai. Dar îmi dădeam seama că eram într-o mare încurcătură, că ancheta o să întîrzie dacă şovăiam astfel între o întrebare sau alta. Mi-am

adunat ce bruma de curaj și hotărîre mai rămăseseră în mine și am formulat repede o întrebare, la care nu așteptam decît un răspuns global. Îi spusei deci :

— Vorbește-mi de toată chestia asta...

Și am tăcut. Am constatat atunci un lucru foarte curios. Ea nu știa încă de cele întîmplate victimei. O treziseră din plin somn și o aduseseră pe loc în fața mea fără să-i spună nimic. Nu am voit să-i aduc atunci la cunoștință întîmplarea, căci simțeam în ea lucruri pe care nu le sesizam decît instinctiv...

Am întrebat-o dacă n-a fost cerută în căsătorie. Mi-a răspuns că da și că ultimul care o ceruse era un tînăr frumos. Ea nu l-a descurajat, dar cumnatul ei, care-i ținea loc și de tutore, refuzase s-o dea, după cum refuzase s-o dea atîtor alte mîini care se ridicau s-o ceară, cum se ridică spre cer mîinile credincioșilor la rugăciune...

— Și-l urăști pentru tot ce ți-a făcut ?

— Nu, răspunse ea.

Declarația asta a făcut-o cu un glas înfiorat, în care intuiția mea simți o căldură plină de un anume înțeles.

— Ai mai avut prilejul să-l întîlnești pe tînărul acela ?

Da, mai avuseseră două întîlniri nevinovate în fața casei. Flăcăul știuse că nu i-ar fi displăcut să-l aibă de bărbat, dar că ea nu voia să se împotrivească voiei tutorelui. Ce urmărea oare acesta, respingînd astfel toate cererile de căsătorie ? Era un exces de zel din grija de a asigura fericirea fetei ? Găsea el că un soț ca acela nu era demn de ea ? Nici ea nu știa. Tare ar fi voit totuși să știe. Nesiguranța asta o necăjea cîteodată și o făcea să plîngă. Ar fi vrut să știe. Să știe ce ? Nimic. Nu era în stare să dea nici o explicație... Înțelegerea propriei tale ființe e un dar pe care nu-l are toată lumea.

De altfel, această descifrare cere cunoașterea naturii instinctelor cele mai secrete, vîrîte în străfundurile ființei. Fata aceea, pe cît mi se părea, avea un suflet ca un tufiș de trestii de zahăr ; nu se zăreau în fund decît mici ochiuri de lumină, ca niște bănuți de aur, sclipitori. care lucesc în obscuritatea din fund de cîte ori trestiile se apleacă...

Oricum, frînturi de lumină începeau să scînteie printre rîndurile procesului-verbal. Atinsesem punctul nevralgic al afacerii. Eram gata să mai comand încă o ceașcă de cafea, avînd în vedere că ședința începuse să devină interesantă și ancheta oarecum plăcută, cînd îl au-

zii pe moawin întrebîndu-l pe locotenentul de poliție, care tocmai apăruse în ușă :

— A venit salvarea să ridice rănitul ?

— De multișor.

Fata pricepu totul ; scoase un țipăt, de îndată stăpînit de rușine că eram de față ; am fost totuși încredințat că țipătul acela avusese un adînc răsunet pînă-n fundul sufletului ei. Voiam să-mi continui treaba, dar nu mai aveam înaintea mea decît o fată care-mi dădea, cu o voce stinsă, niște răspunsuri trunchieate și lipsite de orice interes. Am crezut de cuviință să amîn ancheta.

— Odihnește-te, Rim ! îi spusei.

Apoi, întorcîndu-mă spre mamur :

— Mai bine-ar fi să terminăm ancheta mîine dimineață.

Mamurul îmi făcu semn spre fereastră : ziua începea să se arate pe furiș, ceea ce din cauza luminii lămpii nu observasem pînă atunci. M-am ridicat. Mă gîndii de îndată că azi era ședință la tribunalul corecțional și eu uitasem să dau în noaptea aceea dispozițiile necesare ca să-mi ție locul vreun coleg. Trebuia să plec cît mai repede, ca să ajung la timp.

— Domnule moawin, urcă fata în camionetă !

Încheind procesul-verbal, m-am hotărît să reluăm ancheta la sediul parchetului, după

ședința tribunalului. Era timpul să ne îndreptăm spre cai și am încălecat repede ca să ne întoarcem. Șeicul Asfur mergea în urma noastră, învîrtind varga lui verde cu gesturi de luptător războinic. Strigă :

— Ea e.

— Taci, nu ți-i rușine ? îl apostrofă mamurul.

— Ea e, cu genele ei... O cunosc, ochioasa !

— Stai liniștit, șeicule Asfur ! Ai face mai bine să bagi de seamă să nu te duci de-a berbeleacul de pe măgăruș.

Oboseala începuse să-mi cuprindă toate mădularele și mă tot aplecam pe gîtul calului, dar boarea proaspătă a dimineții mă bătea ușor în față, ca bătaia unui evantaliu în mîna unei zvăpăiate. Așa se face că am rămas perfect treaz și am putut să gîndesc. Deodată, cîntecul lui Asfur izbucni năprasnic, ca și cum ar fi fost ceva scăpat din inimă :

Genele iubitei
Sînt destul de lungi ca să acopere...

N-am mai auzit urmarea, ci doar bufnitura unei căderi. Și toți putură să-l vadă pe șeicul Asfur, cu zdrențele lui cu tot, întins pe jos... Oprire generală. Ghafirii se repeziră în ajutor,

să-l aşeze iar pe măgar. Se puse în şa, scutură praful de pe el şi reluă cîntecul :

...un pogon...

Mamurul şi adjunctul izbucniră în hohote de rîs, iar după aceea mamurul începu să-l dojenească pe nebun : „Mai bine gîndeşte-te că acum doi ani ţi s-a înecat iubita în canal..." Mie nu-mi umbla prin cap decît silueta acelei tinere Rim, în rochie neagră, şi mă gîndeam la secretul ei, pe care nu l-am putut afla. Secretul ei era secretul crimei. Eram curios cum o să se desfăşoare afacerea : nu mai era procurorul mînat de interesele lui profesionale, ci omul care voia să ştie.

Caravana îşi urmă drumul şi ajunse la un canal larg, adînc şi repede ; o bîrnă tăiată dintr-un trunchi de palmier, lată de-un cot, era aruncată de-a curmezişul. Ghafirul voi să-mi mîne calul, ca să treacă dincolo de canal pe bîrna aceea, îngustă ca Siratul [1]. Îmi revenii deodată din reveria mea şi strigai din răsputeri :

— Ce, eşti nebun, ghafirule ?... Ce, am să trec călare ?

Omul se holbă mirat la mine.

---

[1] După legendă, podul pe care toţi oamenii vor trece în urma judecăţii de apoi.

— L-ai trecut astă-noapte, boierule, tot pe calul ăsta.

Cercetai bîrna cu oarecare groază.

— Eu ? Eu am trecut canalul astă-noapte pe bîrna asta ? Şi eram şi atunci tot pe calul ăsta ? Nu se poate !

— Calea-i largă, boierule, şi calul nu-i năzuros...

N-am vrut să mai lungesc vorba cu ghafirul; din moment ce în ochii acestui individ bîrna se prezenta ca un drum larg, nu-i nici o îndoială că el va fi în stare, la judecata de apoi, să treacă Siratul pe o cămilă. Cît priveşte cuminţenia calului meu, dacă ghafirul se punea garant, fără să fie el călare, ce putea să mă silească pe mine, cel care-l călărea, să primesc această garanţie primejdioasă ? Cît ai clipi, am sărit jos de pe cal şi am trecut canalul pe bîrna aceea, dar pe jos, sprijinit în baston...

12 octombrie...

Cînd ne apropiam de oraş, nu mai era mult pînă la deschiderea şedinţei. Cînd automobilul sosi la uşa tribunalului, se şi vedeau ţărani îngrămădiţi pe scări, ca muştele.

Alături de mine, adjunctul era răpus de un somn adînc. L-am lăsat în pace şi nici nu mi-a trecut prin cap să-l trezesc în starea de oboseală în care se afla, pentru ca să ia parte la şedinţă alături de mine, aşa cum luase parte la anchetă. Nu era obişnuit să facă nopţi albe. Veghea interesantă din timpul acelei nopţi îi era prea de-ajuns ; să fim îngăduitori cu el în acest prim contact cu serviciul ! Cînd am trecut pe lîngă tribunal, am dat ordin şoferului să oprească, pe urmă i-am spus că ar fi bine să-l ducă pe adjunct acasă. I-am spus mamurului la bună vedere şi mi-am tăiat drum printr-o grămadă de bărbaţi, femei şi copii. Pătrunsei

în sala de deliberare, unde judecătorul mă aştepta.

Cum l-am văzut la faţă, am fost dezamăgit. Tribunalul avea doi magistraţi, care judecau cu rîndul. Unul din ei locuia la Cairo : nu venea în sat decît în ziua cînd avea şedinţă, cu primul tren, şi se grăbea să expedieze procesele, ca să nu piardă trenul de unsprezece, cu care se întorcea la Cairo. Oricît de multe procese erau pe rol, judecătorul nu pierdea niciodată trenul. Al doilea judecător era un om ros de scrupule. Şi, culmea, locuia, cu familie cu tot, chiar în merkez. Acesta studia minuţios toate procesele, de teamă ca nu cumva, grăbindu-se, să comită vreo eroare. Poate că prin asta voia să ucidă timpul şi să-şi mai înşele plictiseala în satul acela ; şi apoi, el nu era obsedat de orarul trenului. Se posta dis-de-dimineaţă pe scaunul lui, ca şi cum ar fi făcut una cu el, şi nu-l părăsea decît pe la mijlocul după-amiezei ; ba de cele mai multe ori fixa şedinţe şi seara. Pentru mine asemenea şedinţe erau un supliciu cumplit : o adevărată închisoare, ca şi cum aş fi fost condamnat să fiu legat de banca mea, fără a putea face toată ziua cea mai mică mişcare. Eşarpa roş-verde [1] trecută în jurul gîtului şi pe

[1] Însemnul procurorilor.

subsuoară mi se părea un lanț, nu altceva. Își luase oare dumnezeu sarcina de a-i răzbuna pe toți nevinovații pe care-i trimisesem la închisoare contestînd nevinovăția lor ? Sau poate că greșelile profesionale trebuie să le plătim în timpul vieții fără să ne dăm seama ?

Cînd am văzut mutra judecătorului, am înghițit în sec : am înțeles că am să cad pe o ședință fără cruțare, după o noapte întreagă de muncă. Nu știu ce anume mi-a întunecat memoria de m-am înșelat crezînd că în ziua aceea era rîndul judecătorului cel expeditiv.

Am intrat în ședință. Prima mea grijă a fost să-mi arunc ochii pe rol [1] : ne așteptau șaptezeci de contravenții și patruzeci de delicte. Atîtea procese, slavă domnului, ne garantau, cu judecătorul acela, o ședință interminabilă de o zi întreagă. De altfel, la dînsul, afacerile erau mult mai numeroase decît la colegul lui. Cauza e foarte simplă : judecătorul cel scrupulos nu da o amendă mai mare decît douăzeci de piaștri pentru o contravenție, pe cînd la celălalt cea mai mică amendă se ridica pînă la cincizeci. Așa se face că cei care săvîrșiseră vreo contravenție sau aveau să răspundă pentru vreun delict, cunoscînd împrejurarea asta,

---

[1] Expresie judecătorească : lista proceselor.

întrebuințau toate tertipurile ca să scape pe magistratul cu pedepse excesive și să nimerească la judecătorul care aplica un tarif convenabil. De cîte ori acesta de-al doilea nu se plîngea, foarte plictisit, de creșterea necontenită a proceselor sale, fără să bănuiască măcar de ce! Îmi spuneam: „Ridică și tu tariful, și-o să vezi ce ai să te mai bucuri!"

Aprodul începu să strige numele împricinaților, scrise pe o foaie pe care o ținea în mînă. Kozman Efendi, aprodul, era un om în vîrstă, cu mustățile și părul albe, cu o prestanță și o ținută de parcă era președinte al Tribunalului Suprem. Cînd striga inculpații, o făcea cu gesturi solemne și cu o voce plină, întorcîndu-se spre gardian ca un adevărat șef, conștient de autoritatea pe care-o reprezintă. Gardianul repeta numele de-a lungul sălii de audiență, așa cum i-l transmisese aprodul, dar el o făcea cu o prestanță, cu o intonație nazală, cîntînd parcă, așa cum strigă de obicei negustorii ambulanți. Odată, un judecător observase asta și-i spusese: „Ia ascultă, Chaban, tu strigi aici împricinații ori vinzi cartofi sau curmale negre?" De altfel, gardianul se zice că i-a răspuns: „Strigi împricinați ori vinzi curmale negre, totuna e ca să cîștigi o bucată de pîine".

Intră primul delicvent. Judecătorul era cufundat în hîrtii. Ridică încet capul, își așeză niște ochelari groși și-i spuse :

— Ai călcat legea abatoarelor ; ai tăiat o oaie în afara abatorului.

— Domnule judecător, oaia... oaia am tăiat-o, cu voia dumneavoastră, într-o zi de sărbătoare, seara — dea dumnezeu să vă bucurați și dumneavoastră de asemenea sărbătoare ! — cu prilejul circumciziei feciorului meu.

— Douăzeci de piaștri amendă. Următorul...

Aprodul strigă alt proces, și altul, și altul, la nesfîrșit... Contravențiile veneau una după alta, toate la fel cu cea dintîi... L-am lăsat pe judecător în voia lui, să judece înainte, și am căutat să mă distrez uitîndu-mă la țăranii din sală... Erau îngrămădiți pe scaune, pe bănci și revărsați pe jos, pînă și pe culoare... Stînd pe vine, înghesuiți unul în altul ca oile, ridicau umili ochii spre judecător, care împărțea mereu pedepse, ca un cioban înarmat cu bîta. Judecătorul, sătul de atîtea contravenții asemănătoare, strigă :

— Ei, asta-i ! În toată ședința asta nu-s decît oi în afara abatorului ?

Și își plimbă asupra asistenței niște ochi mici ca niște bobițe de năut, de sub ochelarii care-i jucau pe vîrful nasului. Nimeni nu prinse, nici

chiar el, aluzia acestei vorbe de duh. Aprodul continuă să strige mai departe. Felul contravenţiilor era altul ; intraserăm într-un domeniu nou, căci judecătorul îi spuse delicventului adus în faţa lui :

— Tu, omule, eşti învinuit că ţi-ai spălat rufele în canal.

— Domnule judecător — încărca-te-ar dumnezeu de demnităţi ! — o să mă condamni pentru că mi-am spălat rufele ?

— Pentru că le-ai spălat în canal.

— Dar unde în altă parte ?

Judecătorul şovăi încurcat, se gîndi şi nu-i putu răspunde nimic. Ştia că nenorociţii aceştia n-au în satele lor spălătorii cu apă canalizată. Au fost lăsaţi să trăiască, toţi, ca nişte animale şi, cu toate astea, li se cere să se supună unei legi importate din afară, alcătuită după formulele cele mai moderne. Judecătorul se întoarse spre mine :

— Ministerul public ce are de spus ?

— Ministerul public nu are a se preocupa de locul unde trebuie să-şi spele rufele omul ăsta ; ceea ce-l interesează e aplicarea legii.

Judecătorul nu se mai uită la mine, îşi lăsă capul în jos, apoi îl ridică şi, cu graba omului care vrea să scape de o povară supărătoare :

— Douăzeci de piaştri amendă ! Următorul...

Aprodul strigă un nume de femeie. Era una din prostituatele satului : avea sprîncenele înnegrite cu chibrit ars ; obrajii daţi cu acel roşu ţipător, pe care-l vezi doar pe cutiile de tutun „Samsun" ; o inimă străpunsă de o săgeată, tatuată pe braţ ; la încheietura mîinii, brăţări de toate mărimile, de metal şi din sticle de diferite culori. Judecătorul se uită la dînsa şi-i spuse :

— Eşti acuzată că te-ai postat în faţa porţii.

Ea se îndreptă din mijloc, cu mîinile în şolduri :

— Cum, dragul meu, cine stă în faţa porţii casei lui comite o nelegiuire ?

— Tu stai acolo ca să faci cu ochiul publicului.

— Ce să spun, asta-i prea mare pacoste. Jur pe barba ta că n-am văzut de cînd sînt pe domnul ăsta de-i zice Public, şi de altfel unul cu numele „Public" n-a trecut niciodată prin faţa mea.

— Douăzeci de piaştri amendă... Următorul.

Kozman Efendi strigă împricinatul următor şi apăru un ţăran bătrîn. Şalul turbanului, dînd în albastru, galabieha de caşmir, mantaua de postav „imperial", ghetele lui cu elastic, de un galben ţipător, mărturiseau o anumită bogăţie

şi o situaţie destul de îndestulată. Cum apăru, judecătorul îl şi întrebă :

— Tu, şeicule, eşti acuzat că nu ţi-ai declarat cîinele la timp.

Omul tuşi, clătină din cap şi mormăi încet, aşa cum se murmură uneori formulele religioase de pocăinţă :

— Multe am mai trăit să văd ! Iată că acum se trec în catastifuri şi cîinii, ca ogoarele de pămînt. Ei, al naibii, că mare lucru au mai ajuns !

— Douăzeci de piaştri amendă... Următorul.

Toate sentinţele astea privitoare la contravenţii au fost la fel şi am văzut că nici un împricinat nu-şi da seama că a greşit. Le cădeau amenzile pe cap cum vin nenorocirile : amenzile trebuiau să le plătească, de vreme ce aşa era legea. De cîte ori n-am încercat să pătrund ce rost au asemenea trimiteri în judecată ! Se poate oare spera că sentinţele astea vor curma orice infracţiune viitoare, atunci cînd în nici un chip cel în cauză nu pricepe cu ce a greşit ?

Am terminat cu contravenţiile şi aprodul strigă : „Acu delictele !“ Uitîndu-se pe lista proceselor, strigă : „Oumm el-Sad, fiica lui Ibrahim el-Garf“. O ţărancă bătrînă înaintă încetişor de-a lungul sălii pînă la banca acuza-

ților, unde rămase în picioare în fața aprodului Kozman Efendi. El o întoarse cu fața spre judecător. Ea rămase o clipă nemișcată, uitîndu-se la el cu ochii tulburi și aproape imediat se întoarse iar spre bătrînul aprod. Fără să-și ridice privirea din dosar, judecătorul o întrebă :

— Cum te cheamă ?

— Oumm el-Sad, stăpîne.

Dădu acest răspuns, îndreptîndu-se către portărel, dar Kozman Efendi, după ce-i făcu un semn, o întoarse încă o dată cu fața spre tribunal.

— Profesiunea ? continuă judecătorul.

— Femeie.

— Ești acuzată că ai mușcat de deget pe șeicul Hassan Emara.

Întorcîndu-se din nou, se adresă aprodului :

— Jur pe rangul și părul tău alb că n-am făcut nimic rău. Am făcut jurămînt că n-o să-mi mărit fata pe mai puțin de douăzeci de bani de aur.

Judecătorul înălță capul, își fixă ochelarii și strigă, uitîndu-se drept la ea :

— Întoarce-te spre mine cînd vorbești, că eu sînt judecătorul, eu, auzi ? L-ai mușcat ? Scurt : da sau nu ?

— Eu să fi muşcat ? Ferească dumnezeu ! E-adevărat că nu-s de pus pe rană, dar orice, numai de muşcat nu.

— Strigă martorul ! se adresă judecătorul aprodului.

Se prezentă un bărbat cu degetul inelar înfăşurat într-un pansament. Judecătorul îl întrebă cum îl cheamă, ce profesiune are, îl puse să jure că nu va spune decît adevărul şi-i ceru să spuie cum s-a întîmplat. Acela începu să declare :

— Domnule judecător, eu nu eram nici cu hoţul, nici cu păgubaşul, şi toată păţărania a pornit de acolo că am vrut să-i împac.

Se opri aici, ca şi cum cu asta ar fi expus cît se poate de limpede miezul pricinii. Judecătorul îl privi, holbînd ochii, dar stăpînindu-şi mînia ; în cele din urmă, se lăsă furat de ea şi porunci împricinatului să povestească amănunţit cum a fost. Şi acela istorisi aşa : Inculpata avea o fată, cu numele Sitt Abuha, care fusese cerută în căsătorie de un ţăran, pe numele lui El-Sayed Horeişa, care da ca zestre cincisprezece piese de aur. Cum mama cerea cel puţin douăzeci, afacerea rămase baltă pînă-n ziua cînd se vîrî fratele peţitorului, un nemernic poreclit de obicei „Coclitul". Acesta, de capul lui, s-a dus la familia fetei s-o anunţe, min-

ţind-o, că fratele lui primeşte condiţiile, iar după aceea i-a spus lui frate-său că ceilalţi primeau cu cincisprezece piese de aur. Ca urmare acestei ticăloşii a unui copilandru care se ţine de năzbîtii, s-a fixat de comun acord ziua în care să se citească *Fatiha*[1] acasă la logodnică, iar viitorul mire l-a rugat pe şeicul Emara şi pe şeicul Farag să vină să fie martori. La ceremonie veni o mulţime de lume. Tatăl fetei tăiase o gîscă. De-abia servise masa invitaţilor, că veni vorba de dotă. Şiretlicul se dădu pe faţă, se văzu că tratativele dintre ei nu făcuseră nici un pas înainte şi discuţia dintre părţi începu de la capăt şi mai aprigă. Mama fetei urla cît o ţinea gura prin curtea casei: „Ce cumplită nenorocire! Ce bucurie pentru duşmanii noştri! Pentru numele lui dumnezeu, eu fata tot n-o dau pe mai puţin de douăzeci de bani de aur." Şi, înnebunită, femeia se vîra între bărbaţi ca să apere preţul fetei, de teamă ca nu cumva aceştia să primească vreo propunere care să nu-i fie pe plac. Şeicul Hassan, îndemnat de un simţămînt de datorie şi generozitate, nici nu se atinse de bucate şi căuta s-o convingă pe femeie, cu nădejdea de a o mulţumi. În timpul acesta, cumătrul lui, şeicul

---

[1] Numele primului capitol din Coran, care se citeşte în semn de consimţămînt în toate împrejurările solemne.

Farag, apropiindu-se de gîscă, se puse pe mîncare, înfulecînd, fără să se sinchisească de discuţia înfierbîntată ce avea loc. Se simţea de ambele părţi că vorbele încep a fi neputincioase, şi iată că şeicul Hassan, în loc să-şi vadă mîna în tablaua cu friptură de gîscă, o zări deodată în gura bătrînei. Scoase un ţipăt cumplit ; toată casa sări în picioare şi urmă un scandal îngrozitor. Şeicul Hassan îşi smuci prietenul, silindu-l să se scoale de la masă, ca să-l ducă afară. Rana-l ustura. Prietenul lui nu scoase un cuvînt, nu se amestecase, pe cînd el, care se vîrîse cu tot focul, trebuia să plece flămînd şi, culmea, bătrîna îi mai şi muşcase degetul...

Martorul se întindea la vorbă. Deodată, judecătorul începu să se frămînte pe scaun : începea să aibă îndoieli. Opri martorul şi, ca şi cum şi-ar fi vorbit singur : „Oare i-am luat jurămîntul ?..." Şi se întoarse spre mine :

— Domnule procuror, i-am luat martorului jurămîntul ?

Încercai să-mi aduc aminte... dar judecătorul nu putu să scape de îndoială :

— Ei, tu, jură ! Spune după mine : „În numele lui dumnezeu atotputernicul, jur să spun adevărul".

Omul jură. Şi atunci judecătorul îi spuse :

— Ia depoziția de la început !

Vedeam cu ochii că n-o să mai isprăvim niciodată : mă plictiseam îngrozitor, căscam cu gura pînă la urechi, mă înfundam în scaun și simțeam cum îmi cad pleoapele de somn. Nu știu cîte minute au trecut, dar am tresărit la țipătul judecătorului :

— Ministerul public ce concluzii are de pus ?

Am deschis niște ochi roșii, care implorau fericirea somnului. Judecătorul mă informă că citise raportul medicului legist, că, după părerea lui, mușcătura va lăsa o infirmitate definitivă — pierderea falangei mediane a inelarului. M-am înzdrăvenit pe scaun și am cerut imediat declinarea competenței. Judecătorul se întoarse spre bătrînă și-i spuse :

— În cazul acesta, e vorba de o crimă de competența Curții cu juri.

Bătrîna nu avu aerul că a înțeles nuanța : după capul ei, o mușcătură era o mușcătură. Ce putea să schimbe delictul acesta în crimă ? Ce nenorocire legislația asta, din care bieții oameni nu înțeleg nimic !

S-a strigat procesul următor : o bătaie cu ciomegele între tatăl lui Sitt Abuha și familia soțului, El-Sayed Horeișa, căci trebuie adăugat că, în cele din urmă, căsătoria s-a făcut. Soțul trimisese niște rude la tatăl ei cu o cămilă ca

să-i aducă tînăra soție acasă. Acesta îi primi, țipînd la ei furios : „Cum ? O cămilă ?“ Fata mea să iasă pe o cămilă ? ! Niciodată ! Cu „komobilul“.

Cele două părți începură să se certe, ca să se stabilească cine plătește cheltuielile acestui nou lux, impus de progresul modern. Cearta a ajuns la bătaie cu ciomegele și au curs cîteva picături de sînge, inevitabile în asemenea împrejurări. În cele din urmă, cineva voi să curme cearta și scoase din buzunar douăzeci de piaștri, ca să angajeze una din mașinile acelea ce fac cursă prin sate.

Judecătorul își dădu hotărîrea asupra acestei dispute și adăugă :

— Bine c-am isprăvit cu nunțile și cu căsătoriile !... Următorul.

Aprodul chemă cu o voce plină : „Deținuții“. Pe urmă spuse un nume. Se auzi un zornăit de lanțuri și din mijlocul indivizilor îmbrăcați în niște haine de lînă aspră ieși un bărbat, căruia gardianul îi desfăcu cătușele. Un efendi, burduhos ca un burduf plin, se ridică la banca avocaților :

— Eu îl asist.

Un proces cu avocat ! îmi spusei. O să ne ție cine știe cît și o să ne bată capul cu tot ce-i trece prin minte, în numele libertății și al apă-

rării. Să închidem, deci, ochii de pe acuma. Capul meu are nevoie ca niciodată să se odihnească puţin după noaptea asta de veghe. Îl auzii pe judecător spunînd deţinutului :

— Eşti acuzat că ai furat o lampă de gătit cu gaz.

— Eu ? Într-adevăr, am găsit o lampă de asta în faţa uşii prăvăliei. Da' nici n-am furat-o, nici n-am luat-o cu de-a sila...

— Să vie martorul ! porunci judecătorul, adresîndu-se aprodului.

Înaintă un bărbat, cu un fel de tichie de pîslă pe cap, îmbrăcat cu o manta fără mîneci. Jură. Pe urmă declară că el aprinsese lampa de gătit cu gaz, ca să facă un ceai pentru clienţii din local. Era un mic băcan de ţară, care vindea zahăr, cafea, ceai şi tutun şi la care, din cînd în cînd, se adunau cîţiva oameni ca într-o cafenea. Pusese lampa aprinsă în stradă, lîngă pragul uşii, intrase să ia ceainicul şi, cînd se întoarse, îl zări pe inculpat fugind cu lampa aprinsă. Băcanul nu mai termina. Se sprijinea, de altfel, pe mărturiile celor care fuseseră de faţă la cele întîmplate şi care alergaseră cu dînsul după hoţ.

Judecătorul era gînditor şi-mi dădeam seama, după atitudinea lui, că se gîndea la altceva.

Deodată se uită la mine şi, ca şi cum şi-ar fi vorbit singur :

— Oare l-am pus să jure ?

Nu m-am putut stăpîni să nu-i răspund cu glas aspru :

— Ei, asta-i ! L-am auzit eu jurînd.

— Eşti sigur ?

Am crezut că ameţesc şi murmurai :

— Vrei să jur că a jurat ?

Judecătorul păru convins şi ascultă mai departe, liniştit şi atent, restul mărturiei. Dar inculpatul nu se mai putu ţine şi, ridicîndu-se brusc, întrebă cu un ton jalnic :

— Domnule judecător, există oare pe lumea asta om care să poată fura o maşină de gătit cu gaz aprinsă ?

Judecătorul îi făcu semn să tacă :

— Pe mine mă-ntrebi ? Pe mine ? Care-n viaţa mea n-am făcut meseria de hoţ ?

Apoi îşi aruncă privirea spre banca apărării. Avocatul inculpatului se ridică :

— Domnule preşedinte, începu el, noi n-am dat niciodată de vreo maşină de gătit, n-am văzut nici o maşină de gătit, n-am trecut niciodată pe vreo stradă pe care se găsea o maşină de gătit... Procesul e o ţesătură de minciuni de la un cap la altul...

Avocatul voia să continue pe tonul acesta, atacînd şi lungind-o, dar judecătorul îl întrerupse :

— Nu te avînta, maestre ! Chiar inculpatul mărturiseşte că a găsit maşina de gătit în faţa uşii prăvăliei.

„Maestrul“ bătu cu pumnul în masă :

— Clientul meu se apără prost.

— Vrei cumva, replică judecătorul cu un calm desăvîrşit, să pun preţ pe apărarea dumitale şi nu pe adevărul rostit de client, aici, în faţa noastră ?

Avocatul protestă şi îşi începu pledoaria cu o voce iritată. Auzindu-l şi văzîndu-l, aveai impresia că singura lui preocupare era să umple sala cu zgomotul vocii lui, să-şi umple fruntea de sudoare, pentru ca apoi să şi-o şteargă şi, în cele din urmă, să-şi arunce privirile asupra clientului său, ca şi cum ar fi voit să-i arate cît se zbate pentru el şi cu cîtă grijă îl apără.

Oboseala, starea proastă, nemişcarea ce mă înţepenise pe scaun făcuseră din mine o fiinţă fără vlagă, care nu mai înţelegea nimic din ce se întîmpla în jurul ei. Mi-am cufundat faţa într-un dosar şi m-am lăsat în voia somnului.

13 octombrie...

Şedinţa s-a terminat spre mijlocul după-amiezei şi am ieşit cu nervii ferfeniţă. Abia mă despărţii de judecător, că-mi ieşi în cale un gardian, care venea la semnat cu un teanc de sentinţe învestite cu formula executorie. Mi-am pus parafa, fără să-mi arunc ochii pe foi, pe aceste acte, care niciodată nu se mai sfîrşesc. Parafa nu mai aduce acum de loc cu numele meu. Din cauza grabei cu care se pune şi din cauza îndelungatei ei folosinţi a ajuns să însemne doar o linie, două, aruncate la întîmplare. Tocmai cînd eram pe terminate, încă leoarcă de sudoare, auzii nişte paşi grei răsunînd pe asfaltul trotuarului. Un ghafir mă salută milităreşte :

— Vă aşteaptă sus, zise, pentru ancheta cu focul de puşcă.

Puterile omului au o margine ! Nu pusesem nimic în gură, nu mă întinsesem o clipă pe un pat de... de alaltăieri. Nu m-am putut stăpîni să nu mă indignez :

— Trăsni-te-ar un foc de puşcă ! Dacă am fi în tranşee sau în primele linii în bătălia de la Dardanele, tot ar avea milă de noi şi s-ar sinchisi de sănătatea noastră...

Dar ce era vinovat ghafirul ca să-i vorbesc aşa ? L-am lăsat şi mi-am urmat drumul, ca să mă urc spre biroul meu de la primul etaj. La uşă o găsii pe tînăra Rim, care mă aştepta însoţită de agenţi şi, alături de ea, pe şeicul Asfur, cu varga lui verde. Nu ştiu de ce rămăsese şi el cu ceilalţi. Cînd văzui fata, mă înviorai puţin, ca o plantă veştedă care se trezeşte la viaţă datorită cîtorva picături de rouă. Intrai în biroul meu : mamurul, moawinul şi grefierul stăteau pe scaune, bine dispuşi, ca nişte oameni care de-abia s-au sculat după un somn întăritor. Era vădit că veneau de-acasă şi că acum erau gata să-şi piardă timpul cu afacerea asta. Era mai amuzant decît să joace o partidă de table la club sau să mestece o tulpină de trestie de zahăr în faţa farmaciei. Eu, însă, nu eram bun decît să-i trag un somn de şapte ore în şir. Le-am comunicat, deci, colegi-

lor că dorința mea e să amîn ancheta pe mîine, și ei au fost de acord.

Se ivea însă o încurcătură la care nimnei nu se gîndise : unde-o să stea la noapte fata asta ? Satul ei era departe și n-ar fi fost potrivit s-o trimitem acasă, pentru ca a doua zi dimineață să vie înapoi, căci oamenii din sat ori martorii care-ar fi avut vreun interes în afacere ar fi putut să ia legătura cu ea și să-i vîre în cap răspunsuri incompatibile cu sinceritatea și cu adevărul. Pe de altă parte, nu cunoștea pe nimeni din merkez și nu avea nici o rudă. Tocmai atunci spuse mamurul, ca inspirat de o sugestie fericită :

— Chestia e simplă : fata o să doarmă la mine pînă mîine dimineață.

Toți ne întoarserăm spre el uimiți. A fost, nu știu cum, ceva mai tare decît noi, că în aceeași clipă ne simțirăm cuprinși de un sentiment de jenă. Chiar șeicul Asfur, care se strecurase după mine în cameră, arunca priviri speriate. A fost un moment greu. Orice opunere din partea noastră însemna că ne îndoim de purtarea mamurului, dar, pe de altă parte, dacă lăsam pe mîna lui această dulce creatură, numai dumnezeu putea s-o mai salveze.

De fapt, mamurul avea o reputație proastă. Se povestea că într-o zi găsise pe gustul lui o

felahă, care venise la birou cu o cerere. Voind să stea de vorbă cu ea între patru ochi, ordonă gardienilor și ghafirilor să se ducă la penitenciarul merkezului să radă deținuții. Cum ieșiră afară, el s-a încuiat cu femeia înăuntru pentru a profita de cîteva clipe de singurătate cu ea...

Aducîndu-mi aminte de această întîmplare, mă gîndeam : „Dacă istoria asta ia o întorsătură proastă și degenerează într-o faptă urîtă, cu ce povară enormă îmi încarc conștiința eu, procuror, aruncînd acest măr zemos fălcilor ăstora cărora le curg balele !" Culmea era că toți cei de față păstrau o tăcere impresionantă, ca și cum erau siguri că mărul acesta fusese deja mestecat și înghițit, că nu se mai poate face nimic. Așa că mamurul crezu de cuviință să ne liniștească :

— Intenția mea, zise el, e să pun fata la loc sigur cu nevastă-mea și copiii.

Nu văzui nici un mijloc de a scăpa de această eventualitate. Am plecat acasă. După ce am îmbucat ceva în fugă, m-am trîntit pe pat și am căzut într-un somn adînc, din care nu m-am trezit decît la miezul nopții. M-am trezit cu gîtlejul uscat și m-am dus să beau un gît dintr-o oală așezată pe pervazul ferestrei. Și atunci mi-am adus aminte de fată, închipuindu-mi-o în casa amicului nostru — și s-a sfîrșit

cu somnul. Doream să se întîmple cine știe ce alt incident, care să ceară prezența imediată a mea și a mamurului. Dar întîmplări din acestea sînt ca pisicile, care nu vin cînd le chemi, dar care, atunci cînd le alungi, vin să ți se răsfețe la picioare. Nu știam ce să fac. Mă asaltau tot felul de presupuneri, Noaptea-mi părea nemăsurat de lungă și urîcioasă și așteptam cu nerăbdare să se crape de ziuă. Am vrut să mă gîndesc la altceva și m-am apucat să-mi scriu jurnalul, dar tocul îmi rămase în mînă nemișcat. Privirile-mi căzură pe teancul de delicte, de contravenții și de tot felul de procese, îngrămădite în ultimele două zile. Grefierul de serviciu îmi trimisese dosarele astea ca să le citesc și să le pun în ordine, ca să dau încadrarea legală învinuirilor, într-un cuvînt, pentru ca să fie gata de trimis la tribunal. Dar nu aveam nici un chef de lucru. Deschisei fereastra ca să respir aerul jilav al nopții și am început să contemplu stelele, care supravegheau parcă tot calmul învăluitor al cîmpului adormit, ca niște ochi mari deschiși asupra secretelor naturii...

Deodată îmi trecu prin gînd să mă îmbrac și să dau o raită prin preajma casei mamurului. Ce idee năstrușnică ! Eu ? Să fac una ca asta ? Și dacă ghafirul din cartier mă oprește ? Poate

că mă cunoaşte personal şi o să se scuze, dar va spune şi altora, şi-asta o să se ştie : ce scandal ! Trebuie, deci, cu orice chip să aştept dimineaţa, cu tot ce avea să-mi aducă.

În cele din urmă, dumnezeu avu grijă de mine : primii un aviz telefonic. Îmi aruncai repede ochii pe el. Era vorba de un fapt divers, oarecare, fără importanţă, pentru care nu ne deranjăm noaptea :

„...La trecerea trenului de marfă nr. 209, pe calea ferată îngustă din Deltă, la kilometrul 17, în timpul unei manevre, s-a găsit pe şină un piron. E un atentat ; autorul necunoscut... etc."

În josul foii, mamurul dăduse ordin moawinului să meargă la faţa locului şi să comunice avizul procurorului pentru informare. Aşadar el n-o să se deranjeze şi nu găsea că prezenţa mea este neapărat necesară. Dar cum să las să-mi scape o ocazie ca asta, care-mi cădea din cer ? În noaptea asta nimic nu-mi era mai plăcut decît să-mi întrerup odihna şi să tulbur liniştea mamurului. Mi-am pus repede haina pe mine, am comandat maşina şi într-o clipă am fost la locuinţa amicului nostru. Am trimis pe cineva să bată la uşă cu dispoziţia de a-l preveni că eu sînt acolo. Mamurul se aplecă pe fereastră :

— Pentru un fleac de cui, strigă, o să ne trambalăm cu toții acolo, la miezul nopții ?

Scosei capul pe portiera mașinii :

— Chiar de-ar fi un ac. De vreme ce accidentul a fost provocat de cineva, asta-i crimă. Gîndește-te ce crimă înseamnă o deraiere, cel mai grozav accident din lume ! Trebuie să mergi neapărat, dragul meu mamur.

— Eu... dar l-am delegat pe moawin.

— Trebuie să vii în persoană.

— Noaptea asta ?... Cu neputință... Eu, noaptea asta... sînt frînt de oboseală...

— Toți sîntem frînți de oboseală. Dar datoria-i datorie...

Furios și exasperat, mamurul stătu un moment pe gînduri ; dar, văzînd hotărîrea mea sălbatică, se temu să mă înfrunte în exercițiul funcțiunii. Se supuse, rugîndu-mă numai să-l las să se îmbrace. Coborî și se așeză lîngă mine în automobil, spumegînd de turbare. Era de mirare că șeicul Asfur nu era acolo. Nici urmă de șeic, însă, cu toate claxoanele mașinii, dar de data asta mamurul era foarte preocupat și nici nu băgă de seamă lipsa șeicului. Rămase o bucată de vreme adîncit în gîndurile lui, apoi :

— Da, fără îndoială, zise, datoria-i datorie... dar... oricum... un cui !

Închisei ochii așa fel ca să-l fac să înțeleagă bine că nu trebuie să se aștepte la un răspuns din partea mea. Dar el persistă :

— Dumnezeu să-l binecuvînteze pe predecesorul dumitale ! Omor dacă era, lua doi martori, nici unul în plus, își încheia procesul-verbal și, aplecîndu-se spre mine îmi spunea : „Victima nu ni-i nici tată, nici frate, nu-i așa ? Hai, scoală, dragul meu, și hai să luăm un pahar !"

Nu-i răspunsei nimic la tot discursul acesta și nu i-am adresat nici un cuvînt tot drumul, pînă ce am ajuns la kilometrul 17. Acolo găsirăm niște lucrători de cale ferată, trenul de marfă și pe mecanicul lui. Ajutorul omdehului ne întinse cuiul și ne arătă un vagon încărcat cu baloturi de bumbac, gata să se răstoarne. Luai cuiul în mînă să-l cercetez mai de aproape. Mamurul, care sta în spatele meu, îmi spuse surîzînd :

— *Unde era șoferul cînd mașina s-a răsturnat și s-a stricat ?*

Mi-am dat seama că glumea și că făcea aluzie la un cîntec faimos care începea cu aceste versuri și care era foarte la modă acum treizeci de ani, cînd Copta Șafika era o mare stea a scenei egiptene. Mecanicul auzise fraza, dar, luînd-o în serios, se apropie și zise :

— Nu s-a stricat nimic, nu s-a răsturnat nimic. În momentul accidentului eram lîngă frînă. Şi am frînat imediat...

Îşi dădu multă vreme cu părerea. Oamenii de pe meleagurile acelea erau cam săraci cu duhul. Poate să fi fost urmaşii ţăranilor celora care au făcut o mare serbare în cinstea trenului cînd a trecut pentru prima oară prin satul lor şi i-au adus de mîncat şi de băut. S-ar putea ca vreun asemenea ţăran, mai nătăfleţ, împins pesemne de cine ştie ce curiozitate, să fi pus cuiul pe şine ca să vadă ce-o să facă trenul, cum are s-o aducă : o să cadă pe-o coastă sau o să se dea peste cap ?

Un lucrător de la calea ferată declară din contra : „Treaba asta nu-i treabă de copil sau de prost. E o răzbunare contra Societăţii de cale ferată, că ţăranii din partea asta trăiesc doar din piatra scoasă de aici, din munte, pe care o transportă cu măgarii şi cu cămilele ca s-o vîndă la negustori. Ori, Societatea englezească de cale ferată din Deltă a prelungit de curînd linia pînă la munte, luînd asupra ei acest izvor de cîştig şi luînd chiar şi pietrele astea de la «gura» acestor nenorociţi muritori de foame."

Oricare ar fi fost cauza atentatului, una sau alta, făptaşul era necunoscut şi nici nu se putea

gîndi cineva să-l afle. În cele din urmă, am vîrît cuiul într-un săcuşor, pecetluit cu ceară roşie, pentru a fi ataşat la dosar, etc., pînă ce se va sfîrşi cu vorbăria oficială care caracterizează meseria noastră. Roua dimineţii începu să ne pătrundă şi mamurul crezu că-i mai bine să redacteze procesul-verbal în sala de recepţie a omdehului. Am întrebat cît e pînă acolo şi ajutorul omdehului îmi răspunse :

— Cît să-ţi dezmorţeşti picioarele, boierule.

Trebuia s-o luăm drept bună, şi iată-ne porniţi pe jos.

Pînă să ajungem la sat, în clipa cînd în mica moschee răsuna chemarea la rugăciunea de dimineaţă, eram frînţi de oboseală. L-am lăsat pe mamur să-l certe pe ajutorul omdehului pentru cît crede el că trebuie „ca să-ţi dezmorţeşti picioarele" şi mă adîncii în redactarea procesului-verbal şi interogatoriile martorilor, pe care le luasem. Eram gata să-mi aştern semnătura, cînd văzui că se pregătea să se pună o masă şi să se servească ceva de mîncare. Mamurul se scula, se aşeza, se uita la masă, ieşea, intra, fără ca să ştiu propriu-zis ce făcea. În cele din urmă, îl auzii spunînd omdehului pe care-l trăsese deoparte :

— Ascultă aici, omdehule ! Excelenţei-sale procurorul nu-i place dis-de-dimineaţă nici

oaie, nici pui. Nu vrea nimic. Poţi să aduci totuşi cîţiva porumbei înecaţi în orez, cu vreo cîteva felioare de pîine prăjită şi nişte plăcinte în foi. Dacă-i mai adăuga ori nu cîţiva puişori fripţi, asta n-are importanţă. Fireşte, însă, că nişte iaurt face foarte bine la sănătate. N-o să fie nici un păcat dacă o să ne dai şi omletă cu smîntînă. Nu cumva, omdehule, să faci ceva în plus ! Excelenţa-sa procurorul nu mănîncă mult. Ei, dar dacă ai vreun fagure de miere şi vrei să-l aduci, şi vreo două rotiţe de brînză mai grasă, şi vreo farfurie de felurite prăjituri, n-am să spun nu. Într-un cuvînt, precum vezi, ceva uşor, să nu cadă greu. De altfel, te pricepi mai bine decît noi.

Îmi crăpau obrajii de ruşine ascultînd pomelnicul acesta de bucate şi nu ştiam ce să fac. „Ar fi bine, mă gîndii, să mă retrag cît mai repede." Mi-am strîns hîrtiile la repezeală. Dar mamurul surprinsese pregătirile mele şi pricepuse ce am de gînd să fac şi se repezi la mine :

— Ancheta-i gata ?

— De mult.

Se uită pe masa pe care nu se adusese încă nimic, apoi, întorcîndu-se spre mine :

— Şi aţi ascultat toţi martorii ?

— Toţi.

— Şi nu a mai rămas de ascultat nici unul ?

— Nici un sfert de martor.

Mă lăsă și ieși afară în fugă. Nu întîrzie mult și reveni, tîrînd de baider un țăran, pe care-l aducea în fața mea :

— Uite un martor foarte important ! Vrea să declare ceva.

Mi-am exprimat oarecare îndoieli asupra valorii spuselor acestui om și mi-am arătat voința de a rămîne la mărturiile deja culese. Dar mamurul stăruia să ascult numaidecît acel martor, care deținea niște informații de cea mai mare importanță. Mi-am scos dosarul și, cum am început interogatoriul, intră omdehul, urmat de servitorime, care așeză mîncărurile pe masă. Stăpînul casei ne rugă să dejunăm. Drept scuză, ca să refuz, am spus că nu mi-i bine și că, de altfel, nu sînt obișnuit să mănînc disde-dimineață. Omdehul stărui, jurînd că-și lasă nevasta dacă nu-mi plac bucatele ei și nu iau ceva, și se înțelese cu mamurul să mă scoale din loc. Într-o clipă, mă trezii dus pe sus în capul mesei. N-am spus nimic, cercetînd o clipă cu atenție creaturile acelea, printre care era și mamurul, ce se ghiftuiau, clefăind și înghițind într-una, prea ocupate de ele înșile pentru a băga de seamă că eu n-aveam poftă de nimic. Nu trecu mult pînă ce izbutii să mă retrag pe nesimțite și să-mi reiau locul dinainte, unde,

stînd așa fără să fac nimic, răsfoindu-mi din cînd în cînd dosarul, așteptam ca ei să-și umfle burta și să curețe tot de pe masă. Își șterseră mîinile de fața de masă, care nu văzuse săpun de cel puțin doi ani. Mamurul se apropie de mine și, fără să-și stăpînească o rîgîitură, îmi spuse :

— Cred că de-acum putem merge, de vreme ce ancheta e gata.

Îi arătai atunci martorul pe care-l adusese și pe care părea că l-a uitat :

— După ce vom asculta martorul ăsta serios.

— N-are nici o importanță, îmi spuse mamurul.

Și, depărtîndu-se, se întoarse către felah :

— Tu, băiete, ai ceva de spus ?

— *Naan*, zise țăranul, tărăgănat.

Voia să spună : nu.

— E ca un măgăruș pe o pajiște de trifoi, observă mamurul. Nu știe nimic, absolut nimic. Haidem, boierule !

Luarăm drumul întoarcerii. Soarele era deja sus. De îndată ce am sosit la administrația merkezului, ne ieși în cale sergentul-major, cu o notă de la Spitalul de stat, care ne anunța că rănitul Kamar el-Daula Eluan și-a venit în fire și poate fi interogat. Am pornit-o imediat spre spital, grăbindu-ne chiar de teamă ca nu

cumva rănitul să leșine iar și starea lui să se înrăutățească. Voiam să culegem de pe buzele lui secretul afacerii. Era o încercare pe care n-o puteam neglija.

La spital am întrebat de medicul-șef. Ni s-a răspuns că e în sala de operație. Am apucat pe culoarul care ducea într-acolo, întîlnind în cale acele mici paturi mobile, duse pe roate pe asfalt, ca niște cărucioare de bagaje în marile gări. Am zărit aparate de sterilizare fierbînd, puse și ele pe roate, și din care se ridicau aburi albi. Întîlneam infirmiere preocupate, în halate albe, conducînd acele paturi-cărucioare, care duc trupuri omenești spre neant. Bolnavii intrau astfel în sala vastă și ieșeau cu chipuri indiferente, pe care nu le mai interesa nici moartea, nici viața. Mă oprii o clipă zăpăcit, cu senzația de zăpăceală pe care o încerci într-o gară, printre trenuri. Da, exact așa ! Nu eram în clipa aceea într-o gară din care bolnavii pleacă pe lumea cealaltă ? Revedeam poarta mare a spitalului, cu santinela de gardă care alunga cîrduri de femei, înfășurate în rochii negre, cu fulare albastre la gît, care țipau printre hohote de plîns, înfricoșate. Știam că în curînd o să le arunce un trup, căci în fiecare zi revărsa dintre zidurile acelei clădiri unul sau două cadavre, ca să le dea pradă

acestei disperări culcate în fața porții, acestei tristeți cu dinți de un albastru-închis, cu gheare pline de noroi și de praf.

Ușa sălii de operație se deschise: ieși un infirmier, ducînd o găleată de sînge lichid gata să se închege și o bucată de carne ca niște măruntaie de oaie. Cum eu îmi aruncai privirea în găleată, infirmierul îmi spuse că astea au fost scoase din pîntecele unei femei, care se afla încă pe masa de operație, sub narcoză. Rămăsei încremenit pe loc.

Atunci mamurul trecu înainte și, în numele meu, întrebă dacă medicul-șef ne poate primi. Infirmierul se duse și reveni să ne roage să intrăm în sala de operație. Mi-am luat inima în dinți ca să intru, urmat de cei care mă însoțeau. Medicul mă primi surîzînd. Îmbrăcat într-un halat alb, sta plecat deasupra mesei de operație, cu mînecile suflecate, ținînd în mînă un instrument ca un fel de clește. În jurul lui erau cîțiva amici, care nu erau medici, în haină de stradă: erau măririle din localitate.

Mă apropiai să văd ce face. Doctorul avea în față trupul unei fete în care făcuse o tăietură lungă, de la piept pînă în josul burții. Cu un fel de cleștișoare trăgea la loc pielea tăiată, pe care o cosea cu ceva care semăna a niște cuie mici. Doctorul făcea treaba asta cu

o repeziciune extraordinară, în timp ce sta de vorbă, glumea și rîdea cu invitații, ca un scamator care-și făcea o glorie din îndemînarea sa și calitatea artei sale. Fata arăta ca moartă, așa de întinse îi erau trăsăturile feței. Pielea burții, brăzdată de un șir lung de „cuie", era ca o piele de pantof în mîna unui cizmar. Simții că mi se învîrte capul și, temîndu-mă să nu cad, mă rezemai de masa de operație. Doctorul îmi aruncă o privire alarmată și lăsă bolnava. Văzuse pesemne în ochii mei semnele unei indispoziții care se tot agrava. M-am năpustit afară și, cu o voce care nu izbutea să-mi iasă din gîtlej, spusei :

— Doctore, ne vedem după operație.

Îngrijorat de sănătatea mea, mamurul îmi tot punea întrebări, dar îmi era cu neputință să-i răspund. Cu toate acestea, asistasem la o mulțime de autopsii : cîte cadavre n-am văzut disecate sub ochii mei, cîte burți deschise, fără să fi fost impresionat ! Dar acelea erau cadavre, trupuri fără viață. Nu pot fi oare în stare să văd un corp viu tratat ca ceva mort ? Sau poate toată cauza era o rămășiță de miros de narcoză, care mai plutea prin sală, și care îmi intrase în nări cînd mă apropiasem de trupul fetei ?

Aerul curat de afară făcu să-mi revin. Ne-am dus în biroul medicului-şef ca să bem o cafea comandată de infirmierul-prim, în aşteptarea „stăpînului casei". Acesta sosi curînd şi ne conduse în salonul rănitului.

Trecurăm prin coridoare ticsite de paturi, căci saloanele erau neîncăpătoare pentru a cuprinde atîţia nenorociţi. Văzurăm convalescenţi, îmbrăcaţi în halate mari, albastre, înfulecîndu-şi raţia din micile lor castronaşe de aluminiu. Se uitau cu coada ochiului la noi şi la medicul-şef, aşa cum se uită maimuţele din grădina zoologică la gardieni şi la vizitatorii de vază.

Ajunserăm la căpătîiul lui Kamar el-Daula, pe care-l găsirăm întins, nemişcat. Medicul-şef luă de la capătul patului pancarta cu foaia de observaţie şi începu să citească însemnările medicale, cărora nu le dădeam nici o atenţie.

— Într-un cuvînt, zisei, pot să-i iau imediat un interogatoriu ?

Doctorul îmi răspunse încet :

— Cred că da, dar scurt.

Se apropie de rănit şi-i spuse numele în şoaptă. Rănitul deschise nişte ochi tulburi, care priveau parcă în gol, împrăştiat. Mă apropiai de el şi-l întrebai :

— Kamar el-Daula, cine te-a rănit ?

Nici un răspuns. Îl întrebai iar. Deschise buzele, dar nu spuse nimic şi, cum eu stăruiam mereu, făcu o mare sforţare şi rosti un singur cuvînt :

— Rim.

Rămăsei uluit şi, întorcîndu-mă la dreapta şi la stînga, văzui că mamurul şi grefierul sînt şi ei tot atît de uluiţi ca şi mine la auzul acestei importante şi ameţitoare declaraţii. Mă întorsei iar spre rănit :

— Explică limpede, Kamar !

Nici un răspuns.

— Kamar, Eluan ! Vorbeşte ! Trebuie să vorbeşti ! Un singur cuvînt ! Cine te-a atacat ? Cine a tras asupra ta ?

Ceream ceva ce nu mai era cu putinţă. El închisese ochii şi avea fruntea numai broboane de sudoare. Medicul-şef mă trase de mînă, zicînd :

— Destul.

Aruncai o privire disperată spre mamur :

— Destul ?

Ce cîştigasem venind acolo ? Poziţia noastră era mai clară înainte de a veni decît acum. Gura aceea uscată de abia rostise un cuvînt. Doamne, mai bine nu l-ar fi rostit...

14 octombrie...

Lăsîndu-l pe mamur să-şi caute de treburile lui, m-am întors la biroul meu de la parchet. Adjunctul, aflînd că m-am înapoiat, alergă bucuros să mă revadă, dar mi se plînse că am neglijat să-l iau la anchetă astă-noapte. De fapt, îl uitasem cu totul. Grija de a-l lua cu mine neapărat pe mamur mă făcuse să nu mă mai gîndesc la nimic altceva. De altfel, afacerea era fără însemnătate; nu profitase decît burta mamurului, iar neajunsurile se abătuseră asupra pungii omdehului. Nenorociţii de omdehi ! Ce soartă mai au !

Apăru El-Hagg Khamis, servitorul tribunalului. Îi cerui o ceaşcă de ceai slab. După aceea mă întorsei către adjunct, care începu să-mi vorbească aşa, de dragul de a palavragi, ca şi cum l-ar fi mîncat limba. În lipsa mea suferea de singurătate, să moară nu altceva. Se sătu-

rase de viața la țară; nu găsea măcar o cafenea demnă să intri. Nu era decît prăvălia băcanului grec, Tanachi, unde se scoteau afară două mese de lemn și două scaune de paie. Oamenii din sat îi spuneau de obicei „bufet". Chiar și grecul acela umbla îmbrăcat cu galabieh, ca orice felah, și de n-ar fi avut ochii și părul de altă culoare, nu l-ai fi luat drept „european". Unde să te distrezi? Unde să-ți pierzi timpul? Tînărul venise de puțin timp din capitala plină de lumină, de distracții și de zgomot. Nu vedea aici decît case dărăpănate, niște „mușuroaie de furnici" cu acoperișuri din tulpine de bumbac și de porumb, în care stau felahii. Sînt întunecate și cenușii ca noroiul, ca bălegarul vitelor. Stau îngrămădite în chip de cătune și ferme, în mijlocul semănăturilor. Parcă ar fi niște turme risipite ici și colo pe cîmp, numai că „turmele" acelea sînt în realitate case în care trăiesc niște „insecte" care se cheamă felahi. E tot ce se vede dacă-ți arunci ochii pe întinderea cîmpului.

Devenea și mai trist cînd se lăsa peste tot liniștea serii, după apusul soarelui, și cînd nu se mai auzea decît mugetul bivolilor, lătratul cîinilor, zbieretul măgarilor, scîrțîitul mașinilor de scos apă, de mînă și cu roată și găleți, împușcăturile trase din cînd în cînd de ghafiri ca să

sperie răufăcătorii sau să-şi facă singuri curaj. Adjunctul meu voia să se lecuiască de această melancolie. Dar este oare leac contra urîtului de la ţară, afară de însurătoare ori desfrîu ? Ba mai este cititul sau un jurnal de impresii personale, cum fac eu cînd am posibilitatea. Şi asta-i tot.

Tînărul meu camarad se gîndise să înceapă a se duce la club, dar habar nu avea ce înseamnă clubul din merkez. Se cheamă aşa o cameră într-o casă veche, la care ajungi pe o scară de lemn. Încăperea e luminată de o lampă de gaz cu abajur, care e, de altfel, singurul obiect demn de stimă din camera asta. Indivizii care-l frecventează sînt, bineînţeles, funcţionari administrativi sau de poliţie, medicul merkezului, cîteva personalităţi, farmacistul şi alţi funcţionari. Nelipsiţii clubului nu-şi petrec timpul decît jucînd cărţi sau table, sau bîrfind. Sta oare bine unui reprezentant al ministerului public din merkez să se amestece cu turma asta ? Îi spusesem adjunctului că, „personal", socoteam că un membru al parchetului n-ar trebui să facă asta, dacă ţine să-l respecte lumea.

N-am să uit cît voi trăi ziua cînd funcţionarii merkezului mă invitară, împreună cu judecătorul din regiune, la o masă oferită în

cinstea unui coleg mutat în alt post. Neputînd găsi nici un pretext să refuz, m-am dus. Masa, plină de sticle de *whisky* și de tăvi cu mîncare. Mi-au umplut paharul, mie și judelui. Acesta bău fără socoteală și chiar prea-prea. Devenise vorbăreț și rîdea fără rost. Mamurul, beat, se aplecă spre mine și-mi șopti la ureche : „Excelența sa judecătorul a întrecut bunacuviință". N-am vrut să ascult mai mult. M-am înapoiat acasă la tihna mea, fără să bage de seamă bezmeticii aceia, cu nasul vîrît în pahare. Din ziua aceea n-am mai călcat pe la club. Adjunctul îmi împărtăși punctul de vedere.

Voiam să adaug și alte argumente ca să sporesc dezgustul lui de club, dar El-Hagg Khamis îmi aduse o ceașcă în care-mi aruncai ochii :

— Ce mi-ai adus acolo ? i-am strigat deodată. Mai bine mi-aduceai niște cerneală de copiat — totuna ar fi fost.

— Nu te mînia, boierule ! Sînt de douăzeci de ani om de serviciu la tribunal și am văzut fel de fel de oameni și funcționari. Zău ! La tribunale, potrivit nu-i decît ceai amar, care aduce la gust cu aperitivul Fernet.

Tăcui o clipă, căci nu vedeam ce-aș putea să-i spun, apoi :

— Ceai de tribunal, muncă de tribunal — totu-i amar. Atîta pagubă ! Dă-l încoace !

Omul puse ceaşca în faţa mea şi plecă. Deabia îmi muiasem buzele ca să iau o sorbitură, cînd văzui că intră şeful secţiei criminale, Abd el-Maksud Efendi, pe care nu-l pot suferi.

— Avem patru flagrant delicte, zise.

— Dă-le !

Ieşi. Îmi trimise prin gardian procesele-verbale şi introduse preveniţii. Mă apucai să răsfoiesc dosarele înainte de a striga pe cei în cauză. Mi-am oprit trei cazuri şi, văzînd dintr-o aruncătură de ochi că ultimul era un fleac, l-am dat adjunctului, spunîndu-i : „Furt... un chiup de porumb. Nu pot găsi pentru tine altceva mai uşor decît furtul ăsta ; ia interogatoriul delicventului ; o să recunoască cu siguranţă.“ Adjunctul meu fu destul de alarmat : era întîia oară cînd lua un interogator. Luă dosarul, îl citi cuvînt cu cuvînt, pe urmă mai citi o dată hîrtiile acelea în număr de cel mult cinci file. Eu îmi terminasem cercetarea cazurilor pe care mi le alesesem, cu mult mai voluminoase decît al lui, şi el tot mai era adîncit în redactarea unei lungi şi fidele analize, apoi a unui rezumat al analizei, şi în pregătirea unui arsenal întreg de întrebări, pe care avea să le

arunce ca pe nişte bombe în pieptul hoţului unui biet chiup de porumb.

Abia îmi stăpîneam rîsul. Mi-a fost şi mie greu la începutul carierei mele, dar destinul fusese mai crud cu mine decît cu acest tînăr. În prima mea anchetă era vorba de un caz complicat, de un fals în scripte. Mi-aduc aminte şi acum ce tulburat am fost cînd prevenitul s-a prezentat în faţa mea, foarte obraznic, gata la orice replică, deprins cu interogatoriile. Îmi ieşiseră din cap toate întrebările pe care le pregătisem şi nu ştiam ce să spun : tipul aştepta, în picioare, cu răbdare, să deschid gura, să-mi „deschidă" dumnezeu sacul bunăvoinţei sale, suflîndu-mi o întrebare. Văzînd că prevenitul se simte mai bine decît mine, simţeam că mă trec năduşelile. Era grozav de stăpîn pe el, foarte sigur şi parcă în sinea lui îşi rîdea de mine. Grefierul era un om mai în vîrstă, cu multă experienţă, care văzuse începuturile a zeci şi zeci de procurori. El îşi dăduse seama de ce mi se întîmplă şi-mi sări repede în ajutor, suflîndu-mi întrebările cu care trebuiam să încep. Îi primii colaborarea cu ifos şi dispreţ, ca să nu-i dau impresia că am nevoie de amestecul lui. Există mulţi secretari dintre aceştia mai în vîrstă, ale căror drepturi le dispreţuim şi ale căror servicii le nesocotim. Unul dintre ei

îmi spuse într-o zi, înşirînd cîteva nume de magistraţi superiori : „Noi îi învăţăm meseria şi ei îşi urmează cariera, avansează, ajung judecători, consilieri, iar noi mucezim fiecare pe locul lui, nici nu avansăm, nici nu dăm îndărăt, ca măgăruşul încărcat cu bălegar".

Îmi aduceam aminte de toate astea cercetînd cu băgare de seamă chipul trist al adjunctului şi mă hotărîi să-i călăuzesc primii paşi.

L-am rugat, deci, să lase la o parte rezumatele şi să apese pe butonul soneriei, iar eu am poruncit gardianului care apăru în uşă să introducă primul prevenit.

Intră un ţăran foarte bătrîn. Pe pieptul lui se lăfăia o încîlcitură de peri albi, bătînd în albăstrui, ca o blană de hienă bătrînă. Îi spusei atunci adjunctului să puie fără teamă orice întrebări i-ar trece prin cap şi că o să-i sar în ajutor cînd s-o opri. Se înroşi, şovăi o clipă, apoi, prinzînd curaj, se adresă bătrînului :

— Ai furat un chiup de porumb ?

Pe dată ţîşni un răspuns, rostit cu tonul unui om care avea de cerut o socoteală întregii lumi :

— Păi, muream de foame !

Adjunctul se întoarse spre mine, spunîndu-mi cu un accent de triumf :

— Aţi văzut, recunoaşte că a furat.

— Da cine v-a spus că n-am să recunosc ?! replică bătrînul, foarte firesc. Adevărat e că, împins de foame, m-am dus pe cîmp şi de acolo am putut culege un chiup...

În mîna adjunctului tocul se opri. Nu mai ştia ce să mai întrebe. Se întoarse spre mine implorător. Atunci mă uitai fix la bătrîn :

Întrebare : De ce nu munceşti ?

Răspuns : Dă-mi de lucru, boierule, şi să mă bată dumnezeu dacă ţi-oi întîrzia. Unu ca mine o dată găseşte de lucru şi de zece ori, foamea.

— După lege, eşti vinovat de furt.

— Noi, boierule, ne supunem legii fără să crîcnim. Numai că legea e cu chibzuială ; legea ştie că noi sîntem făcuţi din carne şi sînge şi că trebuie să mîncăm.

— E cineva care să garanteze pentru tine ?

— Eu îs un biet păcătos, cui să-i pese de mine ?

— Poţi să depui o garanţie ?

— Dac-aş avea, aş fi dat-o pe mîncare.

— Dacă depui o garanţie de cincizeci de piaştri, îţi dau drumul îndată.

— Cincizeci de piaştri ?! Pe viaţa mea că de două luni n-am văzut un ban. Am uitat şi cum arată un piastru. Nu mai ştiu nici dacă mai are o gaură la mijloc sau dacă au astupat-o.

Mă întorsei către adjunct să-i dictez : „Patru zile închisoare preventivă, care se pot prelungi. Se va întocmi cazier. Să i se ia semnalmentele."

— Gardian, ia-l !

Bătrînul își sărută palma și fața mîinii în semn de mulțumire domnului.

— Nu-i nici o nenorocire ! Închisoarea-i blîndă. O să găsesc acolo măcar ce mînca la vreme. Dumnezeu să vă binecuvînteze !

Bătrînul ieși încet : îi pusese cătușele. Plecarea inculpatului calmase și dădu siguranță adjunctului.

Am strigat procesul următor. Apăru gardianul cu doi camarazi, care deschiseră larg ușa biroului. Aduseră în cameră peste treizeci de indivizi, bărbați, femei și copii, cu mîinile legate cu cînepă, că nu se găseau atîtea cătușe în tot merkezul. Cînd i-am văzut năpustindu-se, nu m-am putut stăpîni să nu strig :

— Doamne, doamne ! Ce-i asta ? Cireadă la iarmarocul de sîmbătă ? Gardian, dezleagă-i !

Gardianul, căznindu-se să desfacă cu dinții un nod, zise :

— Boierule, s-au găsit la ei în casă, la percheziții, lucruri oprite de lege. Se mai fac percheziții în sat și la alții. Locotenentul de poliție și secția de meharişti au să facă arestările de cuviință.

Mi-am aruncat ochii asupra nenorociţilor aceia şi am putut să reconstitui din memorie ceea ce tocmai citisem în dosarul din faţa mea.

— Lucruri oprite de lege ? murmurai ca pentru mine.

Gardianul lămuri :

— Efecte, domnule procuror.

Da, tocmai asta citisem şi eu. Un camion transporta nişte baloturi mari cu efecte de bumbac şi de lînă : pardesiuri, fulare, chiloţi, fel de fel de încălţăminte de piele pentru o celebră întreprindere din Cairo. Camionul trecuse noaptea pe digul canalului de-a lungul ogoarelor satului şi un balot mare, plin cu tot felul de îmbrăcăminte, căzuse în apă. Balotul rămase ascuns în fundul canalului pînă ce apele au scăzut, cînd ieşi la iveală. Ţăranii din partea locului, care duc lipsă de toate, se năpustiseră asupra acestei comori care părea a fi a nimănui, scotocind pe întrecute în balotul ce zăcea în mîl şi luînd care ce putea. Care da de un pantalon de lînă îl trăgea pe loc pe deasupra galabiehului albastru. De era un pardesiu de postav, îl îmbrăca pe mîneci, cu toată eşarpa de pe el, de era o pereche de pantofi lăcuiţi, îi încălţa fără ciorapi. Tot satul alerga pe drumuri urlînd : „Haine în apă, haine în apă..." Dar poliţia băgă de seamă ce se întîmplă, găsi că

efectele sînt prea luxoase pentru nişte ţărani şi le socoti drept „articole prohibite". Neliniştiţi de cele întîmplate, ajunseseră să lămurească lucrurile...

Am început a întreba preveniţii în bloc. Mă gîndeam că în felul acesta aş putea obţine de la toţi o recunoaştere care mi-ar uşura sarcina. Şi mi-am plimbat privirea roată împrejur pe deasupra tuturor :

— Aţi furat efectele ?

Unul din ei, cu o voce hotărîtă şi profundă, dădu următorul răspuns :

— Nicidecum ! Jurăm că nu sîntem hoţi, că nici nu ştim ce-i hoţia. Canalul ne-a aruncat un balot şi fiecare dintre noi a luat ce-a putut.

Îl întrerupsei :

— Fiecare ce-a putut? Aşadar balotul era proprietatea canalului ? N-avea proprietar ? Ba, pe deasupra, nişte străini !

Calm şi cu aceeaşi voce caldă, răspunse :

— Nu ne-a trecut prin cap că ar putea să fie a cuiva, boierule, aşa să-ţi ajute dumnezeu ! Ai milă de nişte bieţi felahi !

— Aici e vorba de lege. Ori, legea-i limpede : cine găseşte un lucru al altuia şi-l păstrează cu gîndul de a şi-l însuşi săvîrşeşte o faptă care-i totuna cu furtul. Aţi înţeles ?

— Înțelegem, cum să nu, boierule, da'... oricum... hainele erau sub ochii noștri, ni le aruncase canalul și noi toți sîntem aproape goi, iertați de cuvînt...

— Ce crezi tu, că-n lumea asta face oricine cum îl taie capul, ori recunoști și tu că e o lege și un guvern ?

Se părea că individul nu se mai poate stăpîni.

— Dacă-i așa, apoi guvernul nu numai că nu face nimic pentru noi, da' ne și urmărește cu dușmănia lui ! Nu ne îmbracă și nici nu îngăduie să ne îmbrăcăm singuri !

— Sînt silit să vă vîr la închisoare.

— Ne-au cotrobăit casele, boierule, și ne-au luat toate hainele ; nevestele și copiii noștri veseli s-au întors plîngînd, și noi am ajuns la loc cum am fost mai înainte, nici mai mult, nici mai puțin. Și acu' trebuie neapărat să ne mai puneți și la închisoare ?

— O să vă pun în libertate pe garanție.

— Pe bani? Dar nu vedeți că sîntem goi, domnule procuror ?

— Hai, ștergeți-o, că pun să vă dea afară ! Mă doare capul de cînd discut cu voi. Timp pierdut ! Legea-i limpede și articolele ei mă leagă mai rău decît vă leagă mîinile frînghiile alea. Repet, pentru mine, înainte de toate, e o

chestiune de lege : „Patru zile închisoare preventivă, care se pot prelungi. Se va întocmi cazier pentru fiecare. Şi fiecăruia, semnalmentele." Gardian, ia-i !

Ieşiră toţi în şir. Ultimul mormăi :

— Ne vîră la închisoare fiindcă dumnezeu ne-a îmbrăcat !

Înăuntru se făcu deodată linişte, dar o duhoare infectă umpluse toată încăperea. Am chemat aprodul şi i-am poruncit să deschidă ferestrele. Le deschise, dar nu fără a mormăi încet : „Blăstăma-i-ar dumnezeu pe bivolii ăştia, care n-ar trebui lăsaţi să intre în localurile statului!"

Aruncai o privire spre adjunct, pe care-l vedeam visător şi dus pe gînduri, şi tare mai aveam poftă să ştiu ce-i în capul lui. Îl impresionase ceva ? Oare ascuţimea instinctului şi agerimea intuiţiei pe care le avem la început, cînd venim la ţară, mai erau încă vii în el sau erau pe punctul de a muri ?

Cineva zgudui uşa, bătînd violent cu bastonul, semn că vine mamurul. Amicul nostru intră, stacojiu de mînie, răcnind :

— Rim...

— Ce s-a întîmplat cu ea ?

Vorbele acestea îmi ieşiră cu un suspin involuntar. În timp ce eu aşteptam cu nerăbdare să

scoată o vorbă, mamurul se așeză pe un scaun. Făcu un semn aprodului, spre ușă :

— Pentru numele lui dumnezeu, dă-mi ceva de băut !

Trase din mînecă o batistă de mătase artificială și începu să se șteargă pe față și pe cap. Stăteam ca pe cărbuni. În sfîrșit, se întoarse spre mine și-l auzii :

— A dispărut !

M-am uitat fix la el.

— Adevărat ?

— A fugit cu cîinele de șeic.

— Șeicul Asfur ?

— Nenorocitul !

— Ce ne facem ?

— Am dat ordin secției de meharişti să plece de îndată în căutarea ei, pe toate drumurile de țară...

Ne-am așezat tăcuți. Fiecare dintre noi se gîndea...

15 octombrie...

Mamurul nu rămase mult cu mine. Plecă brusc şi n-am mai ştiut nimic de el. Zadarnic am mai încercat să-l găsesc la telefon, la merkez. Nimeni nu ştia unde e ; se ştia numai că a plecat cu moawinul în camioneta Ford. L-am aşteptat degeaba toată ziua ca să aflu ceva, dar nu s-a întors. Se lăsa seara ; soarele apusese ; ajunsesem la capătul răbdării şi am pornit pe jos spre merkez. Nu l-am întîlnit pe mamur, dar cineva îmi spuse : „S-o fi oprit la club, e ora la care-i de obicei acolo“.

Mă îndreptai, aşadar, fără întîrziere spre club. Cei de acolo mă primiră la început surprinşi de prezenţa mea, apoi îmi oferiră repede singurul scaun teafăr, în semn de mare cinste. Am întrebat ce veşti au despre mamur : nu-l văzuse nimeni şi erau chiar miraţi că nu-i acolo la ceasul acela. Cînd aflară că plecase de dimineaţă

cu camioneta împreună cu moawinul și că încă nu s-a întors, strigară toți într-un glas :

— Ce nenorocire !

Apoi se ridică o voce :

— Sîntem pierduți. Ni s-au dus banii pe copcă. Să dea dumnezeu să-i mai putem vedea înapoi !

La început n-am priceput ce voiau să spună, dar, aruncînd o privire, văzui întins pe masă un pachet de cărți care-și aștepta jucătorii. Înțelesei de îndată, aducîndu-mi aminte de cele ce mi se povestise. În clubul acela mamurul nu pierdea niciodată. De obicei, în primele zile ale lunii, cîștiga lefurile tuturor funcționarilor. După aceea îi împrumuta pînă la sfîrșitul lunii pentru ca să aibă cu ce trăi și mînca, așa ca să nu moară de foame pînă ce-or lua iarăși leafa, luna viitoare. Atunci începea să joace iar cu ei, le cîștiga leafa următoare, iar îi împrumuta să aibă cu ce trăi pînă la sfîrșitul lunii, și așa mai departe. Partenerii lui de joc se obișnuiseră cu viața asta și erau mulțumiți. Se consolau spunînd : „Nu are nici o importanță dacă banii sînt în buzunarul nostru sau în buzunarul mamurului, de vreme ce rezultatul e același..." Erau îngrijorați numai de un singur lucru, de care se temeau teribil : nu cumva mamurul să scoată banii din localitate, ca să-l

riște într-un alt merkez. Uneori, într-adevăr, mamurul era sătul să mai joace cu niște mofluzi fără un ban. Atunci alegea cei mai buni jucători și se duceau cu toții în merkezul vecin, ca o echipă de fotbal... Alteori se ducea singur sau cu moawinul să joace o partidă, două, într-o localitate vecină și se întorcea. Cîteodată primeau la club o „echipă selecționată" dintr-o altă capitală de plasă. Aceste competiții de joc de noroc între două orașe, ca un război crîncen, puneau în primejdie buzunarele mamurului, adică lefurile din merkez.

I-am liniștit îndată, spunîndu-le că foarte probabil mamurul plecase pentru o afacere criminală care ne frămînta. Se calmară cîteva minute și, din respect și discreție, luară și ei loc pe scaune, apoi începură iar să vorbească și să palavragească puțin, bîndu-și cafelele, și unul dintre ei îmi declară drept bun venit :

— Dumnezeu ne despăgubește, acordîndu-ne cinstea de a primi între noi pe domnul procuror, căci judecătorul nu mai vine de mult la club... din cauza neînțelegerii...

Îi aruncai o privire nedumerită celui ce-mi vorbea, ceea ce îl încurajă să urmeze :

— Da, da, neînțelegerii dintre mamur și el.

Și continuă să palavragească :

— Asta ca urmare a unei certe între femei : nevasta judecătorului s-a ciorovăit urît de tot cu nevasta mamurului.

Cum tăceam mereu, cei de față au putut crede că sînt foarte atent la ce se spune... Unul dintre ei urmă :

— După ultimele știri, s-au certat pe terase. Au ajuns să-și arunce injuriile cele mai „alese". Nevasta mamurului, ca să-și facă rivala să turbeze, se duse și îmbrăcă uniforma bărbatului ei, cu coroana și steaua pe epoleți, își puse pe cap voalul cu mărgele mici de sticlă și începu să zbiere cît o ținea gura : „Voi ăștia nu aveți parte de onoruri și măreții ; nimeni nu vă escortează ; doar hodorogul cela de servitor, șchiopul cela cu părul vopsit. Cu noi e altceva ! Tot merkezul e la ordinele noastre și toată lumea ne salută." Nevasta judecătorului se ridică, scobori de pe terasă și își puse și ea eșarpa roșie, semnul distinctiv al funcțiunii soțului ei, și urcă iar pe terasă, strigînd : „Să-ți taie limba, scorpie obraznică ! Ce autoritate aveți alta decît asupra cîtorva ghafiri tîmpiți ? Mă rog, cine altcineva decît noi, în tot orașul, poate trimite la închisoare sau la stîlpul execuției spunînd doar atît : «Tribunalul decide...» ?"

M-am jenat să mai ascult bîrfelile astea. Cum mi-am isprăvit de băut cafeaua, am pus liniștit

ceaşca pe masă, m-am ridicat imediat, am salutat şi am plecat.

Doream să mă întorc acasă pe jos, ca să mai pot medita la cele aflate. Am luat-o încet, căci nu-mi ardea de loc să mă închid între patru pereţi cu un teanc de plîngeri nerezolvate, nici să-mi vîr nasul în praful hîrţoagelor. De altfel, eram mereu cu gîndul la lipsa mamurului. A găsit-o ?... În cazul acesta, unde a dus-o ? Ce s-a întîmplat cu şeicul Asfur ? Cel mai ciudat lucru era că acest Asfur putuse să o răpească, fără ca noi să zăpsim, floarea aceea de crin. Ce-i drept, n-am avut destul ochii aţintiţi asupra lui şi numai aşa a putut s-o şterpelească mamurului, dînd dovadă de sprinteneală şi şiretenie, da, s-o răpească din mîinile mamurului, nu din ale mele. Dar ceea ce este mai de mirare e că fata i s-a supus, a consimţit să plece cu el. Căci cu siguranţă că n-a luat-o cu de-a sila şi n-a trebuit să facă uz de forţă sau de violenţă ca s-o hotărască. Atunci care-i secretul acestei influenţe extraordinare ? Asfur de-abia o cunoştea şi nu avusese timp să stea mult de vorbă cu ea. Asfur să-i fi vîrît în cap ideea de a fugi ? Şi apoi, de ce a fugit ? E vinovată ? Frumuseţea aceasta fără pereche a putut fi în stare de o crimă ? Sau noi sîntem nişte criminali crezînd că poate să fie atîta rău în frumu-

sețe ? Mie unul mi-i greu să nu văd frumusețea împletită cu virtutea. Adevărata virtute și adevărata frumusețe sînt una. Totuși Kamar el-Daula, cînd l-am întrebat cine l-a atacat, n-a scos decît un singur cuvînt, care-mi sună încă limpede în urechi : „Rim". Dar atunci de ce a țipat și s-a arătat atît de uluită cînd a auzit pentru prima oară vorbindu-se de crimă ? Era o prefăcătorie, juca o comedie ? Gemetele ei de astă-noapte mi-au rupt inima. N-am nici o îndoială că mamurul, care se pricepe la țărănci, n-a fost tot atît de impresionat ca și mine. Dacă șiretlicurile unei fete atît de blînde pot să înșele niște oameni ca noi, nu mai rămîne decît să ne strîngă într-un ocol, în loc să ne încredințeze sufletele oamenilor, ca să le descifrăm tainele și să le cercetăm străfundurile.

Gîndurile acestea mă absorbeau. Fără să fi vrut anume, pașii mă duseră singuri la spital. Eram aproape de poarta mare de la intrare : priveliștea obișnuită a țăranilor, femei și copii, stînd cinchiți pe vine, era în fața ochilor mei, dar nu-i dam nici o importanță. De-abia trecusem de înghesuiala asta și mă oprii ca trăsnit. Ceva mai departe de mulțime, lîngă zid, în văzul lumii, șeicul Asfur sta jos, cu capul aplecat, desenînd cu bățul în colbul drumului. Alături de el, fata, cu spatele rezemat de zid,

frîntă de oboseală sau chinuită de o tristețe lăuntrică. Atunci am înțeles totul. Venise la spital să afle cum îi merge rănitului și se folosise de șeicul acela cu turban verde, care-i ținea loc de călăuză, un tovarăș de drum și de nădejde.

Agerimea minții noastre ar fi trebuit să ne îndrepte cercetările înspre locul acesta, atît de aproape de noi. Dar ce puteam să fac acum ? Eram singur și n-aș fi izbutit să-i fac să mă asculte fără sprijinul agenților. Trebuia, deci, să mă duc cît mai repede la merkez, ca să trimit un gardian cu ordin să aducă fugarii. Am plecat repede, mai înainte ca ei să mă fi zărit și s-o poată șterge. Pe cînd mă îndepărtam, îmi spuneam : „Cu siguranță că șeicul Asfur a aflat acum toate amănuntele întîmplării, sau cel puțin a dezlegat secretul fetei, înfigînd ochii lui pătrunzători pînă-n adîncul mării întunecate a sufletului ei. Dar șeicul acesta ne va mărturisi oare ceva ? Chiar el e o șaradă greu de înțeles și nici eu nu știu bine dacă e într-adevăr slab cu duhul sau dacă nu cumva în dosul acestei mutre înșelătoare...

Ajunsei la merkez. Cum camioneta Ford era la poartă, mi-am închipuit că mamurul s-a întors. M-am repezit în biroul lui. L-am găsit întins pe canapea, fără fes, sorbind încetișor niște

apă dintr-un ulcior, cu fruntea leoarcă de sudoare. Cum mă zări, începu :

— Pe viața mea că afacerea asta e vrăjită ! Ciinele de șeic a trebuit s-o vrăjească pe fata asta. Închipuie-ți că de azi-dimineață pînă în clipa asta am cutreierat tot merkezul, că nu ne-a scăpat nici un cîmp de porumb, nici o plantație de trestie de zahăr, nici o mașină de scos apa cu roată și găleți, nici o moară, nici un sat, nici un grajd, nici un canal, nici un delușor, nici un drum de țară, nici o fierărie pe care să n-o fi văzut și scotocit metru cu metru. Chiar de-ar fi fost metamorfozați în păsări pe copaci sau în pești în apă, tot i-am fi găsit. Nenoricirea e că ei...

I-am tăiat vorba fără să vreau :

— Nenorocirea e că se găsesc la doi pași de aici, dragul meu mamur.

Mamurul puse ulciorul jos și mă privi cu gura căscată :

— Cum ?

I-am povestit tot, nu fără oarecare grabă :

— Ce-mi tot spui povești cu păsări și pești ? Șeicul și fata sînt la poarta spitalului din clipa în care au dispărut.

— La spitalul de stat ?

— Scoală-te, dragul meu, și dă ordin unui agent să-i aducă aici ! Nu-i...

Nici n-am apucat să termin. De bucurie, mamurul sări în sus și nu mai ascultă nimic. Strigă cu o voce care răsună în toată curtea merkezului :

— Brigadier Abd el-Nebi !

Un fel de Hercule ieși dintr-un grajd, în cămașă și izmene, și salută militărește :

— Prezent, boierule.

— Du-te imediat la spital, ia niște cătușe...

După ce stătu o clipă în cumpănă, omul crezu de cuviință să-l întrerupă :

— Dar, boierule, șura de paie e deschisă și oamenii duc nutreț și așternut la cai...

Mamurul începu să urle :

— Execută, măgarule, ce-ți spun ! Puțin îmi pasă de n-or dormi caii ! Ți-am spus să pleci imediat !

— 'țeles, șefule.

L-am lăsat pe mamur să dea dispozițiile de rigoare celor în subordine și m-am dus la birou, însă nu înainte de a-l fi rugat să vie la mine cu arestații. Căci, de fapt, nu-mi place să fac anchetele în merkez ; nu mă simt acolo ca la mine acasă. Stăpîn la merkez e mamurul. Ori, în timpul anchetei, n-am poftă să fiu sub mîna lui, mai ales într-o afacere ca asta și față de fata aceea. M-am sustras, deci, cît mai repede, trimițînd să-l caute pe grefier. Nu mult

după asta, eram instalat la birou, cu ochii ațintiți asupra ușii, în așteptarea fetei, de parcă aș fi avut cu ea o întîlnire de dragoste.

Cineva bătu în ușă. Era mamurul, care se interesa dacă au venit fugarii. Cum îi răspunsei că n-am văzut încă pe nimeni, luă și el loc. Trimisese niște agenți ca să-i aducă. Și el era cu ochii asupra ușii, răsucindu-și mustața. Grefierul aduse actele, pe care le întinse în fața mea. Eram gata.

Culoarul se umplu deodată de un vuiet, în care dominau pași greoi și zornăit de fierărie. Bătu la ușă, apoi ușa se deschise, lăsînd să treacă șeicul Asfur, singur, cu mîinile încătușate, urmat de brigadierul de poliție, ducîndu-i varga de care nu se despărțea. Eram emoționat și simții că mamurul era tot atît de emoționat ca și mine, căci îl și întrebase pe brigadier :

— Da' fata unde-i ?

— L-am găsit pe el singur, șefule, și l-am adus.

— Singur ?

Mamurul întrebase o dată cu mine, și regretul nostru, al amîndurora, se trăda prin mutra noastră pierdută și prin furia noastră. Ieșit din fire, mamurul se repezi asupra șeicului Asfur, zbierîndu-i în față :

— Unde-i fata ?

Omul răspunse rece, cu un calm netulburat :

— Care fată ?

Mamurul îi aruncă o privire furioasă :

— Păcătosule, ai fumat haşiş ! Ştii tu foarte bine că mă pricep în istorii de-astea cu haşiş.

A trebuit să-l opresc pe mamur să nu-l omoare în bătaie. La ordinul meu, şeicul veni lîngă mine şi-l întrebai prieteneşte :

— Rim era cu tine ?

— Ferească dumnezeu ! îmi răspunse şeicul fără şovăială.

Mi-am dat seama că individul acela cu privirea pătrunzătoare mă recunoscuse cînd am trecut prin faţa porţii spitalului. Era destul de ager ca să prevadă ce-o să se întîmple şi ascunsese fata imediat. De altfel, se prea poate ca realitatea să fi fost alta : să mă fi înşelat, să nu fi fost Rim acolo, alături de el. Imaginaţia mea, obsedată de atmosfera fetei, ar fi putut să o ia pe ea cu chipul şi veşmintele ei în locul cine ştie cărei ţărănci care aştepta în poartă. Orice era cu putinţă. Dar unde dispăruse Rim ? Şi de ce să-mi învinovăţesc imaginaţia şi să nu-l acuz pe vicleanul acela de şeic ? Şi, mai întîi, cine era şeicul ăsta ?

— Ei, tu, vino încoace ! îi strigai deodată.

— La ordinele dumneavoastră.

— Cine eşti tu ?

Se uita la mine cu aerul că nu pricepe nimic și-l mai întrebai o dată răstit.

— Eu, spuse el, eu sînt Asfur, ia, acolo, o vrabie. Ciugulesc o boabă pe pămînt și-l ador pe dumnezeu sub pămînt.

— Ia vezi ! Cearcă să vorbești serios ! Cum te cheamă ?

— Asfur. — Și-mi arătă cătușele. — Scoate-mi-le ! Cine slăvește Profetul, să mi le dezlege !

Am dat ordin agentului să-i scoată cătușele și l-am întrebat cu asprime mai departe :

— Profesia ?

Stînd la îndoială, șeicul tăcu o clipă, slobozi un suspin adînc, întoarse capul, apoi se uită fix, ca și cum ar fi privit o închipuire care nu avea ființă în lumea sensibilă și reală. Și-mi răspunse cu acest cîntec :

Eram pescar,
Și pescuitu-i patimă.
Intrai într-o apă numai pești.
Să prind un barbon.
Și forma peștilor mult îmi plăcu,
Jur împrejur, în apă :
Întîi a fost un colorat biban,
Iar cel de-al doilea un calcan...

— Am priceput, îl întrerupse mamurul, am priceput. Și cea care s-a înecat în canalul cel mare acum doi ani era biban sau calcan ?

Şeicul nu catadicsi să răspundă acestei ieşiri şi, înfruntîndu-l pe mamur, îşi continuă cîntecul :

Întîi a fost un colorat biban,
Iar cel de-al doilea un calcan ;
Al treilea, prin graţiile lui,
I-a fermecat pe mateloţi.

Rostind ultimul cuvînt, suspină lung şi vocea lui luase o prestanţă extraordinară, plină de înţelesuri, al cărei răsunet mă cutremură. O privire piezişă înspre partea unde era mamurul îmi dădu prilejul să-i văd ochii sclipind, dar mamurul deveni repede stăpîn pe el şi-şi recăpătă sîngele rece.

— Şi, mă rog, cine sînt mateloţii aceia ? întrebă.

Şeicul tăcu. Tăcerea lui se prelungi mult. Am avut impresia că şeicul înţelesese ceva... că descifrase din prima clipă ceea ce simţeam noi... dar era o simplă închipuire din parte-mi, sau impresia asta era o realitate ?...

16 octombrie...

N-am putut scoate nimic de la şeicul Asfur şi nu aveam nici un motiv să-l ţin sub stare de arest, căci nu săvîrşise nimic care să cadă sub prevederile legii. I-am dat drumul. Ne gîndisem să-l filăm printr-un informator, ca să putem afla ascunzişul fetei... Dar ce agent secret ar fi putut trece nevăzut pe sub ochii şeicului Asfur ? Cunoştea la perfecţie pe toţi poliţaii ca unul ce-i întovărăşise de sute de ori la anchete : pierduse nopţi, băuse, mîncase, făcuse cercetări cu ei, le arătase unde-s tăinuite arme, mersese cu ei pe urmele răufăcătorilor, făcea, ca să zic aşa, aproape parte din poliţie.

L-am lăsat să plece în plata domnului. Furios, mamurul se mulţumise, ca să se răcorească, să-i tragă o scatoalcă la ceafă.

Fiecare s-a dus unde i-a poftit inima : mamurul la club, eu acasă, unde am început să mă dezbrac. M-am închis în mine, mi-am luat caietul cu jurnalul meu ca să scriu reflexiile astea pe care nu le puteam încredința nimănui. Pentru noi aceştia, care sîntem condamnați singurătății, condeiul este o pleaşcă neaşteptată. Dar condeiul e ca o iapă : cîteodată țîşneşte drept înainte, nepăsător ca o pasăre, cîteodată se propteşte brusc şi nu mai vrea să meargă înainte, ca şi cum ar fi văzut în față ridicînd capul un şarpe. De data asta condeiul tremură şi dansează în mîna mea, nu vrea de loc să mă asculte, ca şi cum nu ştiu ce l-ar înspăimînta sau l-ar îndepărta de pajiştile imaginației.

Mă uitam la dulapul de lemn unde-mi țineam hainele. Cocoțat pe el, un şoarece negru rodea la lemn. Mă uitai fix la el cu speranța că în felul acesta îl voi hotărî să plece. Dar nici nu se clinti din loc. Trecu aşa un timp, el la locul lui, eu la al meu ; fiecare avea doar treaba lui. Mă gîndeam că nici nu se sinchiseşte de existența mea ; pe cînd eu îi dădeam o mare importanță. Vizita lui, la ora aceea, îmi abătea cursul preocupărilor. Îl cercetai cu perseverență : îşi freca repede capul şi botişorul cu cele două lăbuțe de dinainte, pe cînd eu mă

gîndeam foarte concentrat la creatura aceea care nici nu mă băga în seamă. Asta era chiar toată deosebirea dintre noi.

Dar, de la un timp, n-am mai supravegheat acest tîmplar și ferestrăiașul său minuscul. Luînd o carte, m-am urcat în pat, lăsînd jos deasupra mea pînza contra țînțarilor, legînd-o solid la capete ca să mă apăr contra musafirului acela, în cazul cînd i-ar trăsni prin cap să se joace cu picioarele mele goale. Am crezut că nu face să pun o cursă, căci asta cere mai întîi s-o pregătești și apoi să pîndești ce se întîmplă. Nu-i nimic mai enervant, și de altfel mai zadarnic, decît să aștepți rezultatul. Prada, cînd stă în față, cînd se învîrte în jurul nostru. Și tocmai cînd noi sîntem de multă vreme sătui de aceste manevre, în sfîrșit, biata ființă cade în cursă. În afară de asta, șoarecii pe care i-am prins sînt nenumărați, și cu toate astea mai sînt atîția care ne vizitează. Să-i lăsăm deci să se ducă și să vie în voie, să avem bunăvoința de a le face acest serviciu, să ne păzim pe noi și să punem la adăpost lucrurile.

Slavă domnului, nu prea aveam multe de pus la adăpost. Nu erau decît mobilele astea de lemn, deja stricate de atîtea mutări. Ce mare stricăciune le mai puteau face dințișorii lor ?!

În seara aceea am adormit îndată după căderea nopții, căci a doua zi aveam ședință la tribunal cu judecătorul cel expeditiv. I-am spus adjunctului să intre el, dar voiam să fiu alături, ca să-l îndrum și să-l deprind cu formalitățile.

A doua zi dimineață m-am dus la tribunal. Mi-am găsit adjunctul în sala de deliberare, ținînd subsuoară un plic enorm în care era eșarpa. Îl aștepta pe judecător. Nu trecu mult și el sosi cu trenul de Cairo. Se apropie, urmat de Chaban, gardianul. Se grăbiseră, și judecătorul scoase din buzunar niște bani pe care-i întinse gardianului, spunîndu-i :

— Mai ales carnea vezi să fie de prima calitate, cum se găsește numai la țară, o bucată de costiță. Bagă de seamă, Chaban Efendi, să alegi bine ouăle ! În ce privește untul și brînza, am toată încrederea în tine. Împachetează tot cu grijă în panere și adă-le la gară, unde să mă aștepți, ca de obicei, la trenul de 11 ! Du-te la piață, că o să se descurce aprodul singur !

Gardianul plecă în fugă și judecătorul intră, salutîndu-ne din mers :

— Cred că putem intra în ședință.

Bătu din palme, strigînd :

— Aprod ! Efendi ! La ședință... la ședință !

Aruncă pe un scaun mantaua de praf, de pînză albă, trase eşarpa roşie din geantă şi o puse repede, sorbi, din picioare, în două înghițituri, cafeaua pe care i-o întinse omul de serviciu şi intră ca vîntul în sala de şedință. Noi, după el, şi aprodul strigă :

— A intrat tribunalul.

Judecătorul examină rolul şi strigă :

— Contravențiile. Mohamed Abd el-Rahim el-Danaf. N-a curățat omizile de pe bumbac... În lipsă, cincizeci de piaştri. Tuhami el-Sayed Oneiba... nu şi-a vaccinat băiatul... în lipsă, cincizeci... Mahmud Mohamed Kandil, port de armă fără permis... în lipsă, cincizeci şi confiscare. În lipsă, cincizeci... În lipsă, cincizeci...

Judecătorul arunca sentințele ca pe nişte săgeți, fără contenire, iar aprodul striga la repezeală o singură dată, ca să fie în aceeaşi viteză cu judecătorul. Cel ce nu auzea cînd l-a strigat era socotit absent şi judecat în lipsă. Cel care, din întîmplare, auzea, dădea buzna şi se vedea luat la rost de judecător :

— Măi, omule, ți-ai lăsat oile în ogorul vecinului ?

— Boierule, să vedeți cum...

— Lasă poveştile... Sentință în contradictoriu, cincizeci... Următorul. Abd el-Rahman Ibrahim Abu Ahmed etc.

Contravențiile au fost lichidate cît ai clipi din ochi. Veni rîndul delictelor, care cer ascultare de martori, intervenția avocaților, ceea ce ia oarecare timp. Judecătorul își scoase ceasul, îl puse în față și-i ordonă grefierului :

— Hai, repede, primul proces...

Aprodul strigă :

— Salem Abd el-Méguid Chakraf...

Judecătorul își aruncă ochii pe rol, ca să vadă de ce e inculpat individul care de-abia trecuse pragul ușii, și-l luă în primire :

— Ai bătut femeia ? Spune scurt... Vorbește de-acolo !

— Ei, boierule, poate un bărbat să bată o femeie ?

— Lasă filozofia ! Scurt. Ai bătut-o ori ba ?

— Ba.

— Neagă. Introdu martorul ! ordonă aprodului.

Femeia bătută se prezentă, împiedicîndu-se în pulpanele rochiei lungi de mătase neagră. Judecătorul nici nu așteptă să intre bine :

— Te-a bătut ?

— Chestia a pornit, domnule judecător...

— Lasă de unde a pornit. Te-a lovit ori nu ? Scurt.

— M-a lovit.

— Ajunge. Tribunalul n-are nevoie de alți martori. Inculpat, ce ai de spus ?

Bărbatul începu să-și dreagă glasul și-și începu apărarea, dar judecătorul nu-l asculta, ocupat să scrie cu creionul, pe rol, considerentele și dispozitivul hotărîrii. Cînd isprăvi, ridică brusc capul și pronunță hotărîrea fără să se uite la inculpat, nici să-l aștepte să-și termine vorba :

— O lună, cu muncă. Următorul...

— Domnule judecător, am martori : nici n-am lovit-o, nici n-am rănit-o. Asta nu-i judecată dreaptă. E o nedreptate.

— Gura ! Aprod, ia-l !

Gardianul îl scoase și se strigă procesul următor. Intră un bătrîn cu barbă albă, îndoit de șale, sprijinit într-un băț. Judecătorul îl cercetă :

— Ai vîndut grîul dat în gaj ?

— Era grîul meu, domnule judecător. L-am mîncat cu ai mei.

— Recunoști. În contradictoriu, o lună de închisoare, cu muncă.

— O lună ! O, musulmanilor, voi care mă auziți, era grîul meu, recolta mea... proprietatea mea...

Gardianul îl luă. Omul se uită la publicul din sală cu niște priviri împrăștiate, ca și cum

nu şi-ar fi crezut auzului. Cu siguranţă că el nu auzise bine. Toţi cei de faţă cunoşteau perfect adevărul. N-a furat grîul nimănui. Ce-i drept, venise un portărel care-i sechestrase grîul şi-l pusese chiar pe el custode pînă ce-o plăti impozitul. El şi ai lui, cînd au început să moară de foame, au mîncat grîul. Dar pentru atîta cine-ar putea să-l ia drept hoţ ? Cine-ar cuteza să-l pedepsească drept hoţ ? Bătrînul nu izbutea să înţeleagă legea care-l socotea ca atare pentru că şi-a mîncat propria lui recoltă, rodul muncii sale. Amănuntele astea scornite de lege ca să proteguiască drepturile statului sau cele ale creditorilor nu sînt în ochii felahului delicte vădite, pe care să le poată pricepe cu mintea lui simplă. El ştie că bătaia, omorul, furtul sînt crime, fiindcă înseamnă o atingere făţişă a drepturilor altuia şi că, în astea, răutatea omenească iese la iveală sigur şi netăgăduit. Dar folosirea abuzivă a unui lucru pus sub sechestru... cum să-i înţeleagă el regulile şi rînduiala ? Şi asta după lege e o crimă ! O să-i îndure totdeauna apăsarea, fără să înţeleagă, dar n-are s-o socotească niciodată crimă. Bătrînul se lăsă în voia domnului şi, pe cînd îl ducea gardianul, bodogănea : „Mare-i puterea lui dumnezeu !“

Se strigă procesul următor. În timp ce aprodul introducea inculpatul, judecătorul îi cîntărea dosarul în mînă. Socoti că-i greu și-și dădu seama că sînt martori mulți. Se uită la ceas, apoi observă că, pentru procesul acesta, banca apărării e goală. Inculpatul nu era asistat de nici un avocat și eu am înțeles că judecătorul ar fi vrut să amîne procesul. Nu m-am înșelat. Într-adevăr, se-ntoarse spre mine :

— Ministerul public cere amînarea, nu-i așa ?

Încurcat, adjunctul îmi aruncă o privire, dar eu și răspunsesem :

— Din contra, ministerul public nu-i de acord să se amîne.

Judecătorul își ascunse ciuda și mormăi încetișor :

— Cu atît mai bine, să-l judecăm. Introdu martorii !

Dar judecătorul băgă de seamă că e vorba de o opoziție la o sentință dată în lipsă. Ori, o asemenea opoziție nu poate fi făcută decît în termen de trei zile. Judecătorul controlă datele și strigă repede către inculpat, răsuflînd mulțumit :

— Respinsă pentru viciu de formă, domnule inculpat. Opoziția n-a fost formulată în termen.

Nenorocitul nevoiaş nu înţelese nimic din cele spuse şi întrebă :

— Şi ce trebuie să fac, domnule judecător ?

— Sentinţa cea veche, prin care ai fost condamnat la închisoare, a rămas executorie. Gardian, du-l la arest !

— Cum ? Arest ? Nu se cade, domnule judecător. Sînt năpăstuit. Nici un judecător nu m-a ascultat, nici un funcţionar nu m-a întrebat nimic pînă azi.

— Gura ! Opoziţia ta n-a fost introdusă la timp.

— Şi chiar aşa dacă ar fi...

— Legea nu-ţi dă decît trei zile.

— Dar, domnule judecător, eu îs un nenorocit neştiutor de carte. Cine să-mi spună mie cum îi legea, şi cine să-mi citească, acolo, cînd trebuia făcut... ?

— Mi se pare că m-ai plictisit destul, mai mult decît trebuia. Ştii prea bine, dobitocule, că eşti considerat a cunoaşte legea. Gardian, du-l la arest !

Cînd îl ducea spre banca deţinuţilor, omul se uita în dreapta şi-n stînga, cercetînd pe cei de-alături, ca şi cum ar fi voit să ştie dacă într-adevăr numai el nu înţelegea toate astea.

Am cercetat și eu o clipă înfățișarea jalnică a acestei creaturi, socotită că știe codul Napoleon.

Ședința era terminată : judecătorul sări ca ars, intră în sala de deliberare și-și scoase repede eșarpa. Nu mai erau decît șapte minute pînă la sosirea trenului cu care trebuia să se întoarcă, dar judecătorul era obișnuit să se ducă la gară în ultima clipă și, chiar cînd se grăbea, nu-și pierdea liniștea interioară și nici sîngele rece. Își luă mantaua de praf, pe care o puse pe braț, ne salută și plecă la gară aproape alergînd.

Dar deodată apăru grefierul, aducînd niște dosare, iar în urma lui un gardian, care tîra un arestat.

— Judecătorul a plecat ? întrebă. Trebuia să rezolve un ordin de arestare.

— Dă fuga la gară ! Poate-l mai prinzi înainte de a se urca în tren.

Grefierul îi spuse gardianului :

— Hai cu arestatul la gară !

Toți porniră în pas alergător : grefierul, gardianul și arestatul, ținut de lanț ca un cîine. Toată lumea asta se năpustea în urmărirea judecătorului grăbit. Era un spectacol cu care tot orașul se obișnuise atunci cînd intra el în ședință, căci ultimele opoziții, ca și confirmarea

ordinelor de arestare, toate, se examinau şi se semnau la bufetul gării, două minute înainte de plecarea trenului. În clipa cînd pleca trenul, judecătorul, cu un picior pe peron şi celălalt pe scara ultimului vagon, mai dicta :

— Opoziţia se respinge. Inculpatul rămîne arestat.

Şi grefierul scria dispozitivul acestei încheieri pe marmura unei mese de bufet, în timp ce judecătorul primea din mîinile lui Chaban, care alerga în urma trenului în mers, panerele cu ouă, cu unt și carne, strigînd cît îl ţinea gura :

— Carnea, boierule, e-o bucată de coastă, de lîngă rinichi.

După şedinţă m-am urcat în birou, împreună cu adjunctul, a cărui mutră plouată vădea o mare decepţie. Îşi închipuise că în fiecare proces ministerul public trebuia să-şi arate părerea asupra cazului şi, pentru aceasta, îşi pregătise lungi rechizitorii, scrise cu frumoasa lui caligrafie pe hîrtie ministerială liniată. Ori ieşea din şedinţă cu dosarul lui neatins. Sentinţele veneau una după alta, simple şi scurte, cu viteza unui expres. Dreptatea se împărţea cît ai clipi din ochi, în galop de cal de curse, fără să mai fie nevoie de analiză și comentarii, fără să se mai invoace precedente, într-un cu-

vînt, lăsîndu-se la o parte toată pregătirea lui fastuoasă, pentru care pierduse atîtea nopți înnegrind pagini întregi.

Rămăsei o clipă singur în birou, apoi șeful secției penale îmi aduse curierul parchetului și se pregătea tocmai să deschidă plicurile în fața mea, așa cum făcea în fiecare dimineață. Deschiseserăm de-abia vreo două-trei plicuri, cînd auzirăm din stradă un vuiet enorm și sunetul unei voci gălăgioase, în care recunoscui glasul șeicului Asfur. Cel pe care-l trimisei să vadă ce s-a întîmplat se-ntoarse și-mi spuse : merkezul îl arestase în ziua aceea, după ce-i dresase un proces-verbal de vagabondaj. M-am gîndit atunci că mamurul tot mai credea că șeicul răpise fata, că de aceea mai era furios contra lui și că folosea tot ce-i punea administrația la dispoziție pentru a pune mîna pe el. Strașnică idee să-l aresteze pentru vagabondaj ! Așa ceva nu putea încolți decît în mintea plină de mînie a mamurului. De fapt, șeicul era într-adevăr pur și simplu un vagabond. Nici mai mult, nici mai puțin. În privința asta, era o pradă ușoară, grație textelor de lege care ne stăteau la dispoziție. Culmea era numai că merkezul închisese ochii atîția ani și nu-l supăra decît acum profesia șeicului Asfur. Intervenția asta nu-mi plăcea prea mult

și nu-mi satisfăcea de loc conștiința juridică. Articolele de lege nu trebuie să fie în mîinile noastre niște arme cu care să lovim pe cine vrem, cînd ne place. Arestarea șeicului în ziua aceea avusese loc, fără nici o îndoială, din răzbunare. Cînd mamurul și-a dat seama că omul acela nu putea fi acuzat de răpirea fetei, a inventat un mijloc de a-l lovi la sigur. Era un procedeu administrativ, pe care-i bine ca magistrații să-l evite și, în ce mă privește, eram hotărît să pun omul în libertate.

Dar, înainte de a cerceta cazul lui, voiam să termin repartizarea hîrtiilor venite prin poștă, pe care le aveam în față. Abd el-Maksud Efendi îmi adusese un plic voluminos, care conținea, eram sigur, afacerile criminale. Ni le trimetea procurorul, ca să le studiem și să pregătim rechizitoriile la Curtea cu jurați, care avea sesiune luna aceea la reședința mudiriehului de care țineam. Dintr-o simplă aruncătură de ochi, am văzut că dosarul avea mai multe sute de pagini. Aveam oare mintea destul de limpede ca să mă ocup de toate astea? În toată meseria mea nu era nimic care să-mi displacă mai mult decît rechizitoriile în pricinile criminale. Bietul meu creier ținea minte cu greu toate detaliile unei crime, pentru ca apoi să le exprim, în ordinea lor, cu calm și

logică, în fața a trei consilieri gravi, în fața unor avocați ce stau la pîndă, în fața unui public care interpretează și judecă îndemînarea rechizitoriului și a pledoariilor nu după fondul procesului, ci după emfaza mișcărilor și a gesturilor, după rumoarea din sală și după tăria cu care bați cu pumnul în bancă. Din fire, nu sînt în stare decît să observ în taină oamenii care se mișcă pe scena vieții, dar mă simt prost cînd mă dau în spectacol ca un actor asupra căruia sînt îndreptate toate reflectoarele. Asemenea situații îmi obosesc viziunea, îmi întunecă inteligența, mă fac să pierd seninătatea necesară pentru a cerceta fondul lucrurilor.

De aceea, fără să stau la îndoială, am dat dispoziție să ducă dosarele adjunctului. El este încă la vîrsta cînd — mi-am zis eu — un om poate fi orbit ; poate că și are pentru o asemenea treabă înclinații care să mă facă să-l îndrum în direcția asta. Pe deasupra, îi prilejuiam ocazia să stea un timp în capitala mudiriehului, în ale cărui localuri de petrecere și cafenele o să găsească o răsplată care să răscumpere izolarea și viața îngustă pe care o ducea în tăcuta noastră așezare de țară. Argumentele astea îmi plăcură și le-am găsit îndestulătoare pentru a mă convinge că trebuia

să-mi iau de pe umeri povara grea a proceselor criminale.

Abd el-Maksud Efendi îmi întinse apoi un alt plic, mic de tot, pe care citii, scris cu cerneală roşie, cuvîntul „confidenţial". „Trebuie să fie vreo mustrare de la procurorul general", mi-am zis, şi m-am grăbit să-l desfac. Era o scrisoare anonimă adresată procurorului general de la Cairo, care mi-o trimetea mie, ca să fac cu ea ce voi crede de cuviinţă. O dezdoii ca s-o pot citi cu luare-aminte, dar rămăsei uluit înainte de a ajunge la sfîrşit şi stătui un timp pe gînduri. Apoi am început-o iar şi am citit pe îndelete rîndurile astea :

Excelenţei sale Procurorului General din Cairo, domnul să-l aibă în paza sa.

Vă informăm că soţia lui Kamar el-Daula Eluan, rănitul din spitalul de stat, a murit gîtuită acum doi ani ; felcerul de serviciu de la sănătatea publică a ascuns lucrurile pentru o cană de vin şi înmormîntarea s-a făcut fără autorizaţie. Puteţi afla de la bărbatul ei Eluan şi de la sora sa, fata Rim, numele celui care a gîtuit-o. Pricina omorului e ştiută şi n-o să scape agerimii domniei-voastre, dacă o să vă daţi osteneala să conduceţi personal cercetă-

rile. O să descoperiți secrete însemnate și o să puteți pedepsi pe vinovați, punînd justiția pe calea ei cea adevărată. Dumnezeu-înaltul spune în Cartea sfîntă: „De ai a rosti judecată, fă-o cu dreptate". Atotputernicul spune drept.

Un binefăcător.

17 octombrie...

Scrisoarea asta mi-a dat mult de gîndit. Cine-o fi anonimul care a scris-o ? Stilul pare a fi al unuia dintre vechii studenți ai Universității din El-Azhar, ratat. Citatul acela din Coran și felul de a semna făceau să mă gîndesc la speța aceea de indivizi care exploatează puținul care-l știu și ignoranța de cînd lumea a țăranilor și trăiesc redactînd scrisori ce seamănă vrajbă pretutindeni între oameni și familii întregi. În orice caz, scrisoarea asta dă la iveală fapte noi, care cer să fie anchetate. Dacă e adevărat, cum scrie, că soția lui Kamar el-Daula a fost gîtuită, atunci avem de-a face cu o crimă altoită pe o altă crimă. Pentru moment avem mai puțin interes să cercetăm cine e autorul scrisorii decît să vedem dacă acuzația pe care o aduce e întemeiată sau nu. Trebuie atunci să deschidem mormîn-

tul, să scoatem cadavrul soţiei rănitului şi să-l examineze un medic legist. Gîndurile mele se îndreptară în direcţia aceasta în chip firesc, fără să mă gîndesc la rolul pe care scrisoarea i-l atribuia lui Rim, nici la răul pe care i-l putea face. Totul depindea de autopsia cadavrului.

I-am dat repede o telegramă medicului legist, am pregătit totul pentru deshumare, am numit gardienii de noapte care să păzească să nu se apropie nimeni şi am făcut rost de un gropar. De altfel, cum am citit scrisoarea, am chemat la telefon merkezul, ca să-l anunţ pe mamur. Mi s-a răspuns că tocmai plecase la o conferinţă importantă, care se ţinea la mudirieh sub preşedinţia mudirului.

Moawinul sosi curînd la biroul meu.

— Fireşte că excelenţa-voastră, începu el, a citit jurnalele de seară.

— Nicidecum.

— E criză ministerială.

Am priceput îndată secretul conferinţei de la mudirieh : din clipa aceea, fără pic de îndoială, funcţionarii administrativi aveau să-şi îndrepte toată inteligenţa şi chibzuiala spre noul guvern, ca să miroasă încotro bate vîntul, pentru a fi gata să meargă după curent, cum mai făcuseră şi altă dată. Această atitudine se

va manifesta prin mutra posacă pe care o vor lua față de omdehi și notabili, prieteni cu miniștri căzuți, și surîsul cel mai lipicios în fața partizanilor celor noi. Nu mi-am dat cu părerea față de moawin, căci eu sînt magistrat și nu se cade să fac politică. Dacă guvernele și partidele se schimbă, legea rămîne lege. În cele din urmă, îi spusei pe tonul cel mai calm :

— Cred că o să ne poți însoți în locul mamurului.

— În împrejurările de față nu pot părăsi merkezul, dar locotenentul de poliție e la post, cu totul la dispoziția excelenței-voastre.

L-am lăsat să se întoarcă la merkez. Am dat ordin să vie automobilul și m-am pus să-l aștept pe medicul legist, care, drept răspuns la telegrama mea, îmi comunicase telefonic că va veni în aceeași zi.

Atunci însă Abd el-Maksud Efendi intră în birou și, arătîndu-mi cu degetul calendarul atîrnat în perete, îmi aduse aminte că trebuie să inspectez închisoarea merkezului. Parchetul era dator să facă măcar de două ori pe lună o asemenea inspecție, pe neanunțate. Fără să mă uit la el, i-am spus să-mi vorbească de asta mai tîrziu. Dădu să iasă, apoi se întoarse și, făcînd cu ochiul :

— Se zice că noul guvern a şi fost format şi că are de gînd să facă noi alegeri.

— Ei, şi ?

— Dorinţa mea, adică... înainte ca închisoarea merkezului să nu fie plină...

N-am scos o vorbă şi m-am făcut că răsfoiesc dosarul afacerii de care ne interesam. Şeful secţiei penale văzu că nu-i răspund şi se îndepărtă cu un pas nesigur şi lent. După cum s-a prezentat, mi-am dat seama că nu venise de la sine. L-am strigat şi el se apropie. I-am spus atunci surîzînd cu un aer şiret :

— Cine ţi-a telefonat ? Secretarul de la arhiva merkezului ?

— Bineînţeles, răspunse el de îndată. Lista arestaţilor e gata făcută, în perfectă ordine... procesul-verbal de inspecţie e redactat, totu-i cum trebuie, nu mai lipseşte decît semnătura dumneavoastră... Asta n-o să vă ia mai mult decît un sfert de oră şi am isprăvit cu sarcina asta de a inspecta închisoarea.

Mă uitai la el chiorîş :

— Grozav de bine ticluită ! Asta ar fi într-adevăr o inspecţie cu totul şi cu totul neaşteptată, nu-i aşa, Abd el-Maksud Efendi ?...

Omul se simţi cam jenat :

— Gîndul meu a fost ca, pe de o parte, să asigur liniştea excelenţei-voastre, iar pe de

alta, să nu pun merkezul într-o situație proastă în împrejurările actuale...

— Bine, lasă...

Pusei capăt repede acestei discuțiuni, căci bătea cineva la ușă. Medicul legist, înarmat cu mica lui trusă, voia să intre. I-am ieșit înainte, urîndu-i bun venit și am comandat pentru el o cafea. Conversația noastră se desfășura asupra evenimentelor politice. În rezumat îmi aduse la cunoștință ce-mi spusese și Abd el-Maksud Efendi : se constituise un nou guvern, care are de gînd să facă noi alegeri. N-am făcut nici un comentariu, căci fiecare dintre noi ignora preferințele celuilalt și se temea să-și dezvăluie opinia lui intimă. Ne-am pus așadar să vorbim de meseria noastră și în special de afacerea în curs. Îi arătai în cîteva cuvinte care-i situația. Hotărînd să ne ducem la cimitir, am plecat cu automobilul, fără să ne oprim decît la capătul călătoriei noastre, adică într-un loc oarecare, în mijlocul cîmpului, unde erau laolaltă, la umbra cîtorva palmieri, cîteva morminte de lut și chirpici, care aveau deasupra niște coloane lungi, negre, ca niște capete de duhuri rele.

Cînd ne-am dat jos din automobil, gardienii veniră spre noi. Săriseră ca arși din somn și se-mbulzeau înaintea noastră. Unul din ei se

ridicase de pe o saltea, pe care o întinsese deasupra unui mormînt, ca un palanchin pe o cămilă. Alţii întinseseră o rogojină lîngă acelaşi mormînt şi stăteau pe ea cinchiţi, cu genunchii la gură, ca maimuţele în sînul mamei. Întrebai unde-i locotenentul de poliţie. Mi-l arătară pe drumul dintre ogoare şi văzui tînărul acela, în uniformă militară, avîntîndu-se şi învîrtindu-se în loc pe un cal sur.

Ne-am pus pe lucru fără să pierdem o clipă şi, la ordinul nostru, groparul se apucă să deschidă mormîntul : tîrnăcopul şi cazmaua începură să strice şubreda zidărie care înfunda intrarea.

Medicul legist mă întrebă dacă am chemat vreo rudă ca să identifice cadavrul şi linţoliul. Îi răspunsei că nu ştiu decît o soră a defunctei, care însă a dispărut fără urmă. Doctorul socoti că trebuie să-l trimitem pe locotenent în oraş, ca să aducă vreo vecină care-o fi luat parte la spălarea corpului sau la înfăşurarea lui în linţoliu. Ofiţerul de poliţie plecă îndată să execute ordinul. Groparul săpă înainte cu băgare de seamă şi deodată apăru o gaură căscată, dar omul se dădu înapoi spunînd :

— Uşa-i în partea din dos, să iertaţi...

Își strînse sculele ca să se ducă în cealaltă parte, unde începu să bată tare cu tîrnăcopul, pînă făcu o gaură largă. Medicul strigă la el :

— Ei, măi, omule ! Ce, ăsta-i mormîntul lui Tut-ank-Amon [1] ? Ești groparul satului și nu știi unde-i intrarea ?

— Domnule doctor, asta-i numai fiindcă e închis de mult.

Mai dădu de două ori cu tîrnăcopul și se văzu intrarea. Omul se strecură înăuntrul mormîntului, tîrîndu-se în mîini și în picioare, și scoase ceva învelit în niște cîrpe, ceva ce nu mai avea nici o culoare din cauza vremii și care se desfăcea aproape în petice printre degetele lui. Puse totul sub ochii noștri.

— Vedeți dacă într-adevăr asta-i femeia.

Doctorul descoperi oasele acelea uscate, le examină, apoi zise groparului :

— Ia-le de-aici, dobitocule ! Ăsta-i cadavru de bărbat.

— Bărbat ?

Groparul aruncă resturile acelea în mormînt, apucă un alt cadavru, pe care, după ce doctorul îl examină în fugă, îl socoti tot drept unul de bărbat. Ne arătă apoi, unul după altul, corpu-

---

[1] Rege egiptean (mijlocul secolului al XIV-lea i.e.n.).

rile care îi veneau la îndemînă, dar toate erau de bărbați. Văzînd așa, strigă furios :

— Ei, al dracului, unde-or fi femeile ?

Medicul îi răspunse liniștit :

— În definitiv, domnule gropar, cred că ai greșit mormîntul.

Și, arătînd unul de alături :

— Deschide-l pe ăsta, de pildă...

Groparul își mută uneltele la locul indicat de medic, în timp ce gardienii își luau bulendrele de pe primul mormînt, spunînd încet :

— Care va să zică am pornit-o prost.

Deschiseră al doilea mormînt. De-abia se afundase în el groparul, că se zări venind locotenentul și-n urma lui o femeie care-și ascundea fața cu un colț de basma neagră și striga modulîndu-și vocea :

— O, tu, care luminai toată mahalaua !

Locotenentul îi puse mîna pe gură, dînd-o la o parte :

— Taci, dobitoaco !

Medicul se apropie de ea să stea de vorbă și află că-i o vecină de a defunctei și că luase parte la toaleta mortuară.

— Ia ascultă, femeie, e adevărat că moarta a fost înmormîntată în fața ta ?

Femeia ieși înainte, spunînd :

— Da, domnule, eram acolo. Mă băteam cu pumnii în cap — să te ferească dumnezeu — și răcneam.

— Pe noi nu ne interesează cîți pumni ți-ai dat. Spune-ne, în cîte lințoliuri au înfășurat-o ?

— Trei, trei lințoliuri : unul de moar, unul de cașmir și unul de mătase verde...

Groparul scoase un cadavru. Medicul îi cercetă lințoliul, decolorat de vreme. Doar cîteva pete verzi pe la margini arătau că la început fusese verde. La ordinul lui, cadavrul fu ridicat și așezat pe două scînduri așezate în chip de masă de operație, la umbra unui salcîm. Doctorul dispuse să se dea la o parte cei de față și locotenentul începu să fluture bețișorul lui de trestie, strigînd :

— Hai, hai, fugiți de-aici !...

Medicul desfăcu încet lințoliul. Cum apăru scheletul, desfăcut din feșe, auzii bodogănind în spatele meu. Mă-ntorsei : era șoferul, care, din dosul copacului, contempla spectacolul, cu fața schimonosită, cu ochii holbați, rostind parcă fără să vrea :

— Mare-i puterea lui dumnezeu ! Ai lui sîntem și la el ne întoarcem !

Medicul îi aruncă o privire, să-l facă să înceteze, și-i spuse să se ducă mai departe. Stri-

gai şi eu la el, ceea ce îl făcu s-o ia la fugă şi să se refugieze în maşină.

Atitudinea şoferului îmi dădu de gîndit... De ce atîta spaimă ? Oare numai din cauză că văzuse osemintele, sau ideea morţii pe care ele o evocau, sau soarta cea de pe urmă a fiinţei omeneşti, pe care o vedea înaintea ochilor ? Care-i motivul pentru care vederea unui cadavru sau a unor oseminte nu mai impresionează oameni ca mine sau ca medicul, şi nici măcar nişte indivizi ca groparul şi gardienii ? Îmi închipui că aceste cadavre sau oseminte şi-au pierdut în ochii noştri valoarea lor simbolică şi nu au mai multă importanţă decît nişte crengi, nişte bucăţi de lemn sau nişte bucăţi de pămînt sau de cărămizi. Sînt nişte lucruri cu care umblăm în munca noastră de fiecare zi. Simbolul lor, în care le stă toată puterea, a dispărut. Ce-ar mai rămîne pentru noi din aceste lucruri respectabile, care au o valoare atît de mare în viaţa oamenilor, dacă le-ar lipsi „simbolul" ? Ar rămîne oare în faţa ochilor noştri amuzaţi şi distraţi altceva decît un lucru material de piatră sau de os, fără nici o importanţă şi nici un interes ? Care-ar fi rostul vieţii umane, care i-ar fi preţul, dacă i-ar dispărea „simbolul" ?... „Simbolul" este prin esenţă ceva fără o existenţă reală. Nu e

nimic şi e totul în viaţa noastră umană. Acest „nimic", care-i justificarea raţiunii noastre de a trăi, este ceea ce avem mai înalt, de care sîntem mîndri, căci asta ne deosebeşte de celelalte fiinţe. Aici e toată deosebirea între animalele superioare şi cele inferioare.

Medicul îmi „tăie" firul gîndurilor cu foarfecele, pe care le ţinea în mîna cu mănuşi de cauciuc, cu care scormonea prin oseminte.

— E fără nici o îndoială o femeie, îmi spuse.

Şi se apucă iar de treabă.

— Coastele sînt neatinse. În craniu calota e intactă. Osul hioid...

La auzul ultimului cuvînt, ciulii urechile. Starea în care se află osul hioid este o probă esenţială a unei crime. Dacă-i rupt, înseamnă că moartea a fost cauzată prin strangulare şi singurul lucru care, de fapt, ne interesa în deshumarea asta şi această cercetare a cadavrului era căutarea osului hioid, pentru a vedea dacă e intact. Medicul nu mă făcu să aştept mult şi strigă arătîndu-mi osul acesta între degetele lui :

— Frînt !

Acest singur cuvînt era de-ajuns pentru a-mi forma convingerea în această afacere : informaţiile date de scrisoarea anonimă erau deci

exacte. Nu mai era nimic de aşteptat, aşa că i-am spus medicului :

— Cu asta s-a sfîrşit.

Eram hotărît să mă întorc cît mai repede, ca să văd cum pot găsi mijlocul de a dezlega secretul noului proces, care era — cu siguranţă după mine — cheia celui dintîi. Terminîndu-şi treaba, medicul dădu groparului cadavrul şi acesta îl puse la loc în faţa noastră şi astupă mormîntul, aşa cum fusese mai înainte. Stăteam gînditor la o parte, întrebîndu-mă cine-o fi gîtuit femeia. Să fi fost bărbatul ei, rănitul ? Şi-n cazul acesta, ce l-a împins s-o facă ? Şi, Rim, soră-sa, ce rol a jucat în această istorie ? Cunoştea crima ? De altfel, unde se găsea Rim acuma ? Prezenţa ei la anchetă ar fi fost de o deosebită importanţă, dar cum să-i dai de urmă ? Şeicul Asfur ştie unde e sau, cel puţin, ne poate ajuta s-o găsim. Şeicul Asfur va fi, deci, punctul de plecare al noii anchete şi am să-l aduc la sentimente mai bune prin metoda mea personală, cu mult superioară procedeelor severe ale poliţiei. Pe indivizi ca Asfur trebuie să-i iei cu şiretenie şi calm. Ia să vedem : dacă, de pildă, l-aş lăsa să creadă că aş putea să-i înlesnesc căsătoria cu Rim... Ideea îmi plăcu şi mă hotărîi s-o pun în aplicare.

Plecasem cu automobilul și mergeam de-a lungul satului, cînd niște sfîșietoare țipete de femei începură să se audă dinspre partea unde era casa de primire a omdehului. Am făcut semn șoferului să oprească :

— Nu cumva o fi murit omdehul ?

Mă aplecai pe portiera mașinii și văzui un spectacol pe care nu-l pricepui din primul moment. L-am văzut pe ghafirul-șef, pe adjunctul lui și cîțiva ghafiri, care duceau ceva în mînă. Erau înconjurați de o mulțime de bărbați, de femei și copii care urlau care mai de care, scandînd : „Mare-i Allah ! Altul nu e !" Femeile scoteau țipete guturale, cum se obișnuiește la nunți, bătînd niște tobe mici, pe care le țineau în mînă. Ne căzneam, și eu și medicul, să vedem limpede ce anume duceau. Am rămas încremeniți ! Era un aparat de telefon, din acelea cum sînt la merkez. Medicul spuse, uimit :

— Uite că duc telefonul cu un alai de nuntă ca pe-o mireasă !

Făcui semn unui ghafir, care tocmai trecea pe lîngă noi, și cînd se apropie, l-am întrebat ce s-a întîmplat. Azi, răspunse el, a venit ordin cum că e dat afară omdehul și-i numit în loc cineva dintr-o familie din sat care-l dușmănește. Am înțeles atunci totul, și medicul îmi spuse rîzînd :

— Pare-se că telefonul statului joacă, în ce priveşte omdehul, rol de sceptru.

Pe cît văd, are dreptate. E semnul puterii, al autorităţii şi al legăturii cu guvernul. Scoaterea telefonului din casa omdehului „dat afară“ e simbolul dizgraţiei, şi urletele acestea de disperare, care străbat din casa fostului omdeh, plînsetele cu care-i petrecut telefonul cînd îl scot din casă sînt semn că nenorocirea ce i-a căzut pe cap e mare. Dar această catastrofă are, ca totdeauna, la partea adversă o altă faţă, de data asta surîzătoare. La locuinţa noului omdeh, sosirea telefonului e întîmpinată cu bătăi de tobe şi hohote de rîs, căci în aceeaşi măsură e semnul unei fericiri fără pereche şi a unei mari bucurii. Iată încă un „simbol“ întrupat într-un telefon de oţel şi lemn, care joacă un rol important pe scena acestui liniştit sat.

Automobilul ne duse mai departe. Medicul rămase tăcut o bucată de vreme. În cele din urmă, se întoarse spre mine, spunînd :

— Probabil că noul omdeh e un protejat al noului guvern.

— Satul ăsta, îi răspunsei, e ca toate satele din Egiptul de azi : sînt două sau mai multe familii puternice, care luptă pentru postul de

omdeh, fiecare din ele fiind legată de unul din partidele politice care luptă pentru putere. De ce ai voi ca situaţia în satul acesta să fie alta decît cea care-i în toată ţara ? Satul nu-i şi el un stat în miniatură ?

18 octombrie...

Cum am intrat în birou, am trimis să-l caute pe șeicul Asfur. Cînd intră, rămase tăcut în fața mea. Îl întrebai deodată, pe neașteptate :

— Îți place Rim ?

Ridică brusc capul și-mi aruncă o privire care mă pătrunse pînă-n fundul sufletului, dar își reveni și rămase tăcut. Atunci am stăruit :

— Sînt dispus să chem ofițerul stării civile, să facă de îndată actul vostru de căsătorie.

El tot nu făcu nici cea mai mică mișcare. Continuai :

— Dacă ea ar fi acum aici, pe dată aș...

Nu-l slăbii, dar el nu se clinti din mutismul lui. În cele din urmă, începu să fredoneze, firește în șoaptă, dar destul de tare ca să se audă :

Ți-am spus-o dinainte răspicat,
Dar firea nu te lasă să știi ce-i :
Nu-ndrepți vreodată coada unui cîine.
Chiar un pietroi de legi în vîrful ei.

Nu m-am putut stăpîni să nu strig la el :

— Taci, dobitocule !

L-am expediat cît mai repede ; nu era, într-adevăr, nimic de făcut cu un om de teapa lui. Dar voiam să iau interogatoriul felcerului de la serviciul sanitar al satului. Aşa că am trimis să-l cheme, ca să văd ce ştie în istoria asta cu femeia gîtuită.

Cum s-a dat autorizaţia de înmormîntare fără permisul parchetului ?

— Pe cinstea ta, boierule, răspunse el îndată, că nu ştiu dacă a fost gîtuită sau arsă. Doctorul de la serviciul sanitar a dat aviz de înmormîntare ca de obicei.

— Fără să fi văzut cadavrul ?

— Dacă ar trebui să aştepţi ca să vezi toţi morţii, boierule, mai bine aştepţi moartea.

— Aşadar, nimeni n-a examinat-o, nimeni n-a văzut...

— La ţară, boierule, se obişnuieşte ca felcerul de la serviciul sanitar să anunţe pe inspectorul doctor prin telefon. El stă la birou şi se mulţumeşte să întrebe care-i cauza decesului şi noi îi răspundem totdeauna la telefon : „A murit, domnule doctor, de moarte bună“, iar el răspunde : „Înmormîntaţi, înmormîntaţi, înmormîntaţi...“

— Perfect. Perfect. Perfect.

Nu mai prezenta nici un interes să mai discut cu acest felcer, că-i cunosc prea bine pe felcerii de la serviciul sanitar. Singura lor grijă este să primească cinci piaştri de la familia defunctului, ca să obţină permisul de înmormîntare, fără ca măcar să fi văzut faţa mortului şi chiar fără să se fi dus acasă la el. Nu-s decît nişte „samsari de înmormîntare". Şi chiar dacă s-ar găsi printre ei unii care să fie conştiincioşi pînă-ntr-atîta încît din datorie profesională să se ducă să vadă cadavrul, ce vrei să poată descoperi nişte ignoranţi de speţa asta? Felcerul vede un bărbat sau o femeie care şi-a dat sufletul, fără nici o rană vizibilă. Cum să ştie el dacă decesul e suspect? Regulamentul felcerilor, acest regulament pe care nu-l găseşti în nici un alt stat de pe faţa pămîntului, el însuşi e izvorul răului.

Avem şi un regulament al moaşelor, care nici el nu-i mai breaz. N-am să uit niciodată ce mi-a povestit într-o zi doctorul de la spitalul merkezului. Fusese chemat — îmi istorisea — la o naştere grea, într-un sat. Plecă repede şi găsi femeia culcată pe spate. Se vedea apărînd un braţ de copil. Lîngă dînsa sta o bătrînă cu părul şi cu buzele roşii, pe care i-au recomandat-o ca moaşă, Sitt Hindieh. I s-a

comunicat că suferinda era în situaţia asta, cu braţul de copil care atîrna, de trei zile.

— De ce-ai aşteptat atîta pînă să anunţi doctorul ? o întrebă el pe moaşă.

— Am aşteptat milostivirea domnului, rugîndu-ne : „Uşurează-o, doamne !"

Doctorul făcu un examen intern şi găsi matricea plină de paie şi uterul sfîşiat. Nu era nici o nădejde de salvat muribunda, iar copilul era mort de două zile. Uitîndu-se împrejur zări un maldăr de paie murdare la picioarele mamei. Ceru lămuriri moaşei Sitt Hindieh, autorizată de serviciul sanitar.

— La început, domnule doctor, răspunse, cînd am voit să scot copilul, îmi aluneca din mînă. M-am ridicat şi mi-am zis : „Ai face bine să-ţi ştergi mîna cu un mănunchi de paie".

Şi-i întinse doctorului mîna murdărită de paie, cu nişte unghii lungi şi negre. Doctorul îmi spunea : „Moaşele fac să nască o femeie de parcă ar fi o bivoliţă". Mama se duse şi ea după copil. Serviciul sanitar se mulţumi să retragă acestei moaşe „oficiale" permisul de practică... Dar regulamentul n-a fost modificat pentru atîta lucru, şi serviciul sanitar ştie prea bine că mii de copii mor an de an în felul acesta...

Am cercetat o clipă felcerul acela. Îmi dau seama că viața omului nu are în Egipt nici un preț, pentru că cei care trebuie să aibă grijă de ea se gîndesc prea puțin la asta. Și l-am expediat și pe felcer, ca și pe ceilalți.

Mă gîndii că într-o istorie ca asta cel mai nimerit lucru e să aflu cine-i autorul scrisorii anonime. După un moment de gîndire mă hotărîi să arăt scrisoarea cadiului, căci am bănuit că redactorul ei ar putea să fie vreun funcționar din serviciul lui sau vreun avocat din baroul de pe lîngă tribunalul lui. Poate că — mi-am zis — va cunoaște și el scrisul acela. Din moment ce bănuiam că scrisoarea a fost scrisă de un azharist, ancheta trebuia să se îndrepte în direcția aceasta. Am trimis să-l cheme pe Abd el-Maksud Efendi, șeful secției penale, care era prieten cu cadiul și l-am rugat să mă însoțească imediat. Nu trecu mult și sosirăm la tribunal, unde am întrebat de cadiu. Ne-a arătat o cameră, la ușa căreia se vedeau niște saboți. Abd el-Maksud Efendi îmi șopti la ureche că magistratul fără îndoială se spăla în vederea rugăciunii de amiază. Și-mi istorisi în două cuvinte cît de bigot e cadiul : „Un adevărat ascet", îmi șopti el.

Intrarăm, după ce am bătut în ușă. Cadiul își scosese roba și turbanul. Sta pe o rogojină

de rugăciune. În fața lui era o farfurie cu curmale, culese din palmierul pe care-l știam, din curtea tribunalului. Cînd ne văzu intrînd, cadiul se sculă, ne salută, ne oferi scaune și comandă pentru noi o infuzie de ghimbir.

Abd el-Maksud Efendi crezu de cuviință că trebuie să mă cruțe de plictiseala de a angaja o conversație și se adresă el cadiului :

— Excelența-sa domnul procuror, îi spuse, vrea să ceară o favoare eminenței-voastre.

Puțin cam tulburat, cadiul i-o tăie scurt :

— Nădăjduiesc că e vorba de ceva bun. E o cerere personală sau...

Atitudinea, emoția lui îmi aduseră în minte o istorie privitoare la el, pe care mi-o povestise mamurul. Mudirul — îmi spusese mamurul — într-o zi, proiectase pentru înfrumusețarea merkezului și pentru grija sănătății publice să facă o grădiniță în mijlocul localității. Cîteva personalități făcuseră în acest scop niște donații, fiecare după punga sa. Aflînd de asta, cadiul îl căută pe mamur și, după ce-l dojeni pentru inițiativa pe care o avusese, îi propuse ca, în loc de grădină, să ridice o moscheie pentru cultul divin, ca să fie pentru popor un îndemn la pietate și bune purtări.

Șmecher, mamurul aprobă propunerea cadiului, ba chiar arătase un entuziasm extraordinar :

— Trebuie, îi spuse, să prezentați mudirului ideea asta de a face o moscheie, și sînt sigur că va fi cu totul de acord. Și, ca să-i sporim bucuria, vom pune în fruntea listei numele eminenței-voastre cu o subscripție de cinci lire.

Nici nu apucase să termine de spus suma — îmi istorisea mamurul — că-l văzu pe cadiu galben ca ceara, nemaiștiind ce să spună, căci nu putea în mod cuviincios să retragă propria lui propunere, de unde toată fîstîceala și tulburarea lui. Mamurul se așteptase la asta, cu toate că știa bine ce avere are cadiul.

Fără îndoială că viața pe care o ducea nu era de loc o viață de om bogat : stătea în două camere, și toată hrana lui de toate zilele era puțintică brînză, cîteva gulii și cîteva curmale. Mamurul îi făcuse odată o vizită de sărbătoarea bairamului și în salonul de primire nu văzuse decît două bănci de lemn, netapisate, pe care erau aruncate niște piei murdare de oaie, iar între ele, o rogojină roasă. Magistratul acesta punea deoparte toată leafa lui grasă, cheltuind pe lună cel mult două-trei lire. La sfîrșitul anului, din toate aceste economii, își cumpăra case sau pămînt. Nu-și depunea banii

la bănci, de teamă să nu se afle cîţi are, şi nimeni nu ştia locul unde putea să-i îngroape în timpul anului.

Cadiul — continuă mamurul — se năpusti de-a doua zi dis-de-dimineaţă, ca şi cum n-ar fi închis ochii toată noaptea, ca să vie să-l întrebe, nu fără oarecare şovăială :

— I-ai vorbit excelenţei-sale mudirului despre proiectul de moscheie ?

Mamurul îi răspunse, surîzînd în sinea lui :

— Am să-i fac o vizită excelenţei-sale chiar azi, neapărat, spre seară.

Şi atunci cadiul, cu tot felul de amabilităţi şi de drăgălăşenii, îi strecură la ureche, ca şi cum i-ar fi încredinţat cine ştie ce secret :

— Te rog numai... ştii, chestia cu cinci lire...

— Ei, ce-i cu ele ?

— Ştii, nu-i nevoie să-i pomeneşti de...

Anecdota asta îmi veni deodată în minte în clipa cînd cadiul, cam fără chef, mă întrebă : „E vorba de o cerere personală ?“ Ghiceam aşa de bine ceea ce-i trecea prin cap ! Se temea probabil să nu fi venit să-i cerem vreo contribuţie de acelaşi fel. Mă grăbii să-l asigur, spunîndu-i de la început că venisem în interes de serviciu şi, scoţînd din dosar scrisoarea anonimă, i-o arătai. De îndată ce înţelese ce voiam de la el, îşi găsi calmul :

— Foarte simplu, spuse. Dar să ne bem mai întîi ghimbirul... Pe urmă vom examina documentul...

Bătu din palme :

— Șeic Hasanein, trimite-mi repede servitorul !

Se reculese o clipă, apoi iar cu aceleași formule de politețe :

— Bine-ați venit în casa mea... Mi-ați făcut mare cinste...

Abd el-Maksud Efendi crezu de cuviință să demonstreze ce intim este el cu cadiul și, arătîndu-mi-l cu degetul :

— Excelența-sa cadiul e socotit printre marii noștri savanți ; e un adevărat izvor de știință.

Și întorcîndu-se spre el :

— N-am să uit niciodată, scumpe maestre, ziua conferinței, cînd i-ai dat acelui tînăr profesor o ripostă...

Cadiul îl întrerupse și, cu un gest de falsă modestie, ca și cum ar fi voit să alunge o amintire neplăcută :

— Domnul să-l umilească ! Nu pot suporta nici necredința, nici ignoranța. Închipuiește-ți, domnule, continuă apoi, întorcîndu-se spre mine, că acest Efendi, profesor de geografie la școala medie, făcu într-o zi o conferință publică asupra unui savant european, un anume

„Şantun", care — declară conferenţiarul — cunoştea perfect greutatea cerului şi a pămîntului... Să mă ierte dumnezeu...

Mă gîndii o clipă la numele rostit de cadiu şi, în cele din urmă, mi-am dat seama că era vorba de savantul matematician Einstein, şi aveam într-adevăr o poftă teribilă să ştiu ce s-a întîmplat. Era, fără îndoială, un conflict între două mentalităţi opuse şi, pe deasupra, o luptă între două minţi puternice, ceea ce unuia ca mine îi place totdeauna să vadă, pentru a le măsura tăria. Aşa că-i spusei cadiului, cu foarte mare interes :

— Ai asistat la conferinţa asta, scumpe maestre ?

— Da, am avut această nenorocire. Şi înainte, ca şi după, totul a fost în voia domnului.

— Da, mă rog, ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat aşa, domnule, că profesorul acela a luat cuvîntul şi a spus, în faţa mudirului, a înalţilor funcţionari şi a unor personalităţi, că acel necredincios savant descoperise ceea ce nu se descoperise niciodată şi ceea ce nimeni niciodată nu va putea descoperi. M-am sculat ca să-i dau replica : „Domnule profesor, ai minţit. Domnul spune în adevăr în Cartea sfîntă : «N-am lăsat să ne scape nimic în Cartea sfîntă»." Publicul mă sili să tac şi tăcui,

din considerație pentru excelența-sa mudirul, căci altfel, pentru dumnezeu, stăpînul Kaabei, aș fi continuat. Acel Efendi își urmă vorbirea, care nu se baza nici pe rațiune, nici pe tradiție, și mai ales spuse că europeanul lui savant a fost în stare, cu ajutorul unor ecuații algebrice, să calculeze greutatea cerului și a pămîntului. Nu mi-am mai putut stăpîni mînia, m-am ridicat și am spus : „Las-o mai moale, domnule, las-o mai moale ! Spune-ne nouă mai întîi dacă acel savant, acel «Șantum» a cîntărit cerul și pămîntul cu tron cu tot sau fără tron ?"... Profesorul rămase buimăcit și, uitîndu-se fix la mine, întreabă : „Care tron ?" Și atunci i-am citat acest vers din Coran : „Tronul lui se întinde peste cer și peste pămînt". „Răspunde, profesorule eretic ! Aici e esența și substanța. Greutatea e socotită cu tron cu tot sau fără tron ?"

Îmi înăbușii un zîmbet și-i spusei, arătîndu-mă foarte interesat :

— Și după aceea ?

— După aceea, domnule... nimic. Conferențiarul n-a putut să-mi răspundă, a început să protesteze și apoi s-a retras. Hărțuit în toate părțile, publicul era dezlănțuit. Mudirul se arătă furios pe mine, susținînd că i-am atins demnitatea procedînd astfel în prezența lui.

Publicul uită de cele ce-i spusese conferențiarul, și asta era esențialul. Nu s-a mai interesat decît de purtarea mea față de mudir, ceea ce era secundar. Mi s-a pretins din toate părțile să cer scuze și, în cele din urmă, mi-am exprimat regretul. Dar îmi dau bine seama că din ziua aceea mudirul nu mă mai are la inimă...

Tăcu un moment, apoi reîncepu pe un alt ton :

— Ca urmare a situației politice actuale, cred că noul guvern va face, ca de obicei, schimbări printre mudiri și tot personalul administrativ.

Eram gata să deschid gura ca să-i răspund, dar intră servitorul. Era pe jumătate șeic, adică purta un turban, un galabieh murdar ca de felah și era desculț. Ne aducea două cești desperecheate, fără toarte. Am băut cu mare băgare de seamă, cu ochii mereu în fundul ceștii, de teamă să nu fie niscaiva fluturi de noapte în loc de zahăr.

Conversația luînd sfîrșit, ne-am băut ghimbirul și acum urma să ne apucăm de treabă. Cadiul ordonă să i se aducă hîrtii scrise de funcționarii lui, ca să le compare scrisul cu scrierea scrisorii, dar n-am găsit nici o asemănare. Am arătat documentul nostru și funcționarilor tribunalului, care ne-ar fi putut pune

pe urmele autorului scrisorii, dar tot fără rezultat.

Am plecat cum am venit, îndreptîndu-ne pașii spre parchet. Abd el-Maksud îmi spuse :

— Am putea să inspectăm închisorile, ca să nu mai fie vorbă.

N-am avut nimic împotrivă. Sosirăm la merkez. Acolo mamurul adunase în biroul lui cîțiva omdehi, ca să le expună noul punct de vedere și să le dea instrucțiuni. O făcea cu energia pe care o arătase și la formarea guvernului precedent. Cum mă văzu și află de ce venisem, se grăbi să-mi iasă înainte și-mi oferi locul de onoare. Ridică ședința și conduse omdehii pînă la ușă :

— Așa că, ochii în patru, omdehilor, și tu și ceilalți. Candidatul guvernului trebuie să aibă majoritatea în alegeri. De altfel, eu mă dau la o parte și sînteți liberi să faceți ce-ți ști. S-a-nțeles ?...

— 'nțeles ! răspunseră ei într-un glas.

Unul dintre ei, totuși, după ce stătu puțin la îndoială, zise :

— Dar, boierule, în familiile adverse sînt niște vlăjgani solizi, care au trecere și care au să facă tărăboi...

Mamurul îl îmbrînci, spunînd :

— Lasă provocatorii ! De ăştia mă ocup eu... La bună vedere !

Ieşiră toţi. Mamurul se apropie de mine. Oftînd adînc, îmi vorbi cu o voce stinsă :

— De două zile şi două nopţi duc viaţa asta dezgustătoare.

Voii să-l necăjesc şi să-l sperii puţin :

— Dar, dragul meu mamur, toată lumea ştie că eşti cu partidul guvernului care a căzut.

— Pentru numele lui dumnezeu, încetează ! îmi răspunse el, fără să se lase intimidat. Toată viaţa am fost pe ascuns partizanul noului guvern. Ceea ce-i în inima mea, acolo rămîne, şi faptele trebuie socotite după intenţii.

— Să lăsăm politica ! îi spusei zîmbind. Să vorbim de treburile noastre !

Îi adusei la cunoştinţă rezultatul deshumării, spunîndu-i că osul hioid a fost găsit rupt, i-am arătat că va trebui să căutăm autorul acestei crime noi şi i-am cerut să mă ajute din toate puterile să-l descoperim. Dar el îmi replică imediat :

— Zilele astea merkezul n-are timp să se ocupe de crime şi incendii.

— Trist ! Ce aveţi altceva de făcut decît să păstraţi ordinea ?

— Cum, nu înţelegi ?...

— Nu, nu înţeleg...

— O să lăsăm noi alegerile, ca să ne ocupăm de asasinate şi de strangulări ?...

— Da' binenţeles !

— Instrucţiunile primite glăsuiesc cu totul altfel.

Mă lăsă şi începu să se joace cu nişte cătuşe şi lanţuri atîrnate în perete. Abd el-Maksud Efendi îmi făcu semn să nu mai stărui pe tema asta şi, voind să schimbe vorba, întrebă :

— Excelenţa-sa domnul mamur îmi îngăduie să cer registrele închisorii ?

Simţii atunci că era în joc toată demnitatea profesiunii mele şi, ridicînd glasul, răspunsei :

— Am să inspectez personal închisoarea şi tot localul merkezului. Trebuie !

Spusesem asta cu atîta energie şi hotărîre, că mamurul rămase uluit. Apoi, după o uşoară şovăială, îmi spuse cu blîndeţe :

— Te rog. Închisoarea e la ordinele tale. Aşteaptă o clipă, dragul meu !

Ieşi repede din birou, strigînd :

— Brigadier Abd el-Nebi !

Nu-l mai vedeam. Dar mi-a dat în gînd să mă uit pe fereastra biroului care da în curtea merkezului.

Îi văzui atunci pe mamur şi pe brigadier alergînd spre închisoarea merkezului, deschizînd porţile, scoţînd nişte indivizi, care, după înfăţişare, păreau a fi oameni cu stare din regiune şi apoi îmbrîncindu-i în şura de paie şi furaje şi închizîndu-i acolo.

— Vino-ncoace, îi spusei lui Abd el-Maksud Efendi şi vezi şi tu singur ! Parcă ar fi Bastilia [1]. Uite-l pe mamur cum doseşte oameni în şura de paie.

Vrînd să domolească lucrurile, Abd el-Maksud răspunse :

— Trecem, boierule, printr-o epocă tristă şi în ţara noastră s-a încuibat politica. Nu serveşte la nimic să fii atît de exigent...

— Atunci o să ni se ceară să vîrîm la închisoare oameni fără nici o vină !...

— Ştii foarte bine că mamurul depinde de ministrul de interne, care este în acelaşi timp şi preşedintele Consiliului de Miniştri, pe cînd şeful nostru nu-i decît ministru de justiţie. S-au mai văzut magistraţi şi procurori care în asemenea împrejurări politice să fie ţinuţi în frîu şi trimişi în Egiptul de Sus.

---

[1] Aluzie la închisoarea reacţiunii franceze, luată cu asalt şi dărîmată în timpul revoluţiei burgheze din Franţa.

— Atunci, să controlăm registrele merkezului şi să închidem ochii ?...

— N-am putea face ceva mai bun decît... În fine ! Alţii, mai puternici ca noi, ar fi putut să ţie piept mai bine...

— Cu atît mai rău ! Spune, deci, să ne aducă repede registrele şi să nu mai vorbim...

19 octombrie...

Vedeam acum bine care e calea de urmat : să caut individul care o ceruse în căsătorie pe Rim. Dar cum să-l găsesc, cînd nu știam nici cum îl cheamă ? Să-l rugăm, deci, pe merkez să-mi aducă pe vecinii lui Rim. Poate că ei cunosc pretendentul. Și să-i cerem ca dintre vecini să aducă o femeie, căci ele, prin firea lor, sînt lungi la vorbă. Care-i femeia care să nu știe numele băieților și fetelor de măritat din cartier ? Dar e oare cu putință, în momentul de față, să-i spui merkezului să aducă un martor sau să ancheteze un criminal ? La ora asta politica e unica preocupare a merkezului și nici un ghafir, pentru moment, n-o să se sinchisească de ordinele mele. Mai bine să ne adresăm de-a dreptul în sat și să ordonăm postului de jandarmi să ne trimită orice femeie vrem.

Am dat dispoziții în acest sens ușierului. El se-ndreptă spre telefon, ridică receptorul și țipă mai bine de un sfert de ceas :

— Postul de jandarmi ! Jandarmeria ! Răspunde, jandarmeria ! Aici excelența-sa domnul procuror ! Jandarmeria !

Dar jandarmeria făcea mofturi și nu-și da osteneala să răspundă. Furios, ușierul tot învîrtea manivela telefonului, gata s-o facă bucăți.

Era unul din acele aparate care sînt pe la merkezuri. Nu-i chip să vorbești decît după ce urli de-ți pierzi respirația. Comunicația se întrerupse de sute de ori și cîteodată se amestecă pe fir convorbiri din alte părți sau din fel de fel de servicii. Cînd ceri să-ți aducă un criminal, deodată o voce îți răspunde dînd amănunte cu privire la inspecția irigațiilor, sau la deschiderea unor poduri, la rîndul sosirii apei în micile canale, sau, în cele din urmă, îți vorbește de recrutare, dînd ordine răstite.

Dar azi nu răspundea nimeni. Ușierul învîrtea manivela telefonului ca pe o rîșniță și țipa într-una, cînd pe un ton amenințător, cînd cu o voce disperată :

— Te rog, jandarmerio ! Jandarmerio, o vorbă numai ! Oh, ce rea ești, jandarmerio ! Hai, răspunde odată !...

Nu mă putui stăpîni să nu-i spun :

— Asta-i bună ! Ţi-am spus să chemi jandarmeria, nu să-i faci curte.

— Cred că nu-i nimeni la post, nici locotenentul, nici plutonierul-major, nimeni...

— Să fi rămas postul vraişte ?

— Zile de alegeri...

— Şi atunci ce-i de făcut ?

— Să luăm legătura cu omdehul, acasă la el, şi să-i spunem să aducă bărbatul sau femeia de care avem nevoie.

— Ei bine, cheamă-l !

Pînă la urmă, am anunţat vecina printr-o scrisoare expres.

Se făcuse ora prînzului şi eram istovit de munca obişnuită de la birou : anchete asupra unor falsuri, afaceri de cămătari suspecţi, flagrante delicte, care-mi veniseră de la merkez cu poşta în ziua aceea. Cea mai mare parte erau procese-verbale de vagabondaj, încheiate contra locuitorilor care nu arătau prea mare simpatie noului guvern. Ce comodă era arma asta ! Ce putere da autorităţilor administrative! Căci orice persoană, oricît de onorabilă, aparţinînd unei familii cu vază, putea fi acuzată că nu are profesie. Puteai să arestezi, să arunci într-o celulă pe patru zile, cînd pofteai, cu îngăduinţa parchetului, în aşteptarea cazierului

judiciar, care trebuia să vie de la Cairo. Şi ce procuror ar fi îndrăznit să se opună la un mandat de arestare cerut de merkez? M-am pus la masă, după ce am admis toate cererile de încarcerare pretinse de merkez.

Am interogat femeia, vecina, după-amiază. Vorbi o mulţime, dar n-a fost chip să scot de la ea decît pronumele tînărului care-o ceruse pe Rim în căsătorie. Îi spunea Hosein. Era dintr-un sat vecin.

— Bine, îl cheamă Hosein... Hosein şi mai cum, bătrînico? Sînt mii de Hoseini prin părţile astea. Care-i numele lui de familie?

— Nu i-l ştiu, domnule. Fata mi-a spus că-l cheamă Hosein şi n-am întrebat-o, că nu mă interesa numele lui de familie. Nu-s decît o biată femeie. Nimic nu mi-i mai urît decît pălăvrăgeala. Ferească dumnezeu! În cartier, domnule, nu m-am ţinut niciodată de vorbe şi de iscodeli. Nu-i treaba mea. Bine-a spus cine-a spus că cel ce se vîră între ceapă şi coajă...

— Taci din gură, că m-ai ameţit cu trăncăneala ta! Lua-l-ar naiba pe cel ce te-a adus! Ia spune: dacă ţi-om arăta băiatul ai să-l recunoşti?

— Îl cunosc, cum nu, domnule. Ar fi cu adevărat o nenorocire să nu-l recunosc. Ar trebui să fi orbit... N-oi fi oarbă, iertați-mi vorba...

— Destul ! Ești, slavă domnului, o femeie căreia nu-i place să vorbească prea mult, nici...

— Eu să vorbesc prea mult ?! Niciodată... Eu ? Ferească dumnezeu ! Din ziua cînd...

— Destul !

Am chemat ușierul și i-am dat ordin s-o scoată ; trebuia să stea în vestibulul de alături și să aștepte s-o chem. Pe urmă, l-am însărcinat să anunțe în satul unde locuia băiatul, să-mi trimită ca să-i văd pe toți tinerii pe care-i cheamă Hosein, ale căror semnalmente se potriveau cu datele pe care le aveam noi.

Mă gîndii cîtva timp la însemnătatea acestei confruntări. Nu cred de loc în agerimea de minte a femeilor ăstora în materie de fizionomie. Îmi veni în gînd o afacere de omor, în care o chemasem pe femeia victimei și o pusesem față în față cu inculpatul, înconjurat de alți oameni luați la întîmplare din sala de audiență a tribunalului civil, care avea ședință în aceeași zi. Printre ei se găsea un individ care, spre nenorocirea lui, venise să aducă niște acte care stabileau dreptul lui de coproprietar asupra unei bivolițe, pentru ca să obție o sentință care să constate temeinicia ce-

rerilor sale. Fusese și el prins printre oamenii pe care-i adunase din sala de audiență. Toți stăteau în picioare într-un șir lung în biroul parchetului. Procurorul dădu ordin să aducă în fața lor o femeie urîtă și căruntă, și-i ceru să arate care dintre ei e asasinul. Femeia cercetă chipurile, bătîndu-se în piept și blestemînd pe ucigașul bărbatului ei. Se apropie de adevăratul asasin și trecu liniștită prin fața lui. Ajunse în fața acelui nenorocit, omul cu actele, care nu avea cu afacerea aceea „nici în clin, nici în mînecă". Îi trînti un pumn drept în piept, că era cît pe ce să-l dea jos, și scoase un țipăt îngrozitor :

— Asta-i omul care m-a nenorocit !

Luat pe neașteptate, individul rămase buimăcit, apoi își veni în fire și zise :

— Dar, femeie, nici nu te cunosc.

Femeia însă nici nu voi să audă și continuă să urle :

— Asta-i ucigașul ! El l-a omorît ! El a făcut vărsare de sînge ! Ucigașule !

Bărbatul se întoarse spre mine, implorîndu-mi ajutor :

— Ajută-mă, boierule ! De cînd sînt n-am văzut-o, nici n-am întîlnit-o...

Procurorul — eu eram acela și nu-s de loc mîndru cu asta — începu să puie niște întrebări

„comerciale", din cele care se știu pe dinafară și care fac parte din rutină. Dacă nu le pui, șefii consideră că ai făcut o greșeală, chiar dacă nu era de loc cazul să le pui. Întrebări stupide, care n-au nici o importanță prin ele însele, dar magistratura le socoate în stare să încurce vinovatul și să nu-i lase nici o scăpare.

— E vreo dușmănie între ea și tine ?

— Da' de unde, domnule, de vreme ce nici n-o cunosc.

Mă oprii o clipă înainte de a da drumul la cealaltă întrebare, pe care procurorul sau orice magistrat o pune cu încredere și sînge rece, ca și cum ar pune mîna pe un argument fără replică :

— Dar atunci de ce te-ar acuza ?

— Știu eu ? Ia, o pacoste care-mi cade pe cap din senin.

— Gardian, du-l la închisoare !

— La închisoare ? Eu, boierule ? Dar am un proces căruia-i vine rîndul. Lasă-mă, te rog, să-mi caut de treabă !

Individul fu încarcerat preventiv. Procesul lui civil s-a strigat și, prin forța împrejurărilor, nu s-a prezentat și a fost șters de pe condică. Omul se așeză cinchit pe trotuar, cu ac-

tele în mînă, gîndindu-se la nenorocirea ce se abătuse asupra lui din senin.

Aducîndu-mi aminte de asta, îmi spuneam: „Nu, nu se poate pune bază pe asemenea confruntări. Felahii aceştia, bieţii de ei, au încă din copilărie ochii întunecaţi de oftalmie, şi mintea lor a rămas înţelenită de pe vremea cînd robeau la stăpîni de toate neamurile. La drept vorbind, nu te poţi bizui nici pe judecata, nici pe priceperea lor.

Ce poate fi mai de mirare decît o altă confruntare pe care am ordonat-o într-un proces de fals? Inculpatul era un efendi, pe care-l pusesem în mijlocul altor efendi. Am spus să aducă victima, un felah, şi i-am cerut să arate care dintre toţi e cel pe care-l bănuia. Cercetă o clipă chipurile, de-a lungul întregului şir, apoi se opri în faţa mea, procurorul netăgăduit, uitîndu-se lung la mine. În ochii lui se citeau semne de îndoială, un fel de îndoială vecină cu certitudinea că, în sfîrşit, dăduse peste adevăratul vinovat. Alături de mine se afla, venit în interes de serviciu, un inspector general al parchetelor, care voia să-şi dea seama de mersul confruntărilor. Mă temeam ca nu cumva inspectorul să-şi facă o idee proastă despre mine, dacă omul acela continuă mult timp să mă examineze cu vădită bănuială.

M-am îndepărtat de felah şi i-am ordonat să se uite la întregul şir de oameni din faţa lui şi să-l scoată înainte pe vinovat. Dar blestematul de individ trecea repede în revistă şirul şi iar venea să se uite cu coada ochiului la mine, măsurîndu-mă din cap pînă-n picioare, cu un aer neîncrezător. N-am să uit niciodată cît am fost de tulburat în ziua aceea. Îmi spuneam : „Într-adevăr, sinistră încercare să fii supus unei confruntări !" Mă văzui silit să pun capăt brusc confruntării, spunînd cu violenţă : „Reclamantul nu recunoaşte pe nimeni" şi am dispus să iasă toată lumea. Omul acela ieşi, dar tot aruncînd asupră-mi nişte priviri neliniştite.

Din două una : sau procedura ce se foloseşte în practica noastră judiciară, conform legilor moderne, trebuie aplicată fără să pierzi din vedere gradul de instrucţie a acestor indivizi, putinţa lor de a înţelege, sau să ridicăm priceperea lor la înălţimea acestor legi.

Indivizii convocaţi se prezentară. Au fost aliniaţi într-un şirag nesfîrşit şi am spus să vie femeia. Ea înaintă, spunînd :

— Doamne dumnezeule, îndură-te de noi !

Nevrînd să-i dau răgaz să înceapă a pălăvrăgi, i-am spus pe un ton aspru :

— O vorbă doar, și închideți pliscul, babo ! Dintre toți ăștia, care-i cel ce a cerut-o în căsătorie ?

Se îndreptă spre tînărul care era cel mai aproape de ea, îl examină cu ochii ei urduroși, cum se uită conțopiștii miopi la o petiție pe care-o tot apropie de obraz pînă ce dau cu nasul de ea, și-l întrebă cu o voce pe care o socotea atît de înceată încît eu să n-o aud :

— Pe tine, băiete, nu te cheamă Hosein ?

Mi-am dat seama îndată de ce putea să știe femeia aceea despre întîmplările pentru care fusese chemată și strigai la ea :

— Pe toți ăștia din fața ta, mătușă, îi cheamă Hosein.

— Ei, drăcia dracului !

Spuse asta cu o voce care arăta toată zăpăceala ei. Trecu la al doilea :

— Și tu, de unde ești ?

— Din Embabeh, răspunse el calm.

Ea îi replică imediat cu un accent pasionat :

— Asta, băieți, e un ținut unde sînt măgari de vînzare. Acolo s-a dus odată bietul meu bărbat să cumpere un măgar...

Nu m-am mai putut stăpîni :

— Ieși afară, jigărito ! Nu ți-i rușine ? Blestemați martori !

Vorbise mînia din mine, căci nu aveam obiceiul să insult. Dar și femeia asta mă făcuse să înțeleg că ea-l văzuse pe pretendent și că l-ar recunoaște dacă l-ar avea în față. Ori, acuma era vădit că nu știa decît cum îl cheamă. Și apoi, era sigur că chiar numele acesta izolat de Hosein era numele lui adevărat ? Se putea tot atît de bine să fie un nume scornit, aruncat la întîmplare de această femeie, care vorbea verzi și uscate. I-am întrebat atunci pe cei de față dacă vreunul dintre ei a voit să o ia de nevastă pe Rim, dar nici unul n-a înțeles ce vreau să spun, sau nu știau nimic de istoria asta. I-am lăsat să plece.

N-am rămas singur decît puțin timp, gîndindu-mă ce-aș mai putea face, că se deschise ușa și intră adjunctul meu. Venea din capitala județului, unde se dusese să susție rechizitoriile în procesele criminale pe care i le încredințasem. Chipul lui mi se păru strălucitor, luminat parcă. Mă întîmpină cu aceste cuvinte :

— Ah, marile orașe ! Ăsta-i paradisul ! Ce nenorocire să te întorci așa de repede în acest infern de la țară !

— Ți-au ars multe achitări ?

— Am stat la cea mai frumoasă pensiune și am cheltuit de două ori mai mult decît diurna...

— Răspunde-mi ce te întreb! Ce-ai făcut cu procesele?

Adjunctul rămase zăpăcit: nu se aştepta să-i vorbesc de serviciu de cum a intrat. Aş fi procedat mai bine dacă aş fi fost blînd şi delicat cu el. Dar afacerea de care mă ocupam mă distrusese complet. Poate că simţisem şi înţepătura unei ascunse invidii văzînd tînărul acela întorcîndu-se, ca o floare orbitoare, din ceea ce el spunea că-i paradisul, în timp ce eu mă vîrîsem în lanţul de fier al profesiunii, cufundat într-o muncă de care eram responsabil, şi nu se mai termina, şi nici măcar nu-i zăream sfîrşitul. Mi-am dat seama totuşi că fusesem prea aspru şi am voit să mă arăt surîzător şi să schimb vorba. Dar prilejul trecuse şi adjunctul meu începuse să-mi şi spuie de procesul în care susţinuse rechizitoriul.

Acuzatul — îmi istorisi — fusese condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru că omorîse un om pentru cinci lire. Ucigaşul era un nomad sudanez, voinic, asasin de profesie. Un felah căzuse de acord cu el ca să-i suprime un duşman şi-i promisese în scris să-i plătească preţul acestei vieţi omeneşti. Asasinul de profesie plecase să-şi facă treaba, ducîndu-şi puşca, aşa cum un cîntăreţ şi-ar duce chitara. Se instalase sub fereastra moscheii şi cînd „viaţa“

aceea așa de scumpă intrase și începuse să se roage, cel care-o pîndea îi trimise printre gratii o descărcătură șuierătoare pe țeava aceea de orgă infernală. Și atît a fost de ajuns. Meseria asta cere o mînă sigură, ca și meseria de tîmplar, de pildă ; tot așa și dulgherul îndemînatic bate un cui dintr-o singură lovitură de ciocan, fără să-l îndoaie sau să-l strîmbe, și cuiul intră în scîndură pînă-n capătul lui.

Sîngele era sortit să se piardă ca de obicei și vinovatul nu s-ar fi găsit, dacă nu s-ar fi iscat ceartă între vînzător și cumpărător. Asasinul livrase „marfa" peșin, dar cumpărătorul amîna plata prețului, și asasinul de profesie nu putea să aștepte la nesfîrșit „clientul" acesta, care nu voia să-i plătească. Începu să urle în plină ședință, fără să se sinchisească de înalta autoritate a curții și de magistrați :

— Nu cumva voiai să-l ucid pe gratis ?

Dar, lăsîndu-l pe client, se întoarse către curte :

— Martori sînteți cît e de necinstit. Așa-mi trebuie, să mor la stîlp, că nu i-am cerut plata dinainte ! Nimic nu duce de rîpă comerțul ca vînzarea pe datorie.

Eu și adjunctul am izbucnit în hohote de rîs. I-am spus cîte ceva asupra acestui comerț și acestei profesiuni atît de cunoscute la țară.

E o învoială de închiriere de servicii pentru omor. Felahul egiptean a recurs deseori la un profesionist care ucide pentru el, aşa cum regii de altădată recurgeau la mercenari. Să fie oare în asta la felah semnul unei lipse de caracter, datorită nenumăratelor lui boli trupeşti, mintale sau sociale ? Sau poate o slăbiciune de temperament, o lipsă de încredere în sine ? Munca lui de rob, legat din vremuri străvechi de munca pămîntului, l-a făcut să se lase de călărie şi serviciu militar în folosul invadatorilor, printre care cei mai apropiaţi de noi în timp sînt arabii beduini şi turcii. S-a constatat, într-adevăr, că în general asasinii de profesie de la ţară sînt de sînge străin. Se mai poate presupune că felahului îi place să fie liniştit şi că îi e scîrbă să verse sînge de om cu mîna cu care seamănă sămînţa şi care strînge recolta bunurilor pămîntului. Răspuns n-am găsit la toate astea : nu ştiu nimic. Ar cere un studiu special. Pentru noi, cei care venim în contact cu asemenea probleme, e de ajuns să nu le lăsăm să treacă neobservate. L-am făcut pe adjunct să înţeleagă că meseria noastră ne oferă nenumărate prilejuri de a ne exercita agerimea minţii şi puterea de observaţie. De-a lungul întregii lui cariere judiciare, nu trebuia să meargă niciodată cu ochii închişi. E cea mai

frumoasă profesie pentru a da unui om o formaţie completă. Procurorul este un mic suveran al unui mic regat. Dacă în acest regat înţelege tot, observă tot, dacă învaţă să cunoască oamenii, firea şi instinctele lor, poate să cunoască apoi acel mare regat care-i patria ; mai mult, poate să înţeleagă această vastă lume care-i omenirea. Dar cîţi dintre funcţionarii ministerului public sau dintre magistraţi sînt în stare să observe ? Această capacitate însăşi e un dar considerabil, pe care nu-l au toţi oamenii. Adjunctului meu i-au intrat în cap aceste cuvinte. Era, de altfel, înzestrat cu o inteligenţă foarte fină.

Rămase pe gînduri. Ridicînd capul, îmi spuse că în cursul sesiunii Curţii cu juri băgase de seamă un lucru care-l făcuse să mediteze mult : consilierii pronunţă mai întîi verdictul, şi numai după aceea redactează considerentele. El îşi închipuia că dispozitivul unei sentinţe trebuie să fie tocmai invers. E o observaţie foarte justă.

Într-adevăr, un consilier, om de o mare sinceritate, mi-a povestit că într-o zi a pronunţat o sentinţă într-o crimă gravă. Se întoarse seara în biroul lui, cu actele şi dosarul procesului, ca să redacteze considerentele. Privirea-i căzu pe declaraţiile şi frazele trecute în procesul-

verbal al şedinţei din ziua aceea, asupra proceselor-verbale anterioare, asupra rechizitoriului ministerului public. Gîndindu-se cu tot calmul şi cu sînge rece, în liniştea nopţii, îşi dădu seama că, dacă ar fi cunoscut mai bine anumite amănunte înainte de a pronunţa sentinţa, verdictul ar fi fost cu totul altul. Dar ce mai era de făcut ? Sentinţa fusese dată şi nu mai era nici un chip să o mai schimbe în vreun fel. Nu mai putea absolut nimic. Toată noaptea n-a făcut decît să scoată din actele dosarului toate motivele care puteau să-i susţie verdictul. Ce nesfîrşite considerente a trebuit să redacteze pentru a justifica şi sprijini o judecată pripită, dar definitiv pronunţată, iar nu pentru a comenta o faptă justă, nici pentru a căuta adevărul...

20 octombrie...

Azi-dimineață am verificat casa tribunalului, căci controlul casei intră în atribuțiunile parchetului. De două ori pe lună, cel puțin, parchetul inspectează casa, pe neașteptate. Mi se pare că expresia „pe neașteptate“, pusă în regulamente și instrucțiuni, nu are alt rost decît de a stîrni curiozitatea, așa cum se întîmplă și cu afișele de teatru care anunță „atracții senzaționale“. În realitate, totul se întîmplă ca și cum acest cuvînt n-ar fi fost scris. De obicei, procurorul, prins de nenumărate alte treburi, uită să facă acest control, și tocmai casierul e acela care, avizat de expresia „pe neașteptate“, vine de la sine să-i aducă aminte. Stăruie cu încăpățînare să vie procurorul să-i controleze „pe neașteptate“ casa, la ora zece precis, înainte de a trimite banii la casieria mudiriehului, cu un stat contrasemnat după

toate prevederile legii. Uneori, tocmai cînd procurorul nu se așteaptă, i se prezintă „pe neașteptate“ registrele speciale de contabilitate. Și atunci i se pune în față și procesul-verbal gata redactat în numele lui : „Noi, cutare... am procedat pe neașteptate la controlul casei și am găsit atîta în hîrtii, atîta în bani, atîta în obiecte de valoare, atîta în depozit“.

Procurorul semnează fără să se fi mișcat de pe scaun și zice :

— Dă-mi să semnez și lasă-mă în pace ! Ducă-se dracului toate lucrurile astea care-ți dau bătaie de cap !

Cu toate acestea, personal, eu mă deranjez să controlez casa, dar totdeauna, orice-o fi, termin prin a semna fără să am răbdarea de a pune să numere toți banii în fața mea.

Îmi îndeplinii, deci, această sarcină. Am trecut apoi să inspectez depozitul parchetului, care era în drum ; să termin și treaba asta ! E o încăpere care seamănă cu o dugheană de vechituri, în care găsești toate modelele de puști, bîte din cele cum nu se găsesc decît la țară, cuțite, cosoare, coase, cazmale, topoare, ciomege, căciuli, sandale, galabiehuri pătate de sînge și murdare de noroi, surtuce găurite de gloanțe și praf de pușcă, fiecare obiect cu fișa lui numerotată, pe care-i scrisă data cînd a fost

confiscat şi numărul dosarului cu procesul care a motivat ridicarea. Eu cred că, aruncîndu-ţi numai ochii în depozitul parchetului unei ţări, îţi dai seama imediat de situaţia ei generală, ca şi de mentalitatea locuitorilor ei şi de gradul lor de civilizaţie. După mine, nu încape îndoială că în depozitul parchetului din Chicago, de pildă, n-ai să găseşti niciodată un ciomag sau un cosor.

M-am urcat în biroul meu, unde mă aştepta judecătorul care sta în localitate, căruia servitorul meu îi adusese o cafea. Cum mă văzu, strigă :

— S-a făcut ! Anarhia se lăfăieşte ca-n ţara lui cremene !

Eram gata să deschid gura ca să-l întreb ce s-a întîmplat, dar el nu-mi dădu răgaz şi continuă :

— Ce ! Nu se mai respectă nici hotărîrile judecătoreşti !

— Dar ce este ?

— Ce să fie, dragul meu ? Am dat o sentinţă civilă contra unui omdeh care-i cu guvernul, şi portărelul s-a dus să i-o comunice. Ce crezi că a păţit nenorocitul de portărel ?

— Ce ?

— L-au bătut, cu ştiinţa omdehului, i-au ars o chelfăneală straşnică şi l-au ţinut închis douăzeci şi patru de ore în cabina telefonică.

— Şi merkezul nu i-a urmărit ?

— Nicidecum. Tocmai aici e gravitatea cazului. Nu i-a dat în judecată, nici n-a făcut măcar un raport. Şi-au bătut joc de portărel. I-au spus să-şi retragă plîngerea şi au clasat afacerea.

— Din moment ce au clasat-o, s-a terminat.

— Terminat ? Cum ? Nu pot muşamaliza un asemenea incident. Asta se cheamă crimă ! Asta înseamnă că poliţia comite crime !...

— Am impresia că excelenţei-voastre i-e dor de arşiţa Egiptului de Sus.

— S-ar putea să mute un magistrat în Egiptul de Sus pentru că a împiedicat un merkez să facă o prostie ?

— S-a mai văzut. Au expediat un judecător tocmai în extremul sud al Egiptului de Sus pentru simplul motiv că dăduse drumul şi scosese de sub urmărire nişte oameni care nu făcuseră altceva decît că manifestaseră contra guvernului, cu toate că magistratul acela nu avea nici o legătură, oricît de depărtată, cu partidele politice. Ştii foarte bine că între tine şi mamur este o neînţelegere personală. În situaţia asta, o să vezi că mamurul o să-ţi facă

un raport secret, acuzîndu-te că ești adversarul guvernului, că ești un intrigant, un răzvrătit, precizînd că persecuți prietenii guvernului, că ești un pericol pentru politica actuală și alte năzbîtii de aceeași teapă.

— Asta-i bună ! Poliția să facă rapoarte secrete contra magistraților ?

— S-a mai văzut și asta.

— Ce-i de făcut ?

— Las' pe mine ! O să-l iau cu binișorul pe merkez și o să aranjez...

— Așadar politica își bate joc la noi în halul ăsta de justiție, de ordinea publică și de moravuri. Ferească dumnezeu ! E îngrozitor...

Înălță capul, trist și plin de mînie. Deodată se întoarse spre mine :

— Cu toate astea e adevărat ! Închipuie-ți că acum cadiul, care nu crede în nimic, face așa fel ca să dea a înțelege că-i cel mai bun prieten al mamurului, cînd nici nu putea să-l sufere după incidentul de la farmacie.

Mă prefăcui că nu înțeleg. De fapt, dintre istoriile cadiului pe care mi le povestise mamurul, îmi rămăsese în minte următoarea :

Personalitățile din merkez constataseră că în localitate era nevoie de o farmacie, pentru ca să nu mai trebuiască să alerge la oraș. Puseră mînă de la mînă ca să aranjeze o farmacie ono-

rabilă, cu toate medicamentele, şi instalară în ea un farmacist cu diplomă, un sirian pe care-l chema Gabur. După oarecare discuţii, căzură de acord, în cele din urmă, să-l însărcineze pe cadiu cu supravegherea şi administrarea fondurilor acestei farmacii. Care alt om din tot ţinutul acesta, în afară de acest magistrat, cu barbă venerabilă, cu lungi mătănii, ar fi putut inspira mai multă încredere acţionarilor, musulmani şi nemusulmani ? Mamurul aprobă numirea. Şi în fiecare după-amiază cadiul venea şi se aşeza în faţa uşii farmaciei, tuşind, se ruga lui dumnezeu, cerea să-l binecuvînteze pe Profet, tot neamul şi toţi asociaţii lui, după care striga :

— Domnu' Gabur, cafeaua şi narghileaua !

În fiecare zi, numeroşii lui prieteni şi neamuri, veniţi din satele vecine, luau şi ei loc alături. Le comanda cafele şi ceaiuri, totul bineînţeles pe socoteala farmaciei. Înainte de a pleca, nu uita niciodată să-şi arunce ochii asupra articolelor din vitrină şi-i spunea lui Gabur :

— Ai tu pe acolo un săpun bun, parfumat ? Sticluţa asta de colonie nu-i de lepădat.

Cînd ajungea cadiul acasă, obiectele pe care pusese ochii erau deja la dînsul. Cîteodată, cadiul îşi aducea copiii lîngă uşa farmaciei sau

pe aproape, să se joace. Cînd le era foame ori plîngeau, cadiul striga la farmacistul cu diplomă :

— Domnule Gabur, dă copiilor niște pastile de mentă !

Uneori, cînd cadiul avea nevoie de ceva parale, îi spunea farmacistului :

— Ia dă-mi vreo patru *bariza* [1] din saltar !

Trecea vreo negustoreasă de pui, și cadiul avea chef să cumpere vreo două găini ouătoare, îl chema pe farmacist în odăița din fund :

— Plătește-le de la casă, domnule Gabur !

În cele din urmă, farmacistul Gabur socoti că-i de ajuns și într-o zi îi răspunse cadiului :

— De la casă și iar de la casă ! Ce dracu', mereu casa !

Izbucni deci ceartă între „controlor" și farmacist, și acesta din urmă se jură că, dacă-i mai intră cadiul în prăvălie, îi rupe picioarele. Se plînse mamurului și, împreună cu el, controlă socoteala farmaciei : amîndoi căzură de acord că farmacia mergea la faliment și că nu mai era nici o speranță de salvare. Drogurile și medicamentele dispăruseră și veniturile erau cu totul neînsemnate. În adevăr, și farmacistul, luîndu-se după venerabilul controlor, nu s-a sfiit să dea gata casa, medicamentele și toată

[1] Monedă de zece piaștri.

marfa. Mamurul se înfurie și spuse notabililor acționari :

— Mari proști am mai fost să avem încredere în barba și în mătăniile lui !

De atunci mamurul spunea cele mai rele vorbe despre cadiu, pe care nu-l mai scotea din „om fără dumnezeu și fără lege", iar, pe de altă parte, cadiul răspundea cu vorbe fără cruțare, spunînd că mamurul e un „stîlp de tripouri".

Dar politica dăduse o putere teribilă în mîna funcționarilor administrativi. Cadiul începu să-și vadă situația șubredă și, înțelept cum era, își dădu seama că prietenia mamurului putea să-i dea siguranță. Putea oare să mai stea la îndoială și să nu se apropie de el și să se gudure ?

Toate astea îmi treceau prin minte în timp ce stam în fața judecătorului civil. Nu m-am putut stăpîni să spun, ca pentru mine :

— Nu-i nici un rău să te împaci, dar în împrejurările de azi... e un lucru care se cheamă demnitate...

Judecătorul ridică mîna, cu un gest plin de înțelesuri :

— Demnitate ! Ce demnitate, dragul meu ?

Se sculă de pe scaun ca să-și ia rămas bun. Dar se apropie de mine și-mi șopti :

— Un cuvînt, între noi. Într-o zi, un felah îmi aduse acasă o oaie spunîndu-mi : „Uite cadoul !“ „Ce cadou ?“ îl întrebai. „Ei, spuse el, cadoul pe care l-am promis, pentru ca să anulaţi despărţenia de nevastă-mea.“ Mi-am dat seama despre ce-i vorba şi i-am răspuns imediat : „Tu, bre, ai greşit adresa. Tu, fără îndoială, îl cauţi pe cadiu...“

Nu m-am arătat prea mirat de asta şi am pus capul în pămînt. Judecătorul cu care stăteam de vorbă tăcu o clipă, apoi se îndreptă spre uşă, mă salută schiţînd un gest cu mîna şi ieşi.

Rămăsei cîtva timp singur, meditînd la toate astea. Mă gîndii să mă duc la merkez, chipurile într-o vizită particulară, ca să capăt de la mamur cîteva lămuriri asupra incidentului despre care-mi vorbise judecătorul. Am pornit-o la drum singur, urmat de omul de serviciu de la birou.

Ca şi ultima dată, mamurul era într-o mare discuţie cu un omdeh, pe care avea aerul că-l cam repede, cu atît mai mult cu cît omdehul nu părea să fie nici bogat, nici respectabil, ba chiar unul grosolan şi incult. Omdehii sînt ca şi cameleonii : iau culoarea pămîntului pe care s-au născut. Pămîntul fertil produce cameleon verde, iar dintr-un sol sterp iese cameleon ne-

gru. Omdehul acesta negru era, fără îndoială, din vreunul din bietele tîrguşoare depărtate de la granița merkezului, dinspre marginea deşertului.

Îl salutai pe mamur.

— Totdeauna cu omdehii, îi spusei surîzînd. El îmi răspunse pe un ton plictisit :

— Ce vrei să fac, dragul meu ?

Mă rugă să iau loc şi comandă o cafea. De fapt, nu prea căutam deseori să mă întîlnesc cu el şi nu mă duceam la clubul lui, cu toate astea, însă, mă respecta. Nu mă urmărea cu ura lui, ca pe alții. Căci eu îmi dădeam întotdeauna silința, cînd aveam de-a face cu funcționari administrativi, să mă fac ascultat, cît se poate de firesc, ca nu cumva să aibă impresia că le dau ordine. Mamurul îmi ceru voie să continue conversația cu omdehul, ca să termine cu el şi să fie apoi la dispoziția mea. „Mă rog", i-am spus eu. El se întoarse către individul acela, declarîndu-i cu un aer amenințător :

— Bagă-ți mințile-n cap ! Mi se pare că nu mă cunoşti încă. Pentru numele lui dumnezeu, trebuie să...

— Sînt şi eu, acolo, un biet om ! îl întrerupse omdehul, plîngăreț.

Dar mamurul îl amenință înainte :

— Ai să vezi ! Dacă nu te fac eu să intri în parlament, atunci degeaba mai sînt mamur în merkezul ăsta.

— De ce ? Ce rău am făcut eu ca să mă vîri în parlament ?

Omul spuse astea pe un ton totodată dezolat şi plin de spaimă. Cum eu începusem să rîd cu un aer mirat, mamurul se întoarse spre mine, spunînd :

— Listele electorale sînt la el în buzunar, şi excelenţa-sa nu ştie încă ce-i aceea parlament. Şi ăştia se cheamă omdehi ! Şi sîntem siliţi să lucrăm cu ei !

Întorcîndu-se apoi iarăşi spre individ :

— Poţi pleca.

Omdehul ieşi umilit, ca un servitor sau ca un criminal. Felul acesta aspru de a trata oamenii, înrădăcinat în personalul administrativ, eram pe cale să-mi spun, n-o să se piardă în zadar. Omdehul va face, la rîndul său, să-l guste locuitorii satului în care el e cel mai mare. Căci cupa umilinţei trece în ţara asta de la şef la cel în subordine, ca să se oprească în cele din urmă la nenorocitul de popor, care înghite totul.

Mamurul voi să ştie pentru ce anume am „onorat" merkezul cu vizita mea. Cînd îi spusei că am venit, aşa, numai din dorinţa de a-l

vedea, primi motivul meu cu un surîs sceptic. N-am mai stăruit şi-i spusei energic :

— Ai auzit că un portărel a fost lovit şi arestat în exerciţiul funcţiunii ?

— N-am nici o ştire, răspunse el imediat.

— La merkez n-a venit nici un raport ?

— Dacă ne-ar fi venit, am fi dispus să se ancheteze şi am fi ordonat să se ia măsuri.

— Fireşte.

E tot ce am găsit de spus. Mamurul se gîndi o clipă, apoi :

— Ţi-a vorbit cineva despre vreun incident ?

— Dacă mi-ar fi spus ceva, aş fi deschis imediat o anchetă.

— Or fi fiind, numai aşa, nişte vorbe. Zău, nu-s decît zvonuri, spuse mamurul, hotărît să vorbească. Trebuie să fie scornite de prin incinta tribunalului, ca să terfelească reputaţia merkezului. Ştii foarte bine că judecătorul se ocupă cu aşa ceva. E foarte fudul de asta şi nu pierde niciodată nici o ocazie să ne batjocorească...

Mamurul ar fi vrut să se mai întindă la vorbă, dar eu m-am grăbit să închei discuţia, nefiind decis să iau parte la cearta lor. Mi-era de ajuns că l-am lăsat să înţeleagă că am aflat de incident şi că n-am să mă sfiesc să iau

măsurile cuvenite. M-am sculat; s-a sculat şi el şi i-am spus în glumă :

— Şi cu alegerile cum merge, dragă mamurule ?

— Minunat.

— Merge fără presiuni ?

Se uită la mine lung, apoi, luînd şi el, la rîndul lui, un aer de om şiret :

— Ei, o să ajungem acum să ne păcălim unul pe altul ? Se poate alegeri fără presiuni ?

— Spunînd „fără presiuni", adăugai rîzînd, am vrut să zic, în aparenţă.

— Dacă-i aşa, poţi fi liniştit.

Tăcu o clipă şi reîncepu cu o trufaşă energie :

— Vrei să mă crezi ? Eu sînt un mamur demn de acest nume ; eu nu-s dintre mamurii aceia pe care-i cunoşti foarte bine. Eu nu m-am amestecat niciodată în alegeri, n-am exercitat nici un fel de presiune asupra libertăţii alegătorilor. N-am spus niciodată : votează pe cutare, şterge pe cutare. Niciodată, niciodată. Principiul meu e să las pe oameni liberi să voteze cum vor...

Îl întrerupsei, căci nu-mi mai puteam stăpîni admiraţia :

— Foarte bine, dragul meu, dar asemenea vorbe nu-ţi primejduiesc postul ? Mare om eşti !...

Mamurul continuă :

— Asta a fost totdeauna atitudinea mea în alegeri : libertate absolută pentru toţi să voteze cum înţeleg, pînă la sfîrşitul operaţiilor. După aceea, iau frumuşel urna, o arunc în canal şi pun în loc urna pe care am pregătit-o după capul nostru.

— Minunat !

Am pronunţat vorba asta cu o nuanţă de uimire amestecată cu mînie, dar nu voiam să comentez cele auzite. I-am întins mîna în semn de rămas bun. El mă conduse pînă la uşă şi iată că tocmai în momentul cînd traversam curtea merkezului, văd o companie de ghafiri gata să se urce într-un camion şi, printre ei, pe şeicul Asfur, omul în zdrenţe şi cu nuiaua verde. Mă întorsei către mamur să-i cer explicaţii şi el îmi răspunse, arătîndu-mi oamenii :

— Indivizii ăştia asigură ordinea în timpul votării.

— Ce caută şeicul Asfur în treburile alegerilor ?

— Cîntecele lui au o mare influenţă asupra ţăranilor.

— Pînă şi pe şeicul Asfur îl foloseşti în politică ! spusei.

Mamurul îmi aruncă o privire care voia să spuie că ne-am înţeles perfect şi, oftînd :

— Ce vrei să facem ?

Fraza asta, oftatul, erau de ajuns ca să-mi fie milă de situația în care se găsea mamurul : înțelegeam partea delicată a meseriei lui, responsabilitatea lui față de șefi, care cereau de la el rezultate concrete, obținute prin orice mijloace în stare să-și atingă scopul. Dacă da înapoi sau șovăia, era pedepsit fără milă.

Trecînd pe lîngă șeicul Asfur, îi strigai :

— Unde s-a vîrît Rim ?

El se uită chiorîș la mine și nici nu-și dădu osteneala să-mi răspundă. Atunci îl mai întrebai o dată, dar cu amabilitate și delicatețe :

— Rim, dragul meu șeic ! Ocupă-te și tu, ca și noi, de soarta tinerei Rim !

Șeicul înălță capul, învîrti bastonul și începu să cînte :

Ce vrei să obții,
Ce vrei să cîștigi, văitîndu-te ?
De ce n-ai condamnat păsărica,
Pe cînd ți-era în palmă ?

I-am răspuns șeicului Asfur surîzînd, arătîndu-l pe mamur cu degetul :

— Asta întreabă-l pe mamur, că lui îi fusese încredințată păsărica.

21 octombrie...

Azi-dimineață de-abia îmi terminasem de băut cafeaua, cînd primii la biroul meu o comunicare telefonică, care mă anunța de o tentativă de otrăvire în jurisdicția merkezului : o femeie divorțată mîncase o prăjitură pe care i-o dăduse fostul bărbat și începuse să aibă simptome de otrăvire. Femeia își acuza bărbatul că a voit să o otrăvească numai să scape de pensia alimentară. Lucrul era cu putință și, în orice caz, o anchetă trebuia făcută.

Dar cunoșteam eu istoriile acestea de otrăvire și cît sînt de dezgustătoare, mai ales dimineața. Știam ! O să mă duc la fața locului și acolo o să găsesc o femeie înotînd într-o baltă de vărsături și scîrnăvii, și de cîte ori o să mă aplec asupra ei ca s-o întreb, o să-mi răspundă nu prin vorbe, ci prin... Doamne,

iartă-mă ! Mi-era greață și-mi scosei batista să scuip.

Căutai vreun mijloc să trec afacerea asta adjunctului. Și, de fapt, l-am și chemat și i-am întins nota telefonică. El aruncă asupra ei o privire în fugă și zise :

— O otrăvire ! N-am anchetat niciodată așa ceva. Mai mult încă : nici n-am asistat vreodată la o anchetă din astea.

Ce bine-l înțelegeam ! Mai ales că era vorba de o otrăvire. Chiar eu, care am o veche experiență, n-am putut face niciodată o asemenea anchetă fără să iau cu mine formularul cu instrucțiile procurorului general. Acest formular prevede un interogator precis, cu amănunte asupra întrebărilor de pus și felul de a trece răspunsurile. Mai trebuie, în afară de aceste întrebări și răspunsuri, să faci un scurt raport și să iei probe de vărsături și scîrne, ca să trimiți la analize. În plus, nu trebuie să uiți să tai unghiile inculpatului, să-i tai buzunarele și să trimiți toate astea, într-un săculeț sigilat, la laboratorul de analize chimice, căci se întîmplă de multe ori să se găsească urme de arsenic prinse de unghii sau rămase în buzunare.

Am chemat grefierul, i-am dat ordin să pregătească totul pentru anchetă și i-am cerut for-

mularul. Voiam să-mi arunc repede ochii asupra lui, ca să-mi reamintesc termenii. Îmi aduse și formularul, și instrucțiile și începui să citesc :

„Art. 141. — O dată cu trimiterea săculețelor la biroul medicului legist... parchetul trebuie să trimită procurorului general... următorul formular, după ce a trecut în el amănunțit lămuririle de mai jos :

1. Data cînd procurorul a fost înștiințat de crimă.

2. Numele, vîrsta și naționalitatea victimei.

3. Dacă înaintea crimei victima era sănătoasă.

4. Simptomele constatate, precum : vărsături, diaree, sete, dureri de cap, amețeli, slăbire a extremităților și articulațiilor, somnolență, transpirație, paralizie locală, starea pupilelor, pulsul și respirația.

5. Victima a simțit vreun gust special cînd a înghițit ?

6. Victima a simțit pe limbă sau la extremități vreo amorțeală sau furnicături ?

7. Victima și-a pierdut cunoștința ?

8. Victima a simțit vreo contracție sau vreo iritație a nervilor ?

9. Simptomele s-au manifestat de îndată ?

10. Mai înainte, victima a mai avut vreodată o stare asemănătoare ?

11. Cît timp a trecut de la absorbţia alimentelor suspecte şi pînă ce au apărut simptomele?

Observaţie. — În privinţa chestionarului de mai sus trebuie să se dea date precise şi orele exacte. Să nu se spună, de pildă : a doua zi la ora trei, sau luni, ci : simptomele s-au manifestat la ora patru în după-amiaza zilei de 16 a cutărei luni şi cutărui an ; mai întîi s-a observat cutare lucru, şi asta la ora trei seara sau dimineaţa, toate foarte exact şi amănunţit..."

E-o frumuseţe ! Căci toate aceste întrebări trebuie puse unui om care nu ştie unde-i este capul şi unde picioarele. Culmea e că trebuie să stăruim ca să ne spuie exact la ce oră au început simptomele. Şi nu trebuie să ne răspundă, de pildă : „Luni". Mai mult încă : acestei nenorocite victime, înecată în drojdiile burţii sale, care are ameţeli, care nu mai simte articulaţiile şi nu mai poate mişca mîinile şi picioarele, care somnolează etc..., după cum scrie în formular, acestui bărbat sau femeie, acestor ţărani simpli, care n-au ceasornic în buzunarele lor, care poate nici n-au văzut vreunul de cînd sînt, trebuie să le cerem să răspundă dacă simptomele au apărut, după

cele observate de ei, la ora trei şi atîtea minute, exact...

Rezultatul: vom pleca să revărsăm toate aceste întrebări pe capul unei femei otrăvite. O să meargă cu mine şi adjunctul, să asiste la anchetă, ca să nu mai aibă şi altă dată motive să nu mă înlocuiască.

Eram gata să plecăm, cînd sosi o altă notă telefonică, pe care mi-o dădu omul de serviciu de la birou. „Hotărît lucru, îmi spusei, rău mai începe ziua asta!"

Era un aviz trimis de spitalul guvernamental care anunţa moartea lui Kamar el-Daula Eluan.

„A murit, îmi spusei, înainte de a ne comunica taina crimei."

Luai tocul şi scrisei în josul avizului formula rituală în asemenea ocazii: „Să se facă autopsia". L-am rugat pe adjunct să asiste la această operaţie şi să-mi comunice rezultatul de îndată ce se va termina.

El s-a dus la spital, iar eu am plecat la domiciliul femeii care înghiţise prăjitura. Era aşa cum mă aşteptam. Femeia era în mijlocul curţii, înconjurată de vecine, care, pe cît se părea, nu lăsaseră din toată strada nici un vas, oală sau tigaie pe care să n-o fi adus, ca s-o puie sub gura nenorocitei, care se zbătea ca-n agonie. Făcui semn grefierului să înceapă a redacta

procesul-verbal. Pășind peste oalele pline, mă apropiai de victimă :

— Numele, vîrsta și naționalitatea.

Nici un răspuns. Pe fața ei palidă, cu mușchii contractați, nici un semn că m-ar fi înțeles măcar. Am repetat întrebarea aproape urlînd, dar nu-i ieși din gură decît un lung geamăt și noi „tentative" de vărsătură. Cîteva femei, repezindu-se să-i sprijine în podul palmei capul ce se clătina, șoptiră :

— Ați putea s-o lăsați în pace.

Nu puteam să nu le dau dreptate și am spus ca pentru mine :

— Doamne ! Eu tare-aș vrea s-o las în pace, dar n-am ce face. Biroul procurorului general așteaptă formularul de întrebări și bocalul cu probe.

Una din femei, mai vorbăreață, îndrăzni :

— Vrei să știi cum o cheamă, domnule ? O cheamă Nabaueya.

— Nabaueya și mai cum ?

— Noi așa o știm : Nabaueya. Cînd o întîlneam pe stradă, îi spuneam : „Nabaueya, fă asta ! Nabaueya, fă aia !"

Dar atîta nu-mi era de ajuns. Trebuia să-i scriu numele întreg. Am rugat, deci, femeile s-o încurajeze să-mi vorbească măcar o clipă. Toate se repeziră spre ea, săltîndu-i capul, care-i tot

cădea în piept, și șoptindu-i la ureche că trebuie să vorbească și să răspundă procurorului. După un ceas întreg de sforțări, nenorocita mișcă buzele. Femeile prinseră curaj și începură s-o îmboldească, bătînd-o pe umăr :

— Hai... hai, răspunde, drăguțo !

Iar eu, cu broboane de sudoare pe frunte, mă tot osteneam să-i strig la ureche :

— Cum te cheamă ? Ei, cum te cheamă ?

Ea gemu și mormăi cu voce plîngăreață și tremurătoare :

— Mă cheamă... Nabaueya.

Eram sătul pînă peste cap.

— Asta știu : Nabaueya ! Foarte bine. Dar Nabaueya și mai cum ? Cum îl chema pe tata ? Ai milă de mine odată ! Nabaueya și mai cum ?

Dar era ca și cum aș fi vorbit unui cadavru. Capul îi căzu iar pe piept ; continua să tacă ; nu se auzea decît un geamăt surd. Mă simțeam copleșit de tristețe și disperare. Am țipat la femei, care alergară din toate părțile și o ridicară încă o dată. Răcorindu-i fruntea cu apă rece, începură să-i vorbească cu blîndețe, pînă ce, în cele din urmă, am izbutit să-i aflăm numele întreg.

Dar zece întrebări din formular rămîneau fără răspuns, și dacă această singură și simplă chestiune a numelui ceruse atîta strădanie, ce-o

să fie cu restul ? Şi mai cu seamă cu ultima : cît timp trecuse de la înghiţirea mîncării suspecte şi cea dintîi manifestare a simptomelor ? Şi asta fără a scăpa să menţionez datele exacte, orele precise, după cum spune indicaţia de la sfîrşit. Femeia aceea n-a fost în stare să scoată din gura ei numele decît cu preţul unor sforţări care aproape ne-au scos sufletul. Cum o să poată ea să ne spuie ora şi minutul precis la care a observat pentru întîia oară apariţia simptomelor ? Era într-adevăr ceva nemaipomenit. Aş fi avut aerul că-s nebun, dacă aş mai fi pus asemenea întrebări ; ar fi însemnat că nu mă pricep. Ce-ar fi putut gîndi despre inteligenţa mea femeile, cînd m-ar fi văzut atît de preocupat să aflu de la femeia aceea, întinsă ca moartă, ora şi minutul simptomelor, ca şi timpul scurs între înghiţirea mîncării suspecte şi apariţia primelor... şi aşa mai departe, cum scrie la formularul alcătuit în birourile capitalei, în perfectă linişte sufletească, departe de spectacolul vărsăturilor şi al diareelor ?

Am făcut semn grefierului să încheie procesul-verbal, dîndu-i a înţelege că nenorocita aceea nu era în stare să răspundă. Ne-am mulţumit să luăm probe de vărsături şi scaun, să tăiem unghiile şi buzunarele individului bănuit a fi autorul.

Ne-am întors la parchet şi m-am aruncat într-un fotoliu, mort de oboseală.

De-abia închisei ochii şi a trebuit să-i deschid îndată, căci se auzi bătînd în uşă, şi adjunctul meu intră, alb la faţă ca varul. Mă scuturai imediat din toropeală :

— Ce s-a întîmplat ? îl întrebai.

— Autopsia.

— Aha, ai asistat la autopsie. Şi ce rezultat ai?

— Rezultatul a fost că...

Se aşeză pe un scaun lîngă mine. Mă uitai la el cu atenţie şi înţelesei totul. I se întîmplase ceea ce mi s-a întîmplat şi mie cînd am asistat la o autopsie pentru prima oară. Tînărul acela delicat îşi părăsise în ajun cărţile, cărţile acelea care ne fac să vedem şi să înţelegem că omul este ceva colosal, că el este pivotul creaţiei, fiinţa prin excelenţă, singura dintre toate creaturile care se bucură de graţia creatorului, fiinţa luminoasă, spirituală, care va reînvia. Acestei fiinţe puţini oameni au avut prilejul să-i cunoască toate măruntaiele. Cei care au văzut asta primesc o lovitură, a cărei interpretare diferă după temperamentul personal, natura şi convingerile fiecăruia.

Nu voi uita niciodată ziua cînd, pentru întîia oară, am privit capul unui om ucis de un foc de armă tras direct în creier. Craniul explodase,

tîmpla dreaptă lîngă ureche era crăpată şi prin crăpătura ei se scurgea puţin creier. Veni doctorul să facă autopsia şi eu l-am însoţit ca să asist la această operaţie. Am plecat de pe locul unde se săvîrşise crima, ca să mergem la casa victimei. Era o biată locuinţă ţărănească. Familia aducea cadavrul, învelit într-un cearşaf nou, care nu fusese încă spălat. Femeile ţipau şi urlau ca de obicei, frecîndu-şi obrajii cu noroi. Era cu mine un mamur energic, care dăduse ordin să plece toată lumea, să nu rămîie decît gardienii, medicul, felcerul şi ajutoarele lui. Aduseră două ligheane mari, pe care le aşezară sub o bancă de lemn lată, în mijlocul ogrăzii. Felcerul şi ajutoarele lui puseră cadavrul pe banca asta şi începură să-l dezbrace. Hainele erau noi ; le pusese pentru întîia oară cu prilejul sfîrşitului postului — crima săvîrşindu-se în ultima zi a lunii ramadanului — de parcă ucigaşul ar fi voit să se grăbească, de teamă ca nu cumva sărbătoarea să-l apuce încă în viaţă pe duşmanul lui, sau ca şi cum ar fi vrut să-i facă glontele acela în cap cadou cu ocazia sărbătorii, sau ar fi voit să schimbe tonul zgomotelor sărbătorii şi a cîntecelor care ieşeau din casa aceea.

Doctorul trase o dată cu bisturiul în creştetul capului şi dictă secretarului :

— Am scos pielea. (Era vorba, bineînțeles, de pielea craniului.)

După asta izbucniră țipetele femeilor, cocoțate în grabă pe acoperișul casei și pe acoperișurile vecine, acoperite, cum se știe, cu coceni de bumbac și porumb. În mijlocul acestui concert, deosebii o voce caldă și ascuțită, care mă impresionă dureros pînă-n fundul inimii :

— O, tată, tu care erai pentru noi copacul care ne ținea umbră !

Urmă o altă voce, tot așa de ascuțită și înflăcărată, întretăiată de suspine și hohote amare :

— O, tată, tu care ai mîncat ultima masă de post !

Pielea era scoasă. Doctorul pipăia rana cu degetul, ca să-și dea seama cît e de adîncă și de mare ; apoi dictă secretarului :

— Rană prin foc de armă. Lungimea, patru centimetri...

Vîrî degetul, încercînd să dea de glonte, dar nu putu.

Atunci scoase din trusă un ferăstrău de metal și începu să taie craniul la frunte, ca să ridice calota. Craniul era așa de tare, că nu-l putea dovedi. Luă atunci din trusa cu instrumente un ciocănel și bătu cu el în ferăstrău, ca și cum ar fi voit să deschidă o cutie cu sardele. O bătrînă

auzi bătaia ciocanului și, printr-o crăpătură a acoperișului, văzu ciocanul bătînd în capul șefului familiei, stăpînul casei. Apucîndu-se cu mîinile de cap, țipă într-un oftat :

— Ocrotește-l, doamne !

Vorbele astea mă impresionară și le-am găsit atunci un înțeles ciudat. Bătrîna aceea mai era convinsă că „șeful familiei" mai exista acolo, cu personalitatea și viața lui de om, și asta chiar în momentul cînd eu începeam să mă îndoiesc.

Săltă calota. Dedesubt apăru pielița aceea care vine de-a dreptul pe creier. Doctorul o tăie cu bisturiul și începu să caute glontele în jurul rănii, dictînd :

— Hemoragie violentă în țesutul cervical...

Continuă să caute glontele cu degetul, dar nu găsi nimic. Persistă cu investigațiile prin părțile rănii, dar glontele nicăieri. Unde să fi trecut ? Că nu mai era nici o gaură prin care să fi putut ieși. Doctorul, totuși, nu se lăsă. Îmi spuse surîzînd :

— Glontele ia uneori o cale anapoda în corpul omului ; așa se întîmplă că uneori un glonte care a intrat în burtă, poți da de el în pulpă. Asta mai merge. Dar ca un glonte care a intrat în cap să poată ieși prin picior ? Asta-i scama-

torie curată. Nu pot crede că un glonte poate să străbată atîta drum.

În cele din urmă, doctorul își pierdu răbdarea și spuse tare :

— La urma urmei, ce atîta cazna ? Să scoatem tot creierul...

Cu amîndouă mîinile, scoase creierul din craniu, care rămase astfel gol, ca o ceașcă mare, curată, împărți creierul în patru bucăți, pe care le repartiză ajutoarelor lui, însărcinîndu-i să caute cu băgare de seamă glontele. Ajutoarele frămîntară cu degetele materia aceea căreia i se atribuie geniul omului, pînă ce deveni o pastă lichidă, ca un fel de orez cu lapte.

— Așadar, ăsta-i creierul omenesc ! îmi spusei în șoaptă.

Spaima care mă apucase la început mă părăsea încetul cu încetul. Nervii mei se deprinseră, emoția scăzu și simții trezindu-se în mine curiozitatea și dorința de a vedea deschizîndu-se în fața mea corpul acela neînsuflețit, ca să-mi împlînt în el privirile. Acum, că văzusem creierul în halul acesta, să vedem inima, ficatul, măruntaiele. În ochii mei nu mai era corpul unui om, ci un mare orologiu, pe care voiam să-l deschid, ca să-i examinez mașinăria, arcurile, soneriile. Oricît scotociră practicienii, nu găsiră nimic. N-am avut noroc, cum spuse

doctorul. Oricum, însă, trebuia să găsească glontele. Cadavrul era acolo și glontele trebuia să fie înăuntru. Doctorul se puse vîrtos pe treabă, cam plictisit însă, și vîrî scalpelul în cadavru. Din spatele lui, mă uitam, repetînd :

— Taie ! Taie !... Mă apucase o febră extraordinară și pierdusem orice sentiment uman. Începui să spun doctorului :

— Arată-mi plămînii... și intestinele, și splina, și...

Doctorul lucra fără pic de șovăială. Făcu o tăietură din piept pînă-n josul burții, scoase inima și intestinele, dictînd într-una :

— Inima în perfectă stare. Intestinele conțin alimente digerate.

Dar, cu toate cercetările, glontele n-a fost găsit.

După ce ne-am gîndit un timp, ni s-a părut cu putință ca glontele, grație greutății lui, să fi ieșit prin rana aceea atît de largă și să fi căzut jos. Ne terminarăm treaba și plecarăm. Eram mirat de schimbarea ce se produsese în mine : impresionabil cum eram, văzusem o treabă de măcelar, o disecție ; mai mult : o condusesem eu, fără să tremur. Dar, după aceea, ce decepție, după speranța mea ! Credeam că omul era ceva mult mai important. Ei bine, nu ! Nu trebuie să vedem ce este înăuntrul corpului

nostru. Ceea ce-mi apăruse în el nu-mi mai ieşea din minte.

Nu încăpea îndoială că un asemenea spectacol îl tulburase mult pe adjunctul meu. Era tocmai să-l întreb despre asta, cînd se deschise uşa şi apăru omul de serviciu, aducînd o notă telefonică.

— Să sperăm că-i o veste bună, îi spusei.

Am luat nota şi scosei un ţipăt de cum îmi aruncai ochii pe ea :

— Rim...

Adjunctul mă întrerupse tulburat :

— Ce s-a întîmplat cu ea ?

— I s-a găsit cadavrul în marele canal, la sud de oraş.

— Moartă ?

— Ţi-am spus că i s-a găsit cadavrul. Ia, citeşte nota !

Adjunctul luă hîrtia, începu s-o citească şi ajunse la ultima frază : „S-ar putea să fi murit asfixiată, prin înec". Ochii lui plini de emoţie rămaseră ficşi pe foaia aceea, iar eu eram şi mai trist decît el la gîndul dispariţiei atît de brutale a acelei făpturi atît de frumoase...

Mă gîndeam la nenorocul nostru, nu din punct de vedere profesional, nici pentru faptul

că Rim era una din cheile afacerii, dar pentru că fusese o apariţie frumoasă, care ne tulburase pe toţi, pe cei mai cuminţi dintre noi, ca şi pe cei mai nebuni — o creatură fermecătoare, care ne procurase clipe intense şi minunate, o boare răcoritoare care suflase peste pustiul torid al vieţii noastre sterpe, pe aceste meleaguri aspre de ţară.

Mi-am revenit, am ridicat capul şi am întins mîna spre adjunct, ca să-mi dea înapoi nota. Am scris pe ea formula cuvenită : „Să se facă autopsia". Deodată, îmi dădui seama că expresia asta era îngrozitoare. Da, pentru prima oară o găseam oribilă. Cîte autopsii prescrisesem ! Ei bine, să se facă ! Eram gata să cer autopsierea a jumătate din locuitorii orăşelului, dar fata asta... frumuseţea asta ! Era o ruşine să-i spinteci trupul, să vezi ce este în el. Adjunctul meu se uită cu atenţie la ceea ce scrisesem pe nota telefonică şi spuse :

— Îmi închipui că o să-mi spui să asist la autopsie.

— Dar cine altul ?

— Cu neputinţă ! Mi-i destul autopsia de azi-dimineaţă. E teribil ! Toată ziua n-am să văd decît hăcuindu-se cadavre. Sînt adjunct de pro-

curor, nu adjunctul unui antreprenor de pompe funebre. Şi, mai ales, nu la fata asta...

M-am gîndit la reflecţia lui şi am găsit-o justificată. Apoi, după o clipă de reculegere :

— Ai dreptate, îi spusei. Mai ales, nu la Rim ! Cine-ar avea inima să asiste... Eu însumi, dacă mi-ar da douăzeci de lire... Dă încoace nota, să şterg ordinul de autopsie şi să autorizez înmormîntarea ! Cu asta, încheiem...

Practic, aveam tot dreptul de a proceda astfel, fără să atragem asupra noastră vreun reproş şi nici a risca vreo responsabilitate. Doctorul, care examinase cadavrul după ce fusese scos din canal, ajunsese la concluzia unei asfixii prin înec, ceea ce înseamnă că nu găsise nici un indiciu care să-l ducă la concluzia unei morţi suspecte. În asemenea cazuri, autopsia nu-i decît o precauţie inutilă. Cînd un jurist e călăuzit de vreun interes oarecare, nu se poate face nimic contra lui : el poate face faţă la orice, într-un mod logic şi raţional.

De-abia luasem tocul ca să şterg ordinul dat la început, cînd auzirăm strigăte în stradă şi, de la fereastra spre care ne-am năpustit, îl văzurăm pe şeicul Asfur alergînd cu capul gol, fără nelipsitul lui băţ verde, urmat de o

mulțime de oameni, băieți și fete, și urlînd ca un nebun :

Genele ochilor ei, prieteni,
Se-ntind pe fața apei.
Întîiu-a fost un colorat biban ;
Al doilea un calcan ;
Al treilea, pentru-a ei cochetărie,
A înecat-o în canal...

Repeta mereu aceste versuri, cînd cu o voce plîngăreață, cînd pe un ton bătăios, cînd cu gesturi de predicator în amvon. Uneori mergea, alteori dansa, alergînd în toate părțile. Apoi, nu se mai văzu. Am plecat de la fereastră, tăcuți și emoționați. După cîteva minute ne-am liniștit, așezîndu-ne la locurile noastre în odaie.

— Nenorocitul !

M-am întors la nota telefonică și am luat tocul, dar mă cuprinsese îndoiala și tulburarea.

— Ai auzit ce-a spus : „A înecat-o în canal". Cine a înecat-o ?

— E o manie de nebun, spuse adjunctul. Nu cumva o să deschidem o anchetă pe baza țipetelor fără rost ale unui descreierat de pe stradă ? După mine, cel mai bun lucru e să îngropăm fata și să nu mai vorbim de istoria asta.

Spusele lui mă hotărîră : am pus mîna pe toc, cu toată energia unui om hotărît și mulțumit, și-am scris autorizația de înmormîntare.

— Ai dreptate, îi spusei. Nu mai am chef să mă ocup de toată afacerea asta și de cei care au fost amestecați în ea.

22 octombrie...

Azi m-am trezit tîrziu, căci îmi petrecusem toată noaptea ca să-mi termin de văzut dosarele cu care rămăsesem în urmă, dat fiind că peste o săptămînă începe noul an judiciar şi că nu trebuie să las nerezolvată nici o singură afacere din anul în curs. Asta înseamnă că voi rămîne pironit în birou toată săptămîna, ca să examinez teancurile de plîngeri care-mi ticsesc dulapurile... Ah, plîngerile astea ! Sînt mai multe chiar decît ploşniţele care au invadat cu miile zidurile igrasioase şi dărăpănate ale parchetului. Am impresia că plîngerile îmi cad pe cap ca rafalele de ploaie, numai în zilele de iarmaroc. Îmi vine să cred că orice felah, care se ducea la tîrg în fiecare joi să-şi vîndă proviziile de porumb, să-şi cumpere puţin zahăr sau ceai, sau ca să-şi umple o sticlă cu untdelemn, nu se duce decît ca să-i ticluiască un conţopist

public un raport sau o plîngere contra mazunului, a omdehului sau adjunctului șeicului de ghafiri. Asta are aerul să fie un capitol permanent din bugetul fiecărui felah care vine la iarmaroc. Nu știu de ce naiba ! Oare fiindcă are cu adevărat să se plîngă de ceva ? Sau poate boala „plîngerii“ s-a încuibat în sîngele felahului de pe vremea generațiilor de tirani care l-au obijduit ? În orice caz, cu ce-am greșit eu, ca să înghit toate prostiile care se întind pe aceste hîrtii ? Să asiști la ședințe, să constați flagrantdelictele din timpul zilei, iar seara să înregistrezi infracțiunile și contravențiile, să pornești în toiul nopții la anchete și crime — toate astea nu-s de-ajuns pentru un procuror de țară ? Ar putea să mai găsească și el o clipă de răgaz, să mai respire. Atunci să-i astupăm și această înghițitură de aer cu mormane întregi de hîrtii anoste, care vin de la merkez, botezate „plîngeri“, „rapoarte“ sau „situații zilnice“. Asta mai înseamnă că eu cu trupul meu plăpînd și cu slaba mea constituție, cu sensibilitatea mea delicată și via mea înclinare de a consacra o jumătate de oră lecturii unei cărți frumoase, trebuie să mai iau cunoștință de injuriile și insultele ce și-au aruncat Sitt el-Dar și vecina lui Kataif, de rapoartele relative la pierderile de peceți, încredințate de merkez, de procesele-verbale

de anchete pentru un măgăruş care a fugit din faţa casei, de rana unui copil care a călcat pe un ciob de sticlă, de ruperea unei crăci de sicomor care a căzut pe capul berbecelui lui Hagg Hibab. Dau dreptate cu adevărat acelui procuror de pe Nilul de Sus, care, după cît se spune, trecînd Nilul cu o barcă pentru a se duce la birou, luînd cu el cîteva din asemenea plîngeri, înnebunit de toată această strădanie, făcu semn barcagiului, iar acesta aplecă uşurel barca, atît cît să cadă „plîngerile“ în apă.

Nenorocirea mea e şi mai mare din cauza sîcîielilor lui Abd el-Maksud Efendi, şeful secţiei penale. El este responsabilul de trimiteri la timp a listelor de afaceri procurorului general sau ministrului de justiţie. După mine, omul acesta nu are altă treabă decît să treacă din cameră în cameră cu cîte un act în mînă, ordonînd una, interzicînd alta. Chiar pentru executarea sentinţelor cu care e însărcinat personal se lasă pe seama subalternilor, rezervîndu-şi doar grija de a ţipa la secretari şi la oamenii de serviciu. Dintre toţi funcţionarii, el pleacă cel dintîi, instalîndu-şi pe vîrful nasului ochelarii cu ramă de aur, prin care fulgeră priviri cu înţelesuri spre cei ce se găsesc strînşi pe culoarele parchetului, avocaţi şi reclamanţi, ca şi cum i-ar pofti să se scoale cînd trece. Nu vorbeşte

decît de relaţiile şi legăturile lui intime cu funcţionarii sus-puşi şi, făcînd asta, se umflă în pene de orgoliu. De cîte ori i-am cerut socoteală de munca pe care o face, mi-a răspuns fără greş :

— Eu, mulţumesc lui dumnezeu, sînt un om puţin înclinat spre fast şi lăudăroşenie.

Dar parcă l-am întrebat vreodată despre asta? Niciodată. Se întîmplă uneori ca oamenii să se apere făcînd declaraţii care înseamnă contra lor acuzaţii zdrobitoare. Aşa se întîmplă că uneori cîte un inculpat poartă în detaliile apărării sale tocmai dovada vinovăţiei, după cum un bolnav poartă în propriul său sînge germenele bolii.

Trebuie, deci, să mă dedau acestei trebi istovitoare pentru a scoate cu bine la capăt închiderea anului judiciar. Am dat ordin să nu mai intre nimeni, pentru a cerceta singur dosarele pe care le soluţionez în diferite chipuri. Împlinindu-mi munca asta, îmi spuneam : „Scormoneşte în grămadă, că scade !" Dar cel care a dat drumul la proverbul acesta făcea aluzie, vorbind de „grămadă", la speţele sunătoare, căci dosarele de plîngeri sînt grămezi care cresc mereu, nu scad şi nu dispar niciodată.

Oare omul cît va fi om o să contenească vreodată să se plîngă ? ! Eram adîncit în munca mea şi nici nu-mi dădui seama că cineva bătuse în

ușă. Mă trezii deodată, în mijlocul biroului, cu un bărbat elegant care-mi zîmbea și cu un băiat care ducea două geamantane. Ce surpriză ! Era colegul meu, procurorul din Tanta. Ce-o fi adus ? Ce-o fi fost oare în geamantane ? Colegul meu nu-mi dădu răgaz să-l întreb, că făcu semn băiatului să puie geamantanele jos și să plece și, cînd rămaserăm singuri, se aruncă în genunchi cu un gest teatral :

— Am căzut din cer, și tu m-ai cules.

M-am uitat la mîinile mele slabe și la trupul lui rotofei.

— Cum te-am cules ? Ești sănătos ?

— Ascultă ! Chestiunea-i serioasă. Toți te știm ca un om zelos și săritor și...

Începui să adulmec o cursă. Începeam să înțeleg că colegul acesta plecase de la reședința lui din Tanta într-un moment critic, în zilele molidului [1] lui el-Sayed el-Badauni. Fugise de acolo de zarva mulțimii care năvălește în oraș din toate părțile și de puzderia de incidente care se întîmplă la fiecare molid și în toate înghesuielile. Venise să-mi ceară un serviciu mare, de vreme ce făcea apel la zelul și bunăvoința mea de om săritor. Să vedem ce voia ? Eram destul de îngrijorat și doream, ca să mă

[1] Aniversarea zilei de naștere.

liniştesc, să aflu cît mai repede despre ce-i vorba, şi-l îndemnai :

— Cu totul la dispoziţia ta.

De-abia auzi vorbele astea încurajatoare, că se repezi să mă sărute pe creştetul capului, declarîndu-mi cu o voce de cerşetor :

— Domnul să te aibă în paza sa, să trăieşti şi... !

Lăsîndu-mă, se repezi asupra geamantanelor :

— Îmi dai voie ?

Am fost foarte plăcut impresionat de bunele lui maniere şi perfecta lui educaţie ca musafir :

— Dar nu era nevoie să te încarci cu un cadou.

Deschise unul din geamantane. Mă aşteptam să văd cel puţin nişte bob, care se obişnuieşte la el-Sayed el-Badauni. Celălalt — îmi spuneam — trebuie să fie plin cu plăcinte, cum se fac cu ocazia molidului. Cînd colo, el începu să scoată dinăuntru teancuri de plîngeri, pe care le puse pe biroul meu, spunîndu-mi cu modestie :

— Ştii, cadouri după putinţă.

Privii cercetător dosarele, cu spaimă, şi murmurai :

— Să mă ferească dumnezeu !

Musafirul scotea înainte dosar după dosar, spunîndu-mi :

— Pînă și Profetul a primit cadourile.

Nu știam ce să-i spun acestui om, care îndrăznea să numească corvada asta un cadou. Blestemai în mine însumi adagiul : „Ministerul public e indivizibil". În el stă principiul care dictează purtarea noastră, el e regulamentul care impune o solidaritate absolută între toți membrii parchetului. Acest adagiu dă procurorului de la Assuan dreptul de a lua pe seama lui afacerile procurorului din Alexandria, fără ca amestecul lui să dea loc la nulitate pentru motive de timp și de loc. Am blestemat toate astea, mi-am blestemat musafirul nepoftit, m-am blestemat și pe mine, pentru că aveam, din nefericire, faima, bine stabilită la colegii mei, că eram plin de zel, mai ales pentru plîngerile administrative, pe care le rezolvam repede. Mulți dintre ei îmi furaseră sistemul de a studia petițiile. Ziceau că eu le citesc de la sfîrșit, nu de la început. Și așa era, căci doar nu sînt nebun să citesc actele astea de la început, cum se face de obicei, mai ales de oamenii chibzuiți. Dacă aș proceda astfel, n-aș mai termina niciodată. Arunc o privire asupra introducerii : „Dumneavoastră, împărțitorul dreptății și ocrotitorul adevărului, care spulberați împărăția tiraniei, care faceți să dispară..." etc... etc... De la asta trec la ultimul rînd, acolo

unde de obicei găsesc esențialul. Acest „esențial“ e rareori esențial și, de cele mai multe ori, scriu cît mai repede : „Se clasează“. Colegii mei, împotmoliți, pierduți în acest roi de insecte, au abuzat de îndrăzneala și de zelul meu.

Dar azi sînt ultimul în stare să ajute pe alții. Mai degrabă am eu nevoie să fiu ajutat. Sosirea neașteptată a acestui musafir, ca o nenorocire care-ți cade pe cap, e o chestiune greu de înghițit. Nu m-am mai putut stăpîni : am luat o mutră posomorîtă în fața teancului de plîngeri scoase din geamantan și-i spusei, cu un accent de ironie amestecat cu furie :

— Minunat ! Ce frumos e acest bob de molid ! Într-adevăr, e ceva care face să-ți crească inima !

Colegul răspunse, lăsînd din mînă ultimul dosar :

— Aveam de gînd să-ți aduc niște plăcinte...

Îl întrerupsei pe un ton speriat :

— Tot de felul ăsta ?

El își urmă fraza zîmbind :

— ...în ultimul moment însă am uitat...

— Slavă domnului ! Atîta pagubă !

Stimatul meu coleg începu să rîdă. Sosi cafeaua și o bău bucuros. Făcu ocolul biroului, se apropie de fereastră, după obiceiul lui bine

cunoscut, şi aruncă o privire asupra celor cîteva case dimprejur. Clipi din ochi :

— În casa aceea e o fată extraordinară.

M-am îndreptat spre el şi l-am tras de braţ, spunîndu-i :

— Credeam că ţi-au venit minţile la cap şi că te-ai lăsat de prostii.

Zîmbi şi se întoarse să se aşeze pe un scaun în mijlocul odăii :

— Cum aş putea să mă las ? A face cu ochiul — asta-i mai tare decît mine.

Îmi aduse aminte de zilele petrecute la Deirut, cînd eram amîndoi în parchetul de acolo. Îmi ceru o ţigară şi o aprinse.

— Ţi-aduci aminte de Deirut, zise, cînd ne zgîiam la toate acoperişurile, doar om zări vreo cămeşuică de femeie cu danteluţe, numai ca să ne încredinţăm că este o femeie în oraş ?

De fapt, era un ţinut cu moravuri simple şi primitive. Regiunea aceea din sudul Egiptului e înspăimîntătoare pentru cei din Deltă. Acolo femeia e ca o fantomă, pe care nu poţi şi nu trebuie s-o vezi. E o creatură uscată, care nu se deosebeşte de bărbat. Şi unul şi celălalt n-au nici o gingăşie ; unul ca unul, suflet, trup, temperament, seamănă cu pămîntul negru pe care trăiesc, lipsiţi de apa Nilului atunci cînd e în descreştere. Oameni care, în plămada lor, nu au

acea apă în care zace secretul distincției oamenilor !

Colegul pufăi pe nas și pe gură, apoi continuă :

— Blestemate să fie locurile acelea ! Pun rămășag că, dacă li s-ar descoperi țeasta la nouă zecimi din locuitorii Deirutului, ar găsi-o trepanată de atîtea lovituri de nabut cît se împart acolo.

Îl aprobai dînd din cap.

— Dar la Abnub ?

— Și mai rău.

Rosti aceste cuvinte cu un gest din mînă, care mă făcu să rîd, aducîndu-mi aminte de un amănunt pe care-l citisem undeva asupra acestei localități. Apăruse în Europa sau în America (nu-mi mai aduc bine aminte) o statistică a crimelor din toată lumea. Chicago era orașul cu cele mai multe crime. După el venea imediat Abnub, și numai după aceea celelalte orașe cunoscute din univers. Credeam atunci că Abnub e vreo localitate de prin America, dar o notă dedesubt preciza că se află în Egiptul de Sus, și-am rămas trăsnit văzînd că tîrgușorul acesta avea un loc atît de considerabil printre orașele celebre ale universului, cu toate că nu avea acest rang decît prin criminalitate. Chicago și Abnub sînt, deci, cei doi poli ai celor mai

josnice instincte de pe pămînt, primul prin crimele civilizației, cel de-al doilea cu ale unei societăți primitive. Fiecare serie își are pecetea și mărcile distinctive. Crimele civilizației se îmbracă în costum civilizat prin armele, scopurile și mobílele lor. Acolo, criminalul civilizat iese din automobilul său blindat, înarmat cu revolvere, cu mitraliere, cu bombe, ca să atace marile bănci și casele publice. Apoi se retrage în ascunzișul său, cu o bogată recoltă de bani. Aici, criminalul primitiv iese îmbrăcat într-o scurteică, înarmat cu o bîtă, cu o cazma sau o pușcă și varsă sîngele vreunui prăpădit, ca să răzbune o onoare pe care moravurile și obiceiurile o consideră jignită. Acolo avere și bani ; aici tradiții și datini. Asta-i deosebirea între cei civilizați și cei primitivi, între ceea ce frămîntă sufletul civilizatului și sufletul primitivului. Bineînțeles, răul e totdeauna rău. Dar cînd naște dintr-un mobíl important, este mai considerabil decît cel care a luat ființă dintr-un motiv blînd ori neînsemnat. Așa fiind, civilizația mare nu suprimă răul și nu înlătură crima. Din contra, ea dă naștere la mari criminali și crime imense.

Mă uitai la colegul meu, tăcut, apoi spusei :

— M-am săturat! Mi-i scîrbă de tot ce se cheamă „la ţară". Mi-i scîrbă să văd mereu aceleaşi pălării ţărăneşti.

— Poţi spune cît pofteşti, tot degeaba.

— Mie mi-i dor teribil de Cairo. Am şi uitat cum mai arată capitala ţării mele. Ah, dragul meu, vreau alte crime; vreau să am de-a face cu criminali cu veston şi pantaloni.

— Transferările se fac în noiembrie.

— Sper să mă numească la Cairo, după vechime.

— Transferarea la Cairo nu se face după vechime, dragul meu. Ai proptele?

— Nu.

— În cazul acesta o să putrezeşti pînă la moarte la ţară.

— Şi cu colegii noştri, cei care sînt de mult la Cairo, care profită de asta de atîţia ani, ce-or să facă cu ei?

— Mişcarea o să-i cuprindă şi pe ei, aşa cum îi cuprinde de obicei şi după sistemul bine cunoscut. Procurorul de la Muski va fi transferat la Ezbekieh; cel de la Şubra la Kalifa; cel de la Sayeda Zeinab la parchetul general, mutări aranjate în aşa fel ca să nu-i scoată din „paradis", adică din capitală. Şi încă, cei în cauză au să fie nemulţumiţi şi, de pildă, unul va spune: „Şubra, auzi, Şubra! Asta-i departe, e foarte

departe de Zamalek, unde stau !" Altul : „Cum? Mă trimite la Sayeda Zeinab ? La mahala ?" Pe cînd excelența-voastră și eu ! Tu, din grația lui dumnezeu, vei fi transferat de aici la Fechn, fără multă vorbă, și, la fel, eu voi fi mutat de la Tanta la Tama sau la Manfalut. Și dacă vreunul din noi crîcnește, parcă-i aud : „Ia uite ce găini plouate ! Hai, ștergeți-o la post fără mofturi !"

Mă simții copleșit de tristețe și amărăciune. Nu-mi rămînea decît să mă înarmez cu răbdare, ca să nu dau de altă nenorocire.

Declarai oftînd :

— Cum o vrea dumnezeu ! El ne mai rămîne. Oricum, greu să ai tragere de inimă în aceste condiții...

Spunînd asta, mi-au răsărit în ochi deodată teancurile de dosare de care trebuia să mă ocup, fără îndurare, și am simțit că elanul meu de lucru se răcise.

— Munca, îmi spuse amicul, munca e ultimul lucru de care se întreabă mai-marii noștri. Mai întîi proptelele, după aceea statele de serviciu. Că îți place sau nu-ți place munca, ăsta-i un amănunt de neînțeles și de care marii noștri șefi nu prea se sinchisesc.

Colegul meu se uită la ceas și-mi ceru repede voie să plece. Îl reținui, adînc mîhnit de ple-

carea lui. Întîlnirea noastră şi trezirea amintirilor noastre îmi adusese puţină recreaţie şi consolare.

— Stai jos ! Rămîi la masă cu mine !

— Imposibil. N-a rămas nimeni la birou şi e seara de molid. Iartă-mă, te rog !

Îmi mulţumi, îmi întinse mîna, îşi luă repede ziua bună, arătîndu-mi în acelaşi timp dosarele cu petiţii pe care mi le adusese.

— Sper că o să ai o teribilă poftă de mîncare cu acest cadou de dosare. Altă dată o să ai dreptul şi la prăjituri... ştii, prăjituri adevărate, cu bob, cu susan, cu nuci, cu migdale, cu fistic, şi...

— Bine, bine, şterge-o, că-mi lasă gura apă de pe-acuma...

L-am condus rîzînd pînă la uşă şi a dispărut. M-am întors la treburile mele, dar cu o senzaţie de oboseală, de silă şi de melancolie. Mi-am aruncat iar privirea asupra petiţiilor şi am crezut de cuviinţă că e bine să-mi reiau lucrul, fără să-mi mai pierd vremea înjurînd zadarnic. Nimeni nu putea să mă audă şi să mă vadă în afară de cei patru pereţi, care erau ca o închisoare pentru sufletul şi pentru suflarea mea. Mi-am luat tocul, am tras din teanc un dosar pe care l-am deschis şi am citit : „Dumneavoastră, împărţitorul dreptăţii..." Nu-mi putui

stăpîni un hohot de rîs. Eu, împărțitorul dreptății ? Dar unde-i dreptatea ? Nu știu nici eu ; n-am văzut-o de cînd sînt. Pentru că nimeni nu mi-a dat-o nici mie. Mi se cere să examinez plîngerile altora, dar nimeni nu ia în seamă propriile mele plîngeri, nici cele a cîtorva sute de colegi ai mei. Și m-am apucat să scriu pe cea mai mare parte din acele hîrtii : „Se clasează".

Intră Abd el-Maksud Efendi, încărcat de dosare groase.

— Ce-i cu astea ? îl întrebai înspăimîntat.

— Delicte în restanță.

Și întorcîndu-se către gardianul care venea după el :

— Gardian, adu crimele !

Iar către mine :

— Ce facem cu crimele pendinte ?

Așeză dosarele în fața mea. Pe coperta unuia din ele se lăfăia numele Kamar el-Daula Eluan. Îmi adusei aminte că agresorul e necunoscut. Necunoscut, desigur, și necunoscut pentru vecii vecilor. Cum am putea izbuti să descoperim vinovatul într-o afacere atît de obscură ca asta, atunci cînd mamurul și poliția s-au împotmolit din cap pînă-n picioare în măsluirea alegerilor, iar eu sînt cufundat în lectura plîngerilor, în delicte și crime, și în ședințele tri-

bunalului ? Dacă cel puțin am avea o poliție secretă, așa cum este modern, un judecător de instrucție însărcinat numai cu instrucția crimelor, așa cum este în Europa și-n lumea civilizată ! În alte părți se supraveghează viața indivizilor îndeaproape, pe cînd aici nimeni nu se sinchisește. Aici se cheltuiesc o mulțime de bani pentru fleacuri, dar dacă ceri pentru întărirea justiției sau pentru îmbunătățirea vieții poporului, banul devine ceva prețios cu care sînt zgîrciți, pe care îl dau tremurînd, de parcă l-ar arunca în mare. Asta pentru că justiția și poporul... etc., etc., sînt cuvinte obscure pentru mentalitatea acestei țări, cuvinte pe care au grijă să le arunce pe hîrtie sau în discursuri, ca pe niște fraze și idei abstracte, cărora nu le simți o existență reală. De ce se așteaptă de la modesta mea persoană să pun la inimă viața acestui individ Kamar el-Daula Eluan ? Rănitul a murit. Sfîrșitul lui e aidoma cu acel a sute de oameni loviți din acest merkez și din alte cantoane ale acestei țări. Sîngele lor a curs și, luat laolaltă, costă mai puțin decît cerneala procesului-verbal. Amintirea lor dispare în mod „oficial“ din mintea noastră, o dată cu această ultimă și simplă mențiune : „Afacerea se clasează, autorul necunoscut. Se va anunța merkezul. Se vor continua cercetările.“

Merkezul dă atunci răspunsul său stereotip printr-o formulă învățată pe de rost, pe care o redactează secretarul de la arhivă, cu un gest automat, mușcînd dintr-o bucată de morcov : „Se vor continua cercetările și investigațiile". Cuvinte de adio, care înmormîntează definitiv afacerea.

În afacerea lui Kamar el-Daula era o lună orbitoare, care o punea pe un plan superior, care ne făcea munca plăcută și ne insufla un zel excepțional în serviciu. Luna aceasta dispăruse pentru totdeauna, lăsînd ancheta și pe anchetatori într-un întuneric total. Mai mult : această dispariție o făcuse să-și piardă interesul ei special, pentru a ajunge o cauză banală, ca sute de cazuri în care numele ne sînt indiferente.

Cu toate acestea, afacerea, sau mai degrabă chiar simplul dosar de hîrtie mîzgălită are, prin el însuși, o personalitate în ochii magistratului. Ceea ce-i interesează pe șefii noștri e „dosarul" și urgența cu care a fost soluționat. Nu ne-ar imputa nimeni dacă am clasa o afacere, căci greșeala, greșeala esențială ar fi de a o păstra în curs și a o trece în raportul de sfîrșit de an adresat procurorului general și ministrului. Numai atunci procurorul e învinovățit. Ce rușine ! Ce mai adrese urgente ar

ploua pe capul lui din toate părţile, ca să-l întrebe de ce afacerea aceasta nu a fost încă soluţionată ! Şi dacă i-ar trece prin gînd să răspundă că, în ciuda tuturor cercetărilor, n-a izbutit să găsească vinovatul şi că ancheta continuă cu o perseverenţă asiduă, asta n-ar constitui o scuză ; colegii l-ar taxa drept lipsit de experienţă, socotindu-l ca pe unul care nu-şi cunoaşte meseria ; l-ar sfătui să „claseze provizoriu" afacerea, ca să poată fi socotită drept înmormîntată. Sferele înalte nu se interesează decît de „concluziile" unei afaceri. Asta le linişteşte. Vreau să spun că trebuie să-ţi speli mîinile, să nu te mai ocupi de ea, oricare ar fi mijloacele şi metodele. Şi numai atunci pot şefii noştri să înscrie în statistici : „Anul acesta au fost în ţară atîtea crime. Ancheta s-a terminat în atîtea cazuri etc..." Şi după numărul mare al afacerilor care au fost soluţionate se poate aprecia clar activitatea şi silinţa magistraţilor pentru a asigura securitatea şi bunul mers al maşinii administrative.

Abd el-Maksud Efendi arătă spre dosare :

— Mai întîi, boierule, termină de văzut procesele în curs, ca să pot completa raportul în privinţa crimelor şi să-l trimit excelenţei-sale procurorul general şi la minister.

— Numai asta ? S-a făcut !

Am muiat tocul în călimară și am pus mîna pe primul dosar, cel al lui Kamar el-Daula.

— Vrei soluție, iacă soluție !

Și scrisei sub procesul-verbal mențiunea rituală :

„Se clasează. Autorul necunoscut... etc... etc."

Am luat celelalte crime și le-am soluționat la fel, apoi le-am întins șefului secției criminale, spunîndu-i cu un ton în care, fără voia mea, era o urmă de glumă amară :

— Ai tot dreptul să fii mulțumit. Am isprăvit. Raportul asupra crimelor e gata.

Redactor responsabil : ADERCA MARCEL
Tehnoredactor : VÎNTU AURELIA

Dat la cules 11.12.1961. Bun de tipar 15.01.1962. Apărut 1962. Tiraj 12.145 ex. broşate. Hîrtie semivelină mată ediţii de 65 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 7,02. Coli de tipar 7. A. nr. 01209. C.Z. pentru bibliotecile mari 8 A. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 A-31=R.

Intreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95, Bucureşti—R.P.R., comanda nr. 3208.

